

dunărea de jos

Supra

Nr. 213
NOIEMBRIE
2019

consiliul județean Galați ● centrul cultural „dunărea de jos“

ARDEALUL

Ardealul

România nu-și poate prelungi neutralitatea peste limitele trebuințelor sale și mai ales peste limitele demnității sale... Ardealul nu e numai inima României politice, priviți harta: Ardealul e inima României Geografice!... Nu, nu va pieri românismul pe urma acestui război: vor pieri numai aceia care nu s-au arătat vrednici de dânsul!

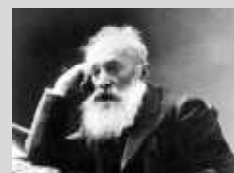
România nu poate fi întreagă fără Ardeal... Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața...

Nicolae Titulescu (1915, discurs despre „Inima României”)

Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe fața pământului; există o singură Românie, există un singur corp și un singur suflet, în care toți nervii și toate suspinele vibrează unul către altul.

Bogdan Petriceicu Hașdeu

Când văd Ardealul, mi se desfășoară o configurație plastică a unor dureri mute, a unei drame închise și înăbușite, a unui timp fără istorie... Îmi place în clipele de tristețe să măresc intensitatea acestora, lunecând spre depărtările neamului românesc și să mă chinuiesc scufundat în durerile lui. Iubesc blestemele aruncate de-a lungul veacurilor de acest popor și mă înfioară resemnarea, gemetele și toate jelaniile consumate în umbră... Nu vă arde uneori ca o otrăvă concentrată toată seria umilințelor îndurate și nu trosnesc în voi toate dorințele de răzbunare, acumulate în sute de ani?

Emil Cioran

Ori încotro te-i uita, vezi colori felurite ca un întins curcubeu, și tabloul cel mai încântător farmecă vederea. Stânci prăpăstioase, munți uriași, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, pâraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră, care plac vederii și o spăimântează totdeodată. Apoi, în tot locul, dai de râuri mari, cu nume armonioase, a căror unde port aurul. În pânțelele acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, telurul și, în sfârșit, metalul cel mai îmbelșugat decât toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până și prin noroiul drumurilor. Astfel este țara Ardealului.

Nicolae Bălcescu în României supt Mihai-Voevod Viteazul

„Cu tine mai mult decât cu toate celelalte cetăți sufletești române, s-au luptat mai aprig vremurile, și biruința cea mai mare, de care s-a bucurat toată ființa noastră, tu ai avut-o, tu o ai, Ardeal ce-ai fost chinuit de moarte și totuși nemuritor.”

Mihail Dragomirescu

Ardealul

Consider nu numai corect dar și foarte necesar ca poporul de jos să nu se bucure de drepturi naționale și de reprezentare, decât dacă va deveni cu adevărat maghiar, dacă se va contopi cu națiunea de ale cărei drepturi vrea să beneficieze, dacă prin limbă și obiceiuri se va identifica cu ea.

Pentru o atât de magnifică recompensă, prețul e doar învățarea limbii... pe măsură ce s-ar maghiariza, cu încetul ar primi și drepturi naționale!”

Wesseleny Miklos

„Până-i Horea împărat
Domnii nu s-ar desculța
Nici în pat nu s-ar culca
Prânz la masă n-or mânca”

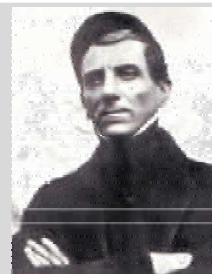
Epoca habsburgică

„Habsburgii au trezit multe speranțe printre românii din Țara ungurească,
i-au obișnuit să se uite spre Viena și să aștepte de acolo vești de alinare,
le-au creat și unele drepturi - și totuși în esență i-au dezamăgit amar.”

Wolfgang Hoepker

„Nu văd nevoia de a impune o limbă oficială țării.
Căci avem deja o limbă oficială a țării.
Nu este nici limbă germană, nici cea maghiară, ci este limba română.”

Stefan Ludwing Roth

„Noi... pe cât ne permit puterile să promovăm și să stabilim fericirea popoarelor ...fără deosebire de stat și de condițiune și fără nici o distincțiune între națiuni și religiiuni ...

Condiția de iobag, în cât aceasta supunea până acum pe țărani la obligații veșnice și-i

făcea legați de glie, o desființăm pentru viitor pur și simplu...”

Împăratul Iosif II

„Nu cu argumente filosofice și umanitare vom putea convinge pe acești tineri... ci cu lancia, ca Horea”

Avram Iancu

Ardealul

„Noi suntem gata la toate, dar religia nu ne-o părăsim până trăim. Toate neamurile își au legea lor și trăiesc în pace, iar noi suntem neîncetat prizoniți pentru legea noastră.

De ce nu ne dați pace să ne odihnim?

De ce să dăm uniților bisericile, pe care bieții de noi le-am zidit cu cheltuielile și cu mâinile noastre?

Nu, niciodată până suntem vii!

Nu-i de cuviință, nici Dumnezeu nu vrea, nici românii nu îngăduie.”

Memoriul călugărului Sofronie

„Greco-catolicismul cu tot ce a însemnat acesta: uciderea, torturarea celor ce nu au acceptat să se unească cu Roma, dărâmarea, incendierea, distrugerea bisericilor și a mănăstirilor ortodoxe sau luarea a aproape tuturor celor rămase de către uniți, nu i-a îndepărtat pe români de la legea românească.

Poporul român din Transilvania a cunoscut pe pilea sa, în masă, că nicăieri în altă parte a lumii, practica mijloacelor Inchiziției.”

Părintele Dumitru Stăniloae

„Ardealul reintegrat în unitatea națională, părtaș la bine și la rău cu soarta țării, merge înainte pe calea desăvârșirii unui proces firesc de unificare cu restul, că pe acest drum se întâlnesc asperități e adevărat, că de după granițele dărâmate se ivesc adesea strigoi stăpânirii de demult, e fatal, dar destinul nostru s-a împlinit și carul istoriei nu-și mai întoarce oiștea înapoi” .

Octavian Goga

„Unirea Ardealului (ca și Iorga folosesc cu drag numele acesta, socotit de unii maghiarizant) au intuit-o și Mihai Viteazul și Rareș Vodă și Ștefan, e veriga prin care îndeosebi românii sunt legați de Occident. Fără Ardeal suntem amputați” .

Nicolae Steinhardt

„Ardealul, starea mea de spirit
Cu care mă gândesc la țară,
De parc-aș respira lumină
Și existență milenară” .

Marin Sorescu

„Ardealul e românismul în restricte, e întărirea care depărtează vrăjmașul, e viața care cheamă viața! Ne trebuie Ardealul! Nu putem fără el! Vom ști să-l luăm și, mai ales, să-l merităm” .

Nicolae Titulescu, discurs în 1915

Imnul Unirii **ION BĂILA**

Neam român din patru unghiuri fruntea ți-o ridică sus,
Căci din somnul cel de moarte înviat-ai ca Isus!
Lanțul sclavului de veacuri azi îl șanuri la pământ,
Iar dușmanii tăi ca pleava umblă-acum bătuți de vânt.
Cei ce-au vrut ca să-ii răpească legea ta și graiul tău
Au ajuns de-ocara lumii sub blestemul cel mai rău.

Neam român, ridică-ți glasul, căci și cerul și pământul
Vreau acum să te asculte, să-ți audă azi cuvântul.
În cetatea cea străbună, ridicată de Traian,
Azi se-nalță-a doua oară falnic vulturul roman
Și cu ochii lui cei ageri spintecă văzduhul mare
Neamului român să-i pună nouă și mai largi hotare.

Neam român, îndreaptă-ți ochii spre cetatea-n care-odată
A intrat Mihai Viteazul cu viteaza lui armată.
Nu vedeți voi pe ruina zidurilor învechite
Umbra lui, care vestește vremurile împlinite
De-a lua în stăpânire pe vecia vecilor
Ce dușmanii îi răpiră tîlhărește, prin omor?

Neam român, tu și urechea ți-o apleacă și ascultă
Căci povestea este lungă și durerea ta e multă.
Mut ai fost tu pînă astăzi și de-ai vrea ca să mai taci
Ar vorbi în lumea largă pietrele pe care calci,
Schingiuirile lui Horea cum pot rămîne uitate?
Horia, care întîi strigase : „Împărate, fă dreptate !”

Neam român, pînă acuma toate ți-au fost în zădar;
Și revolta cu puterea, ca și ruga la altar,
Căci dușmanii te-mpărțiră să te poată stăpîni,
Astăzi într-un cuget și-ntr-un simt ne vom uni
Și vom spune-n lumea mare că sîntem aceiași fii
Noi Români din patru unghiuri și din patru-mpărății.

Cu prilejul Marii Adunări Naționale din Alba Iulia

SITUAȚIA DEMOGRAFICĂ A TRANSILVANIEI

Un teritoriu oricare și oriunde ar fi acesta își datorează însemnătatea, din orice punct de vedere ar fi analizat, oamenilor care-l locuiesc și care, prin munca lor, îl pun în valoare și-l integrează în istorie. Raportul dintre pământ și om este hotărâtor pentru amândouă componentele, legate între ele printr-o intercondiționare reciprocă inseparabilă. „Oamenii pământului“ în toate vremurile au constituit factorul determinant al progresului societății în toate domeniile. De aceea factorul demografic pretinde un loc peotriva însemnătății sale chiar și într-o sinteză istorică sumară.

Se înțelege cu ușurință faptul că pentru vremurile mai îndepărtate, în lipsa statisticilor, conscripțiilor și recensămintelor, estimarea populației în general și de asemenea a celei din Transilvania aparținătoare unei etnii stă sub semnul probabilității și aproximației.

Se estimează populația Transilvaniei, cu probabilitatea enunțată, la circa 550 000 de locuitori în ajunul mării invazii tătaro-mongole din 1241, ceea ce înseamnă circa 5,5 locuitori pe kmp, înmulțiți cu 102.000 kmp, suprafața Transilvaniei în accepțiunea cuprinzătoare, a întregului spațiu românesc intracarpatic.

Întîmplările din 1241 au avut urmări foarte păgubitoare din toate punctele de vedere, inclusiv demografic, în teritoriile peste care s-au abătut cetele năvalnice tătaro-mongole. A fost nevoie de mai bine de o jumătate de secol pentru „reșezarea Transilvaniei din punct de vedere economic și demografic. Astfel populația Transilvaniei la pragul de trecere de la secolul al XIII-lea la cel următor este estimată, cu aceeași aproximație și probabilitate, la valorile existente în ajunul evenimentelor din 1241—1242, la circa 550.000 locuitori.

Un spor demografic înregistrează Transilvania în prima jumătate a sec. XIV, ca urmare a unei relative dezvoltări economice în unele domenii, dovedită și de dezvoltarea unor așezări rurale, care obțin statut de țîrguri și orașe, locuite de o populație mai numeroasă, de „roirea“ unui important număr de sate, ceea ce înseamnă întemeierea de noi sate. Sînt, astfel, între marginile realității dar și ale probabilității, estimările mediei de 200 locuitori într-o așezare, ceea ce ar corespunde, cu aproximație, la cca. 9—10 locuitori pe kmp, iar întreaga populație a Transilvaniei la circa 900.000—1.000.000 de locuitori.

O nouă catastrofă demografică, epidemia de

„ciumă neagră ce s-a abătut, la 1347—1349, asupra Europei întregi, cu intensificări diferite, a avut urmări nefaste și pentru populația Transilvaniei. Deoarece a cauzat „mare și groaznică moarte“, iar „orașele și satele au rămas deșarte și lipsite de locuitori. Se adaugă acestei calamități altele, mai puțin grave, însă: foamete repetată la scurte intervale de timp, războaie, invazii străine, represiuni sîngeroase după înăbușirea marilor răscoale țărănești din 1437 și 1514.

Încetul cu încetul se restabilește echilibrul demografic ca urmare a sporului natural, mai ales după marile calamități. Așa cum constată contemporanii, între care Jean de Venette, că „după încetarea epidemiei, a pestilenței și a morții, bărbații și femeile supraviețuitoare s-au căsătorit pe întrecute. Sporul demografic n-a fost însă pe aceeași măsură din cauza mortalității infantile foarte accentuate, cu care se asociază media vieții oamenilor, foarte scăzută. Totuși este menționat în documentele vremii un număr din ce în ce mai mare de sate caracterizate „mari“ (magnae villae), sau sate „populate“ (possessiones populosae), ceea ce înseamnă că aveau mai mulți locuitori decît satele obișnuite, ajungînd, unele, la peste 250 de gospodării, deci circa 1300—1400 locuitori, socotind membrii unei gospodării la 4—5 persoane. Și proporția satelor populate peste medie era aproape 6%, la care se cuvin adăugate și satele care au „roit, adică din cele din care s-a desprins o parte a locuitorilor fiind prea numeroși față de posibilitățile de întreținere, apoi satele de munte, cu gospodării sau „familii mari: bunici, părinți, copii, nepoți în aceeași gospodărie.

Și de asemenea țîrgurile și cu deosebire orașele, populate de mai multe mii de locuitori, multe dintre ele.

Socotind media așezărilor din punct de vedere demografic aproximativ egală celei cu un veac în urmă, adică circa 300 de locuitori, se ajunge la un total de circa 1.200.000 locuitori pentru întreaga Transilvania la mijlocul sec. XV, ceea ce înseamnă o densitate de circa 12 locuitori pe kmp.

Cu mult mai populate erau orașele, așa cum ne permit cunoașterea populației acestor registre de dări din a doua jumătate a sec. XV și din sec. XVI. Astfel, potrivit registrului orașului Cluj din 1453, populația orașului de pe Someș însuma circa 6.400 locuitori: germani, maghiari, români. Mai populat, dar nu cu mult, era Sibiul, care, potrivit celor patru registre de dări din a doua jumătate a sec. XV și începutul celui următor, era locuit de peste 6.500 locuitori, în

mare majoritate germani, dar și români și maghiari. Cel mai populat oraș al Transilvaniei acelei vremi era Brașovul cu cei peste 11.000 locuitori, negustori și meșteșugari, germani, mai puțini secui, maghiari și români (în Șcheii Brașovului). La distanțe relativ mari de cele trei orașe principale ale Transilvaniei se situau Bistrița, cu cei circa 3 500 locuitori în prima jumătate a sec. XVI, Sighișoara, cu cei circa 3 200 locuitori la sfârșitul sec. XV, Sebeșul, cu cei puțin peste 1.300 locuitori la sfârșitul sec. XV. Iar media populației târgurilor, destul de numeroase, nu depășea 500—600 locuitori.

Dacă teoriile matematice, a probabilității și aproximației, se cuvin aplicate la estimarea întregii populații a Transilvaniei din sec. XIII—XVI, aplicarea acestor teorii este necesară și în încercarea cunoașterii populației din punct de vedere etnic.

Cea dintâi estimare din punct de vedere etnic a populației întregii Transilvanii poate fi cunoscută — cu procentul de probabilitate convenit, pe baza registrului de dijme papale din anii 1332—1337. La obligația de dijme papale în acea perioadă era supusă doar populația catolică, organizată pe parohii. Față de totalul satelor Transilvaniei cunoscute documentar în prima jumătate a sec. al XIV-lea proporția satelor cu parohii catolice ajungea la cca 38%. Ceea ce înseamnă că cca 38% din satele Transilvaniei erau locuite de populație catolică: maghiari, secui și sași, iar restul de cca 62% din sate erau locuite de populație ortodoxă, adică de români, nesupuși obligației de dijme față de papalitate. Această proporție mai poate suferi unele modificări, datorită faptului că în parohiile catolice trăiau și români ortodocși, după cum în satele fără parohii catolice puteau exista și unele familii catolice. Neuitând nici această probabilitate, totuși proporția de cca 38% a populației catolice și de cca. 62% a populației ortodoxe nu poate fi prea mult modificată.

Pentru perioadele următoare asemenea realități etno-demografice sînt adevărate de tot mai numeroase dovezi — dintre care poate fi luată în considerare bula papei Grigore IX din 1374, care vorbește de numerosul neam al românilor (*multitudo națio Vlachorum*), de mulțimea poporului român (*multitudo populorum qui Valachones vocantur*). Iar dieta din 1439 vorbește de participarea la oaste a românilor, rutenilor și slavilor (*sîrbilor*), datori toți a respecta legea țaranilor români (*Valachi, Ruteni et Sclavi, fidei Valachorum tenentes rustici*). Trebuie respectată legea țaranilor români, deoarece ei formau majoritatea oastei, fiindcă ei formau majoritatea populației din care se recruta oastea.

Majoritatea absolută a românilor în Transilvania este subliniată și de un bun cunoscător al

realităților etno-demografice din această țară, umanistul maghiar Anton Verancsis (Verancius), bine informat datorită înaltelor funcții ocupate (între care și cea de secretar al principelui). Știa și afirma Verancius că românii egalează ușor, în ce privește numărul, celelalte populații ale Transilvaniei (*națio eam Transilvaniam triplex incolit: Siculi, Hungari, Saxones, aăjungam tamen et Valachos, qui quamlibet harum facile magnitudine aequant*).

Majoritatea absolută a românilor e adevărată de izvoare afite pentru Transilvania întregă cit și pentru cele mai multe zone ale acesteia. Una dintre acestea era Maramureșul, locuit aproape în exclusivitate de români, așa cum subliniază și guvernatorul Ungariei, Iancu de Hunedoara, în sensul că satele maramureșene sînt împodobite de români (*Olachorum incolis decoratae*), formînd un puternic voievodat românesc. Din cele peste 100 de sate maramureșene, pomenite documentar în sec. XIV, 84 sînt sate românești, ceea ce înseamnă că românii reprezentau 90%, iar populațiile alogene circa 10%, sporind la 20% ca urmare a colonizării de elemente străine în detrimentul românilor.

În comitatul vecin, Satu Mare, populația românească însemna 65%, iar celelalte împreună 35% în sec. XVI. Iar pe domeniul Baia Mare la 1566, din cele 14 sate, 12 erau locuite de români și de abia două de alte populații, ceea ce înseamnă 85% sate românești și 15% ale altor populații.

Și mai bogat în districte românești era comitatul vecin, al Bihorului, mai ales zona de pe Valea Crișului Negru, ale cărei sate erau locuite aproape exclusiv de români, iar pe întreg comitatul, la 1332—1337, doar în 36% dintre sate existau parohii catolice, deci erau locuite de maghiari, în celelalte 64% lipseau asemenea parohii, ceea ce înseamnă că erau locuite de români. Situația etno-demografică nu rămîne neschimbată după două secole, cînd românii formau

84% și maghiarii 16%.

Situația etno-demografică a districtului vecin, al Crasnei, este asemănătoare la 1332—1337: 36% parohii catolice, locuite deci de maghiari și 64% ortodoxe, locuite de români.

Și mai mare era proporția românilor în districtul vecin, al Cetății de Piatră (Chioar), unde la 1566 din cele 65 de sate, doar două nu erau locuite de români, ceea ce înseamnă 97% sate românești și doar 3% ungurești.

În comitatul vecin, Solnocul de Mijloc (Sălaj), pe la jumătatea sec. XVI proporția satelor românești ajungea la 80% și a celor locuite de maghiari la 20%.

Asemănătoare era situația și în comitatul Zarandului unde la mijlocul sec. XVI doar 15% dintre sate au trecut la calvinism, locuite, deci, de maghiari, restul de 85% au rămas la vechea credință ortodoxă, fiind locuite de români.

Banatul este o altă țară a districtelor românești, unde la 1332—1337 doar 10% dintre sate aveau parohii catolice, erau, deci, locuite de unguri, restul de 90% erau lipsite de asemenea parohii, fiind locuite de români. Realitate confirmată de însăși oficialitatea, care vorbește de neamul mare (numeros) al românilor (gens grandis Olci-chorum), de aceea o parte a Banatului se numea chiar Olahsagh, adică Țara Românească sau Valachia Cisalpină, Țara Românească de dincoace de munți spre a o deosebi de Valachia Transalpina (Muntenia).

Situația era asemănătoare și în comitatul vecin al Hunedoarei, unde populația românească ajungea la aproape 70%, iar cea maghiară la 30%.

Și mai mare era proporția românilor în districtele sudice, Amlaș, Sibiu și Făgăraș, caracterizate încă la 1222 Țara a Românilor (Terra Blachorum).

O altă zonă bogat populată de români era districtul Rodnei sau al Năsăudului, care din acest motiv mai era caracterizat și Valea Românilor (Valis Valahalis).

Chiar și pe domeniul unei cetăți, cum era Ciceul, din comitatul Solnocul Dinlăuntru, la 1533 satele românești erau în proporție de aproape 80% și numai 20% cele ungurești.

Iar în comitatul Alba, unde biserica catolică stăpânea întinse domenii, proporția parohiilor catolice era la 1332—1337 doar de 47%, iar 53% dintre sate erau lipsite de asemenea parohii, erau, cu alte cuvinte, locuite de români.

Doar în scaunele secuiești: Ciuc, Odorhei, Trei Scaune, secuii erau în majoritate absolută, iar în scaunul Mureș, populația secuiască era în majoritate relativă și de asemenea în unele scaune săsești populația germană era mai numeroasă în raport cu cea

românească.

Concluzia ce se desprinde din exemplele de mai sus nu poate fi decât una singură: Transilvania era o țară românească prin cel mai important factor, populația, ce caracterizează pretutindeni în lume un teritoriu oarecare.

Populația românească din Transilvania continuă să sporească în secolele următoare datorită prolificității mai mare decât a naționalităților conlocuitoare. Ceea ce îl îndemna pe cancelarul Nicolae Bethlen să-i caracterizeze pe români națiune prolifică (prolifca națio). Realitate pe care iezuitul Andrei Freiberger o constata, în sensul că românii sînt răspîndiți în toată Transilvania, între secui și pe pămîntul și în orașele săsești, neexistînd oraș, sat, sau cetate unde să lipsească românii. Situație ce-l determină pe învățatul maghiar Rettegi Gyorgy să declare, la începutul secolului XVIII, că se teme de români, deoarece dacă cineva le bagă în cap originea lor strălucită, pot fi periculoși, „fiindcă în Transilvania pe puțin sînt de 10 ori atîția români cîți unguri. Cu toate că mulți români plecau, din cauza opresiunii mereu mai apăsătoare, în celelalte două țări românești, cum rezultă din măsurile severe ale oficialității de a împiedica asemenea migrări. Confirmate și de cronicarul Cscrei Mihály, care afirmă că din Transilvania poporul trece în masă în Moldova, opreliștile oficialității nemaiavînd nici un rost. Mulți plecați și totuși rămași foarte mulți pentru a forma majoritatea absolută în Transilvania, ceea ce justifică caracterizarea acestei țări de împărăteasa Maria Tereza: „Marele nostru principat românesc Magnus Principatus noster valahicus,,

Caracterizare pe deplin justificată deoarece, potrivit estimărilor învățatului maghiar Benko Jozef, la 1762, românii formau 66,4%, ungurii și secuii împreună 21,6%, sașii 11,72%. Și această proporție continuă să fie realitate nu numai în a doua jumătate a sec. XVIII, ci de asemenea și în sec. XIX în pofida politicii de maghiarizare forțată a oficialității.

EFORTURI DE DEZNAȚIONALIZARE

Nu vom urmări aici această problemă în detaliile ei. Ne oprim un moment doar la termenul în care ea se pune. E suficient să cităm două scrisori celebre în care ea se pune din cea mai înaltă autoritate și cu cea mai mare competență. E vorba de celebrele două scrisori schimbate de cele două mari personalități politice, baronul Nicolae Wesselényi și Ludovic Kossuth, pe care nu contenim să le invocăm.

Wesselényi o pune în termeni categorici încă în lucrarea sa *Despre prejudecăți* din 1833... Punând problema desființării iobăgiei și ridicării țărănimii în rândurile națiunii, crede că aceasta desigur se va întâmpla. Dar ea - socotește - să nu se facă deodată, ci doar treptat și condiționat. Acest „frumos drept” națiunea maghiară îl dă de bunăvoie, îl dăruiește, are deci, la rândul său, drept să-l și condiționeze. Este just și firesc ca dreptul să-l dea celor care sunt în stare a se „naționaliza”, adică a se contopi cu națiunea. Consideră nu numai corect, ci și necesar, ca poporul de jos să se bucure de drepturi naționale și de reprezentare, prin care locuitorii unei țări devin cetățeni și membri ai națiunii. Dar numai dacă vor fi cu adevărat maghiari, dacă se vor contopi cu națiunea care vor să devină și la ale cărei drepturi vor să participe, dacă prin limbă și obiceiuri vor deveni una cu ea. Pentru o atât de mare, atât de magnifică

recompensă, prețul e doar învățarea unei limbi. Și aceasta nu e peste puterile nimănui. Cei care acum nu vorbesc ungurește sau nu sunt unguri, pe măsură ce s-ar maghiariza, încetul cu încetul ar primi și drepturi naționale. Este ideea care va fi adoptată și de militanții anului revoluționar 1848: pentru naționalități, drepturile cetățenești sunt un dar, în schimbul căruia ele, din recunoștință, să intre în națiunea maghiară, să se asimileze cu ea. Spre această finalitate însă Wesselényi privește cu îndoială, preferă prelungirea raporturilor iobăgești.

Prelungirea puterii politice a nobilimii, chiar și în viitoarea orânduire, aici ia astfel și mai mult aspectul unei necesități naționale.

Și mai grăitoare scrisorile schimbate de cei doi, Kossuth și Wesselényi, sub amenințarea răscoalei din Galiția. Discutând primejdia de amenințare a problemei urbariale, amândoi sunt grav îngrijorați de soarta nobilimii, preocupați de salvarea ei ca o ardentă necesitate națională. O necesitate căreia trebuie să i se subordoneze această problemă socială, oricât ar părea ea de acută. Kossuth socotește că pentru salvarea nobilimii raporturile feudale trebuie desființate, și încă repede, căci „astfel nobilimea cade sub ascuțișul coasei și acest praznic al tăierii va fi totodată și ziua morții constituției maghiare și naționalității maghiare”. E de părere ca aceasta să se facă prin despăgubire, jumătate plătind iobagul, jumătate statul. „Apa ne-a ajuns până la gură. Să ne mai gândim dacă aceasta îi place nobilimii sau nu, nu mai este timp”. „Principalul e să fie liniștit poporul...” „Problema e extrem de grea și complicată, „dar dacă nu facem aceasta, am pierit”. „Însă în nici un caz să nu lăsăm să o inițieze guvernul (de la Viena), el va să o rezolve împotriva nobilimii. Și va face-o, dacă noi nu o vom face, pe aceasta jur, căci e silit să o facă. Dacă nobilimea a făcut-o, a înlăturat piatra urii, a făcut ceea ce era dator să facă. Mai puțin nu poate face, dacă nu vrea să piară. Mai mult nu e silit”. Cât despre preocupările urbariale ale Transilvaniei, e de aceeași părere: „Transilvania să se îngrijească nu de urbariu, ci ca să nu aibă nevoie de urbariu. Timpul urbariilor a trecut. Ruinele feudalismului trebuie să cadă. Și dacă nobilimea nu-și înțelege situația, e iremediabil pierdută, și va cădea victimă nu libertății, ci despotismului guvernamental, absolutismului”.

Wesselényi, în răspunsul său, se arată plin de îndoială că o desființare a raporturilor feudale ar fi posibilă. Opoziția nobilimii e prea mare. Iar ridicarea

problemei fără rezolvarea ei, „ce poate să nască, nu mai pomenesc - cu groază înțelege oricine, care știe că pe om eroarea și dorințele trezite și nesatisfăcute îl fac de cele mai multe ori monstrul monștrilor”. Ce poate fi mai primejdios decât a spori și mai mult ura înrădăcinată a țărânimii împotriva nobilimii? Nu socotește corectă, liberă și recomandabilă decât o desființare care se face cu despăgubirea cuvenită, altfel operația e jaf. Sfințenia proprietății e legătura care dă tărie păcii sociale. Dar o despuiere de proprietate în Transilvania „nu e recomandabilă, e chiar primejdioasă și deci de neîngăduit, și pentru că prin aceasta multă, se poate spune că aproape toată nobilimea proprietară ar fi ruinată.

Și nu trebuie să uităm că în această nobilime există acum naționalitatea noastră. Are nobilimea noastră pe toată scara valorilor și rațiunii destule cusururi și nu puține păcate; dar atâta e adevărat, că maghiarimea numai, sau aproape numai, în rândurile ei există. Dacă miile nobilimii ruinându-se, ea se reduce la insignifianță, cea mai mare parte a milioanei care-i vor lua locul nu vor fi maghiare. Ar fi o situație cu totul anormală și matematic o imposibilitate, ca numărul mic să facă și să cântărească mai mult decât cel mare. Acest fel de imposibilitate, ca naționalitatea și limba ungarilor mult mai mici în număr să stea deasupra multimilor mult mai mari ale celorlalte neamuri, numai aceea a făcut-o și o face posibilă, că la noi cea mare majoritate e egală cu zero și numai numărul nobilimii are valoare.

În acest număr, desigur, majoritatea e maghiară, și de aceea, numai de aceea, nu este o absurditate ca limba ei și neamul ei să stea deasupra celorlalte. Dar se schimbă aceasta dacă milioanele nemaghiare vor alcătui majoritatea și numeric, și juridic. Aristocrația noastră de acum dacă pierde, nu e mare pagubă, pentru că nu valorează prea mult. Va veni alta în loc, după pricepere, bani sau moșie, care va fi desigur mai numeroasă decât cea de acum. Și poate să fie, și e de crezut că va fi și mai bună, mai deșteaptă. Dar maghiară, nu. Aceasta e o împrejurare care pretinde multă atenție. Și aceasta e cea care face pentru noi și mai catastrofală revoluția decât pentru alte națiuni. Revoluția franceză a alungat Nobilimea; s-a format alta, și franceză, căci s-a făcut din francezi. În Galiția nobilimea poloneză a fost măcelărită de țărâניה poloneză; locul celor uciși fie că va rămâne gol, fie că va fi luat de urmașii ucigașilor, poloni vor rămâne toți. Altfel e la noi“.

Obsesia deznaționalizării domină și revoluția din 1848, ca și concluzia ei primordială: Ungaria unei singure națiuni. Un prim merit al obsesiei ungare e înverșunarea rezistenței la naționalități, în primul rând

la națiunea română.

De ea sunt obsedați și cei mai revoluționari militanți. Până și cel mai revoluționar dintre ei, Mihail Tâncsics, care imagina și planuri practice care să ducă la asimilare. Îl planurile lui de creare de noi colonii țărănești și înzestrarea lor cu pământ, pe domni pământești îi sfătuiește ca noile comunități să nu le constituie numai dintr-un singur popor, ci din mai multe, amestecat. De pildă, în asemenea proporții sau altele asemănătoare: 40 unguri, 15 germani, 15 sârbi sau români, 15 slovaci, în felul acesta probabil, ba în mod cert, în mod necesar, cei de alt neam se vor topi în ungurii mai numeroși decât oricare din ei. Unde nu constituie comunitate nouă, ci numai amplifică pe cea veche, în satele nemaghiare, pământurile de dat în proprietate să le dea numai ungarilor. Invers, comunitățile maghiare să le sporească cu locuitori de altă limbă, slovaci, români, nemți. Aceasta stă doar în puterea lor; nu cere nici un sacrificiu, în schimb se face enorm de mult pentru înflorirea gintei maghiare. În asemenea condiții, ușor pot veni cu legea ca în hotarele țării, în afară de limba maghiară să nu fie în uz altă limbă.

Notă*

Trăim o virulentă recidivă a deznaționalizării după ce prin noile „libertăți” ne-am socotit eliberați de ea. Exagerăm, mistificăm. În Bulgaria nu mai există români, nu mai există turci și nici alte naționalități. O parte masivă din moldoveni nu mai sunt români, sunt „moldoveni”, chipurile un alt popor. În Ungaria forțăm trecutul, forțăm statistica, recensământul, umflăm cifrele. Forțăm chiar virtuțile istoriei. Transilvania a fost stăpânită atâtea veacuri de cele trei națiuni constituționale: ungurii, secuii și sașii. Acum tindem să suprimăm una din ele, a secuilor, înglobându-i în națiunea maghiară. Au reînviat cu o nouă virulență toate tezele de ieri, se toarnă pe toate căile, în toate formele. S-au înmormântat toate atrocitățile de ieri. Nici nu le-au făcut ungurii, ungurii nu pot face așa ceva, le-au făcut „horthyști”. S-a uitat istoria, s-a uitat excluderea poporului român din rândurile cetățenilor țării. S-a uitat munca imensă pe care s-a clădit un stat, o cultură, virtuțile istorice ale unei clase care a răsplătit această muncă cu tot disprețul de care e capabilă, cu tot orgoliul ei proverbial. Noroc că istoria nu se întoarce și nici nu face subit din zece milioane 20. Decât doar dacă, Doamne ferește, va recidiva și un nou „horthyism”. Sau un nou Arpad cu cetele sale de „cuceritori” și făuritori de eterne și imuabile drepturi istorice sau cel puțin un nou „horthyism” care să le reînvie.

Reuniunea femeilor române din Ardeal

Congresul Federației „Uniunea femeilor române” dela Abrud, ne-a dat încă odată prilejul a răsfoi pagina istorică a poporului românesc din Ardeal, cu luptele pentru păstrarea latinității sale, prin colaborarea femeii.

Între congresul din Abrud împreună cu serbarea jubiliară de 50 de ani a Reuniunii femeilor române din Abrud, reprezentând o jumătate de veac de muncă socială și culturală, și cea dintâiu manifestație socială feminină, adică cu obârșia celei dintâiu mișcări de organizație socială, instituită la Brașov în anul 1850, este o strânsă legătură.

Dela Abrud, dela acești munți apuseni, a pornit lupta pentru *renașterea națională*, câștigată prin arme și sânge la care s'a întovărășit și femeia, căreia a urmat trezirea conștiinței și *renașterii culturale*.

Sub aceste luminoase zări, în această epocă de tranziție, femeia română a ținut să rămână și ea la postul său de tovarășe a soților și fraților săi în orașul Brașov, unde s'a prins grăuntele acestei evoluții

Aten rădine a școlii Reuniriil femeilor române din Brașov (vâlnu din vîlnu)

femenine.

Doamnele brașovene din această epocă, soțiile marilor și binefăcătorilor neguțatori români, atunci când se punea la cale înființarea gimnaziului român, când Brașovul avea pe erudiții cărturari Gh. Barițiu, părintele presei române, pe cei doi Mureșeni, Iacob și Andreiu, dascălii și deșteptătorii românismului, și pe vrednicul protopop al Brașovului Ioan Popazu, au simțit nevoia unei colaborări sociale și culturale.

În acest mediu intelectual nu se putea să nu reverbereze și în inima femeii îndemnul a participa cu puterile sale la lumina culturală ce iradia asupra neamului românesc.

Este deosebit de semnificativă însoțirea feminină din Brașov, constituită ca „*Reuniunea femeilor române din Brașov*”, pentru că ea nu a urmărit numai scopul caritativ, ca cea dintâiu ocrotitoare a orfanilor de războiu, rămași din luptele

Școlia Reuniunii femeilor române din Brașov (clădirea veche, internatul)

dela 1848-49, ci a avut ca scop problema culturală a femeii române.

Această societate a fost nu numai înaintașa celorlalte naționalități conlocuitoare, dar unica între toate societățile feminine apusene, care a urmărit, atunci, scopul cultural.

Chemarea făcută de cea dintâiu președintă, *Maria Nicolau*, soția fruntașului comerciant D. Nicolau și soacra lui Iacob Mureșian, adresată tovarășelor sale în Decembrie 1849, dovedește scopul înalt de care erau călăuzite femeile române.

Extragem din Registrul funduar, această Carte de aur a femeilor române, cuprinzând cele dintâi procese verbale, textul acestei chemări:

„Voim a fonda o Asociație sau Reuniune de dame române, după pilda altor dame europene, cu scopul nu numai de a ocroti fetițele orfane și sărace, dar cugetul nostru este de a înființa școli, pentru o mai solidă creștere a fetițelor noastre, așezăminte de creșterea fetițelor române în mai multe părți locuite de români fără deosebire de confesiune”.

Iată rânduri spicuite din această evanghelie a noastră lăsată nouă de moștenire și de îndrumare de femeia acelor vremuri.

Și femeia română din Brașov a pornit învățământul feminin și l-a continuat până în ziua de astăzi.

Dela anul 1855 înființează clase primare și de lucrul manual, nu numai în Brașov, ci și în Blaj și Sibiu, mai târziu în Câmpeni, pe care le subvenționează.

În anul 1865 înființează o clasă secundară în Brașov cu profesorii liceului român din Brașov.

Dela această făclie culturală au luat lumină și alte centre românești, înființând Reuniuni independente cu acelaș scop.

Astfel răsăriră pe rând, Reuniunile femeilor române: din Lugoj în 1863, fiind cea dintâiu, care a urmat Reuniunii din Brașov, - cea de-a doua a fost Reuniunea

Maria Nicolau, prima Președintă și înfăptuitoarea Reuniunii femeilor române din Brașov în anul 1850

femeilor române din Iași la 1867, unica societate ce poartă în vechiul Regat numele de Reuniune, fiind înființată de d-na Emilian, soția fostului profesor Emilian, care a fost și arhitectul liceului român din Brașov.

Societatea a fost alcătuită cu aceleași statute, izbutind a înființa cea dintâiu Școală practică de fete în anul 1868, - o Școală nouă numită *profesională*.

Pe când în Iași a putut să se înființeze o proprie școală, Reuniunea femeilor române din Brașov nu a putut realiza această cerere a Statutelor, având datoria să susțină învățământul de fete în mai multe centre din Ardeal. Astfel că numai la 1885, după retragerea subvențiilor dela diferitele școli, unde erau Reuniuni, a putut să se înfăptuiască o *asemenea Școală practică* cu *Internat*, la care veneau fetițele române din toate unghiurile țării, ca să învețe limba și toată puterea dragostei naționale și a datinelor strămoșești.

Școala aceasta a luptat cu multe greutateți ca școală particulară, nefiind recunoscută de stăpânire și neavând dreptul de publicitate, dăinuind totuși prin propriile puteri până la întregirea neamului.

Inițiatora acestei școli a fost președinta de pe acele vremuri Maria Săcărean.

Urmără Reuniuni înființate la Mediaș în 1870, la Făgăraș 1876, la Turda 1879 și la Abrud 1880.

Mă opresc la Abrud. Și aici Reuniunea

femeilor române se înființează, cu aceleași statute, cu acelaș scop cultural al instrucției feminine, ca și Reuniunea femeilor române din Brașov, pe bază independentă.

Totuș femeile române din Abrud au stat în corespondență cu Jacob Mureșian încă de prin anul 1869. Cea dintâiu prezidentă a acestei Reuniuni a fost d-na *Ana Gal*, sub care se înființează la anul 1887 și școala primară de fete, într'un locul propriu al Reuniunii, având ca întâie învățătoare pe cunoscuta poetă ardeleană Maria Cunțan.

De-acum se înființează Reuniuni în multe centre românești, la *Șimlău* în 1881, tot asemenea în comuna Zărnești jud. Brașov, tot în anul 1881 răsare Reuniunea femeilor române din Sibiu sub prezidiul dnei Maria Cosma care organizează o școală de menaj și de industrie casnică.

În anul 1884, se înființează la Brașov a doua Reuniune de femei pentru ocrotirea văduvelor sărace. Tot în acest an se înființează Reuniunea femeilor române din Arad unde se înfăptuiește școala de fete cu internat. Blajul înființează Reuniunea de femei în anul 1890, făcând o școală de fete.

Urmează apoi înființarea Reuniunii dela Hunedoara la 1897 și la Timișoara în 1893.

Interesant este că în anul 1889 se înființează și în Bucovina cea dintâiu Societate a Doamnelor române cu sediul Cernăuți, care a avut scopul cultural, al ridicării de școli de fete cu internate. Numeroase Reuniuni de femei se înfăptuiesc în anii ce urmează în multe orașe și comune din Ardeal.

Toate depun devotamentul lor neprecupețit, pentru poporul românesc, muncind din răspuțeri, fără vreo subvenție dela Stat, fără ajutoare dela comune, - o muncă nerecunoscută și puțin apreciată.

Ele totuș continuă activitatea lor la umbră și în taină până în anul 1913, când convocate la cel dintâiu congres ținut la Brașov, s'au consolidat cu Federația „Uniunea femeilor române din Ungaria” dovedind la lumină însemnătatea acestei activități feminine.

Frumoasă muncă au săvârșit femeile române ale Ardealului, ajungând un factor însemnat, care a ridicat școli pentru învățământul feminin, a desvoltat industria națională și viața economică feminină, a făcut serviciile asistenței sociale, stând totdeauna la înălțime, pentru că a reprezentat virtutea poporului nostru cu demnitate.

Iată că această mare organizație Femenină din România, a putut să vie dela sediul său Brașov totodată și vatra renașterii culturale feminine, laolaltă cu toate delegatele țării, ca să sărbătorească de față cu înalta lor Patroană, M. S. Regina Maria, mult așteptata crăiasă română a Ardealului, munca feminină culturală dela Abrud, care numără nu mai puțin de cincizeci de ani.

Brașov, Maria Baiulescu

Granița militară

După restabilirea păcii religioase, Buccow a propus crearea unei granițe militare, un fel de nou limes, la granița estică a imperiului în Transilvania. Cordonul sanitar împotriva otomanilor trebuia totodată să împiedice călătoriile nepermise ale valahilor și să sprijine restabilirea greu încercatei biserici unite. Militarizarea regiunii de graniță a fost planificată conștient de către habsburgi ca o modernizare socială și economică. Valahii ținuți ca un fel de sclavi urmau să fie făcuți din nou oameni, adică: să devină slujitori credincioși ai majestății sale. Totodată Curtea-dorea să creeze o contragreutate a stărilor îndărătnice, mai ales a magnaților maghiari și a sașilor aflați pe pământurile regale. Sfetnicul de curte Karl Ludwig von Turckheim considerat legat de introducerea celui de-al 2-lea regiment de graniță românească în anul 1772: „Cea mai înaltă curte s-a hotărât să creeze miliția de graniță ardeleană nu pentru a-și mări puterea de război, ci din motivul de a găsi calea deschiderii către alte aranjamente folositoare țării și pentru a pune Ardealul pe cu totul alte poziții.

Din Banat până în Bucovina, la marginea Carpaților au fost deci înființate printr-un decret al Mariei Theresia din anul 1762 trei regimente de infanterie și un regiment de husari al secuilor precum și două regimente de infanterie și un regiment de dragoni ai valahilor.

La secui granița militară austriacă nu era deosebit de populară. Ei au boicotat măsura cum au putut; rezistența lor activă terminându-se într-o baie de sânge, așa numitul siculicidum. În decembrie 1763 mici nobili secui și țărani înarmați cu coase și măciuci s-au apărut împotriva recrutării forțate și și-au făcut o mică armată de 5.000 de oameni înarmați. Mareșalul imperial Siskovich i-a înfrânt pe răsculați în ianuarie 1764 și a pus ca 400 dintre ei să fie împușcați la Siculeni cu comentariul: „Națiunea secuiască trebuie să sângereze în fiecare secol pentru a rămâne sănătoasă.

Până la următorul masacru al recalcitranților însă nu a durat așa de mult. În 1766 secuii încă revoltați împotriva recrutării forțate au împrăștiat manifeste anti-habsburgice. În ele se spunea: „Aceasta este hotărârea noastră a secuilor din Cine, Giurgen și Trei Scaune, că nu vom fi niciodată soldați ai Majestății Sale; dacă însă Majestatea Sa ne tratează în acest fel și ne chinuie ca tătarul pe sclavul său, atunci nu vom locui niciodată pe acest pământ, pentru că mai există și alți stăpânitori în lumea asta; el ne ia banii, ne ia slănina, pâinea nu ne crește, din această cauză, dacă împăratul ne va obliga în continuare să fim soldați, vom pleca în țara promisă de dincolo de munți“. Revolta a

avut un sfârșit sângeros: șase secui au fost trași pe roată, 50 biciuiți până la moarte, multor sute li s-a confiscat averea.

Pentru valahii legați de glie însă cariera de soldat de graniță oferea șansa unei ascensiuni sociale nesperate. Ei sperau că prin unire să scape de amenințarea directă a magnaților maghiari. Miliția de graniță trebuia să cuprindă în total 17.000 de oameni. Viena a trebuit să impună acest lucru unității administrative supuse direct Consiliului de Război al Curții împotriva rezistenței stărilor ardeleni, care își vedeau amenințate privilegiile. Cei mai revoltați erau magnații maghiari, totuși grănicerii români au primit mici suprafețe de teren - așa numitele sesiuni -, pentru a se putea hrăni singuri. De impozite și dări erau scutiți timp de șase ani. Cu turmele lor de oi, grănicerii puteau trece chiar în Țara Românească și în Moldova, ceea ce desigur a dus iarăși și iarăși la frecșuri cu stăpânitorii de acolo.

Cât de grea a fost realizarea modernizării militare arată exemplul satului Jina de lângă Sibiu, descrisă de Mathias Bemath în cartea sa „Habsburg și începuturile formării națiunii române“. Când mareșalul Siskovich i-a chemat pe locuitorii români ai satului de păstori la serviciul militar, toți s-au eschivat, pentru că bătrânii satului din zonă împreună cu popii s-au arătat împotriva înnoirii. Siskovich i-a arestat imediat pe toți demnitarii și a garantat că fiecare își va putea „păstra religia de până atunci“. Abia după aceea a căzut rezistența împotriva militarizării, adică a intrării în serviciul militar de graniță.

Regimentele românești își aveau cartierele generale în nordul Transilvaniei la Năsăud (1763), în sud la Orlat (1766) și în Banat la Caransebeș (1768). Ofițerii erau la început străini dar din regiuni orientale: austrieci, parțial de origine română. Ei vorbeau aproape toți latina sau o limbă romanică și au recunoscut repede asemănarea limbilor și a obiceiurilor militare ale redescoperiților și reactivaților apărători ai limesului. Cu timpul școlile graniței militare au format o nouă pătură stabilă de ofițeri și intelectuali români.

Tradiția romană a valahilor a fost acum promovată de austrieci. Pe steagul regimentului valah din Năsăud era scris: „Virtus romana rediviva“. Joseph II. a dat în 1783, în timpul unei călătorii prin Transilvania și inspirat de numele satului „Sălva“, nume latine și altor trei sate. Astfel la porunca imperială au apărut patru sate românești și anume: Salva Romuli Parva Nepos (ceea ce în traducere înseamnă „Salutări micului nepot Romulus!“ Noua politică imperială „romană l a întărit conștiința „legionarilor reactivați“. Și ei și-au îndeplinit sarcinile în serviciul imperiului așa cum și-au făcut-o și „străbunii pentru romani.

ARDEALUL

Problema centrală a preocupărilor României în ajunul Conferinței de Pace rămîne Ardealul.

Înainte de toate trebuie să obținem consacrară frontierelor stabilite prin Tratatul de la Trianon. Aceste frontiere nu au constituit o favoare și nici nu sînt o delimitare făcută în mod arbitrar. Granița din apus

se întemeiază pe îndreptățite motive istorice, etnice, economice și geografice corectate într-o disparență măsură numai de necesități inexorabile ale căilor de comunicații firești.

Motive istorice: Ungaria a stăpînit Transilvania numai de la 1867 pînă la 1918. Pînă la dezastrul de la Mohács (1526), Transilvania a fost un voievodat autonom, avînd legături neprecizate și discutabile cu regatul ungar. De la 1526 pînă la 1867, Transilvania a dăinuit ca principat independent și, mai la urmă, ca Mare Principat încadrat în Imperiul Habsburgic prin uniune personală, fără nici o legătură organică cu Ungaria propriu-zisă. Uniunea din 1867 s-a făcut prin constrîngere, contrar voinței formal exprimate a majorității covîrșitoare a populației (românii și sașii). Deci pretinsa posesiune milenară a Ungariei se reduce la o stăpînire impusă, arbitrară și abuzivă de 41 de ani. Argumentul istoric unguresc al posesiunii milenare trebuie în consecință înlăturat pentru totdeauna din opinia publică mondială.

Motive etnice: După recensămîntul din 1930, totalul populației din Ardealul întreg era de 5 548 353, dintre care 3 207 881 români, 1 353 276 unguri, iar restul alte neamuri. Românii au reprezentat 58%, ungurii 24%, iar celelalte neamuri, 18%. În județele de la frontiera apuseană românii reprezentau în 1930, 60,7%, ungurii 23,1%, iar în mediul rural, românii 67,6%, ungurii 18%. Și azi situația este aproximativ aceeași, probabil totuși cu o modificare care nu poate fi neglijată în favoarea ungurilor al căror număr a sporii prin aflusul celor din Ungaria propriu-zisă, în timpul ocupației din 1940 - 1944 și chiar după 1944, numărul și proporția românilor suferind o scădere prin expulzările masive și metodice săvîrșite de autoritățile ungare; expulzării și refugiații încă nu s-au înapoiat toți la vetrele lor. Acest aspect specific al situației demografice momentane trebuie avut în vedere și relevat neapărat. Oricum însă, majoritatea românească din Ardeal nu poate fi tăgăduită, care capătă o semnificație și mai mare, dacă se are în vedere că demografia Ungariei și a Ardealului a fost hotărîtor înfrîntă prin colonizări masive și apoi prin acțiunea

metodică de deznaționalizare practică de unguri, metodă care, în ultimii 150 ani, înainte de înfiul război mondial a dat rezultate surprinzătoare. La recensămîntul din 1787 (sub domnia lui Iosif II), numărul total al populației din Ungaria și Transilvania a fost de 7 900 000 suflete dintre care 2 300 000 unguri (29%) și 5 600 000 alte neamuri nemaghiare (71%). În 1910, statistica ungară indica o populație totală de 18 250 000, dintre care 9 950 000 unguri (55%), iar alte neamuri nemaghiare 8 300 000 (45%). Sporul ungurilor în 130 de ani a fost de aproape 400%, iar spotul celorlalte neamuri a fost în aceeași epocă de numai 25%. Este cunoscut însă că natalitatea ungurilor a fost și este mai redusă decît a celorlalte neamuri conlocuitoare, cu excepția sașilor și șvabilor din Banat. Avem deci dovada peremptorie a sistematice și brutalei acțiuni de deznaționalizare pe care au practicat-o ungurii în favoarea lor în secolul al XIX-lea, acțiune care nu poate fi ratificată sau consfințită în rezultatele ei prin valul tăcerii și al achiesării, cu atît mai vîrtos că firul acestei acțiuni a fost reluat după 22 de ani de stăpînire dreaptă și liberală românească, sub ocupația vremelnică din 1940-44, cu aceeași dezinvoltură necruțătoare.

Pentru a demonstra îndreptățirea graniței stabilite prin Tratatul de la Trianon între România și Ungaria, urmează a fi invocate toate hărțile etnografice, anterioare anului 1914, de proveniență ungară, austriacă, germană și italiană (Colecția de hărți etnografice editată de Ministerul Afacerilor Străine în 1940). O deosebită importanță prezintă lucrarea "A nepfajok Magyarországon" cu hărțile anexe. Atrag atenția mai ales asupra hărții VII - VIII c. (anexa XXII a lucrării) care poartă titlul "A nyelvhatarok es nyelvszigetek. A delvideken es az orszag melyen". Pe această hartă, limitele indicate pentru limba maghiară și limba română coincid în mod frapant cu frontiera trianonică.

Motivele economice și geografice sînt cunoscute și pot fi rezumate în minunata unitate pe care o prezintă provinciile românești, grupate în jurul nucleului central (citadelei) Transilvaniei, a cărei dezvoltare, mai ales industrială, a luat sub stăpînirea românească un avînt nebănuit. Aceasta face dovada că Transilvania abia prin noul statut teritorial creat prin Tratatul de la Trianon a revenit la așezarea geopolitică firească care i-a redat și asigurat cele mai bune condiții și perspective de existență, progres și propășire. Aceste perspective de viitor coincid cu înseși idealurile păcii, urmărite de Națiunile Unite în al doilea război mondial.

Valer Pop

Fragment din cartea **Bătălia pentru Ardeal**

CADRUL FIZIC. AȘEZAREA, ÎNFĂȚIȘAREA ȘI BOGĂȚIA TRANSILVANIEI

Numirea Transilvania are astăzi, în vorbirea curentă, un înțeles mai larg, însemnând tot teritoriul din Republica Socialistă România, situat la vest de Carpați, adică în interiorul arcului carpatic. Acest teritoriu include deci, în înțelesul de mai sus, provincia cuprinsă între Carpați și Munții Apuseni sau Transilvania propriu-zisă, apoi Maramureșul, Crișana sau Țara Crișurilor și Banatul. În total, un teritoriu de circa 102 000 km aproape 43% din suprafața întregii țări.

În înțelesul istoric al numirii, Transilvania este numai, țara cuprinsă între lanțul carpatic și Munții Apuseni. Deci aproximativ jumătate din întreg teritoriul situat la vest de Carpați. În acest înțeles restrâns, - ea reprezintă centrul sau inima pământului românesc, având rînduite armonice, de jur împrejur, celelalte părți ale acestui pământ. Ea este totodată și cetatea naturală a lui, apărată de munți care-i alcătuiesc o adevărată cunună. Imaginea s-a impus din antichitate : scriitorul Jordanes se folosește de ea în opera sa.

Munții ce dau ocol Transilvaniei prezintă caracteristica de a îngădui viața omenească pe toată întinderea lor, de la poale pînă spre vîrfuri. Ei au o înălțime potrivită, cele mai înalte piscuri, Moldoveanul, și Negoii din Carpații Meridionali, în Munții Făgărașului, ating 2.543 m, respectiv 2.535 m, în Carpații Orientali, Pietrosul Rodnej are 2 305 m. Înălțimea lui este de 2 280 m. iar Ceahlăul 1 904 m ; în Munții Apuseni, înălțimile maxime sînt Curcubăta Mare 1 848 m, Vlădeasa 1 836 m și Muntele Mare 1 825 m. Așadar, munți mijlocii ca înălțime, ușor accesibili, nu masive năprasnice, cu ghețari uriași și zăpadă veșnică ca în Alpi, în Caucaz, în Anzi sau în „munții cerului”, adică în Himalaia. Un brîu bogat de pădure — mai ales fag și brad — îl încinge ; deasupra lui, se întind plaiurile cu iarbă fragedă, unde numeroase turme de oi găsesc o hrană îmbelșugată. În multe locuri aceste plaiuri sînt adevărate șesuri ; mergi cale întinsă fără să sui sau să cobori, parcă n-ai fi în munte. De aceea și numirile topice, unele extrem de sugestive, care se referă la ele : Neteda, la 1 700 m înălțime, Șesul Lupșanilor, la 1 600 m, Șesul Cald, tustrele în Munții Apuseni ; Rîul Șes, la peste 2 000 m în Carpații Meridionali ; Lopata, Scaunul, Șesul Paltinului, Șesul Porcului, Șesuțul, în Munții Căliman din Carpații Orientali. Cînd aceste plaiuri se acoperă primăvara cu iarbă nouă, de un verde deschis, smălțat de albul și rozul brîndușelor, iar mai

CONSTANTIN C. GIURESCU
Profesor la Universitatea din București

TRANSILVANIA
ÎN ISTORIA
POPORULUI
ROMÂN

∞

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ • BUCUREȘTI 1967

tîrziu, de roșiaticul rododendronului sau smirdarului, ai impresia că ești în locuri de basm. Iar expresia „Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai”, din vestita baladă românească Miorița se poate aplica multora din plaiurile carpatine și din Munții Apuseni.

Dar nu numai pășunatul s-a practicat în Munții Transilvaniei ; și agricultura s-a suit, pe multe cline în-sorite, bine expuse, pînă la 1 200—1 300 m înălțime. Dovadă sînt ogoarele amenajate sub formă de terase succesive cu răzoare înalte și străvechi, care se înfîlesc atît în Munții Apuseni, cît și în Munții Banatului, în Carpații Meridionali, în Munții Rodnei și Căliman, în preajma a numeroase sate. În legătură cu pășunatul oilor, creșterea vitelor și cu agricultura practică la înălțimi sînt așezările temporare — din birme sau din nuiele — numite crambe, colibe, suri, care uneori au format nucleul viitoarelor cătune și sate. Ele se înfîlesc peste tot, dar mai ales în Munții Apuseni, cei mai populați din munții noștri ; în felul acesta au luat naștere, de pildă, satele actuale Muntele Filii, Muntele Săcelului, Muntele Băișorii și Muntele Cacovii, formate cu

locuitori veniți din satele-macă Filea, Săoel, Băișoara și Cacova.

Și toponimia arată practicarea agriculturii în munți. Există o serie de nume de locuri — sate și cline sau versante în Carpați — care se referă la cultivarea cerealelor, în special a meiului — numit în vechime, dar și azi, mălai - și a secarei, plante care cer o perioadă de vegetație mai scurtă, cu mai puțină căldură, care reușesc deci și în regiunile muntoase, pînă la 1 200 - 1 300 m înălțime. Întîlnim astfel satul Mălăia sau Malaia, pe valea Lotrului, Muntele Fețele Mălăii, la nord de apa Siriului în Munții Buzăului, valea Mălăele și dealul cu Mălăele, pe teritoriul comunei Gura Teghii, tot în Munții Buzăului, valea Mălăiului, pe teritoriul comunei Piclele, în Subcarpații Buzăului, Mălăeștea, culme muntoasă, în raionul Piatra Neamț, satul Secăria în raionul Cîmpina, la est de Posada. În aceeași categorie intră numele muntelui Parîngul, nume care a fost explicat ca derivînd din grecescul vechi ce înseamnă „stîncă sau munte prăpăstios : văgăună în munte sau în stîncă“. Arătînd imposibilitatea unei asemenea etimologii - ce erau să caute grecii vechi la Parîng ? - Iordan subliniază și dificultatea apropierei acestui nume de românescul „parîngă“, termen ce înseamnă „prăjină purtată de doi inși pe umăr spre a transporta ceva greu“; crede totuși că poate fi explicat prin cel de al doilea înțeles al lui „părîngă“, anume acela de „culme tare, creastă înaltă“ înțeles atestat în Lexiconul termenilor entopici din limba română... a lui T. Porucic. Noi credem că, în realitate, acest topic este popularul nume de cereală părîng, cu variantele parîng și parînc — derivînd din latinul . panicum — care designează „două plante din familia gra-mineelor : a) dughie b) mei“. Este foarte probabil ca să se fi dat acest nume muntelui respectiv din cauza ogoarelor de mei și de dughie de la poalele și de pe versantele lui. Acest topic ilustrează limpede o pagină din agricultura românească practică în munți în evul mediu timpuriu, în timpul migrațiilor.

Dar munții care dau ocol Transilvaniei, făcînd din ea o adevărată cetate naturală, trimit unele coame, unii „pinteni“ în interiorul ei, creînd adevărate despărțiri sau compartimente, pe care înaintașii românilor le-au numit „țări“. Astfel, pintenul sau coama Perșanilor desparte „Țara Bîrsei“ de „Țara Făgărașului“. Munții Căliman și Munții Rodnei mărginesc „Țara Domelor“, iar mai spre apus Munții Gutinului pe aceea a „Oașului“. Spre miazăzi, „Țara Hațegului“ e închisă între Munții Sebeșului, Munții Retezat și Munții Poiana Ruscăi, după cum, în marginea de miazănoapte, în

afara Transilvaniei propriu-zise, „Țara Maramureșului“ se întinde între Munții Rodnei, ai Țibleșului, ..ai Gutinului și o ramificație a Carpaților Păduroși. Spre răsărit, două șiruri de munți vulcanici, și anume Munții Gurghiului și Munții Harghita, paraleli cu Carpații Orientali, despart culoarul sau depresiunea în care au fost colonizați secuii.

Transilvania este „casa apelor“ pămîntului românesc: de aci izvorăsc râurile care străbat radiar acest pămînt, traversînd Carpații și Munții Apuseni. E vorba de Olt, al cărui izvor e aproape de acela al Mureșului, de Someș, format din Someșul Mare și cel Mic, de Crișuri, ce se îndreaptă spre apus, în timp ce Bistrița își mîna undele peste Carpații Moldoveni sau Orientali, spre Șiret, de Trotuș ce se varsă în același Șiret, de Jiu și de Buzău, care de o parte și de alta a Oltului, străbat Carpații Meridionali. Văile tuturor acestor nuri formează tot așteptați căi de trecere de pe un versant pe celălalt al Carpaților și Munților Apuseni, tot așteptați legături între Transilvania și celelalte țări românești care o înconjură: Oltenia și Țara Românească, Moldova, Crișana și Banatul. Dar la aceste căi de trecere trebuie să se adauge și acelea formate de unii afluenți ai râurilor de mai sus care și ei și-au croit drum de-a curmezișul Carpaților. E vorba, în Carpații Orientali, de Oituz și Uz, afluenții Trotușului și de Bicaz, afluentul Bistriței ; în Carpații Meridionali de Bîsca Mare, afluent al Buzăului; în Munții Poiana Ruscăi, continuarea spre sud a Munților Apuseni, de Bistra, afluentul Timișului. Așadar, departe de a forma un zid sau o barieră masivă, greu de străbătut, așa cum sînt Alpii, Pirineii sau Caucazul, Munții Carpați prezintă, dimpotrivă, multe locuri pe unde se poate trece cu ușurință de pe un versant pe celălalt. Dacă, la acestea, adică la văile râurilor, se adaugă și drumurile și potecile numeroase peste plaiuri, atunci se poate afirma, pe drept cuvînt, că legătura între Transilvania și celelalte țări românești a fost și este ușoară și permanentă. Sus, pe plaiuri, atît în Carpați, cît și în Munții Apuseni aveau loc, la anumite sărbători, tîrguri sau nedeie, prilej de a schimba produse, dar nu mai puțin de a face cunoștințe noi și de a petrece. Prima mențiune documentară a unei asemenea nedei, din 1373. în Munții Maramureșului, traduce în ungurește acest nume românesc de nedeie, chiar prin „muntele petrecerii“. În Carpații Meridionali și Orientali, li se spunea nedeilor și „tîrguri de două țări“, fiindcă se adunau la ele locuitori de pe ambele versante, atît din Transilvania, cît și din Țara Românească sau din Moldova.

Bogăția pământului Transilvaniei este remarcabilă; rareori se vede întrunită laolaltă o varietate atât de mare de produse vegetale, animale și minerale. Pământul e bun pentru agricultură; ogoarele sau țarinile acoperă nu numai câmpiile și dealurile, dar, așa cum am arătat, se ridică și pe versantele munților, uneori pînă la 1.200—1.300 m. Se cultivă cereale : grîu, orz, ovăz, secară, mei, ... apoi tot soiul de legume și de plante industriale! Livezile de pomi roditori se țin lanț, de la un capăt la celălalt al țării, iar vița de vie dă struguri minunați pe malurile Tîrnavelor, ale Mureșului și în Banat, ajungînd chiar pînă în regiunea de miazănoapte a Bistriței. Pășuni bogate, sus pe plaiuri, precum și finețe îngăduie creșterea a numeroase turme de oi, cirezi de vite mari și herghelii de cai. Nu lipsesc păsări de tot felul - o rasă de găini, cu gîtui golaș, poartă chiar numele de găini de Transilvania -, precum și prisăci de albine. În păduri și pe crestele Carpaților se află vînat numeros și ales, ca în puține alte părți ale Europei (de pildă, capra neagră, ursul, cerbul carpatin și rîsul); în pîraiele și lacurile de munte se găsec păstrăvi și lipani gustoși; în Bistrița și în Vișeu, chiar și lostriță. Iar în adîncul pământului există nu numai sare, în cantități uriașe dar și aur - acesta apare, sub formă de firifoare, și în nisipul u nor rîuri -apoi argint, fier, gaz metan și petrol, cărbuni, marmură și o sumă de izvoare minerale și termale. Tot ce e necesar vieții omenești. sub toate raporturile, începînd cu hrana și isprăvind .cu podoabele, se află strîns la un loc în cuprinsul Transilvaniei. Nu-i de mirare deci că iubim cu patimă acest pământ și-i cîntăm farmecul.

fragment
Constantin C. Giurescu

Observați însă bine că noi astăzi cum stăm, deși pătrunși de neîncredere, totuși nu mai urâm pe nimeni, iar anume pe națiunea maghiară nu avem nici o cauză mai de aproape de a o urî; dînsa, considerată în cei 10 ani din urmă nu ne-a dat nici o cauză de ură; peste aceasta noi mai știm să distingem acurat (cu grije) între poporul maghiar și între capii de partide. Către popor sîntem, cum ne vedeți, sinceri și prietenoși; către capii sîntem reci, rezervatori (rezervați) din cauză că nu le cunoaștem programa deloc; ni se pare că vedem ceva misterios în urmările lor (în ceea ce urmăresc) și că ei ar voi să ne ducă pe toți către un scop carele nu poate fi al nostru, să ne angajezi la o dispută și ceartă ai cărei autori au fost aristocrații și străbunii lor, iar noi nu am luat nici o parte la dînsa. Așa este, simțim că avem trebuință de simpatiile națiunii maghiare, precum are și dînsa ale noastre.

George Barițiu în Gazeta Transilvaniei, XXIII, 1860, nr 39

Școala transilvană (latină)

Important pentru identitatea națională a românilor, care în pofida tuturor impedimentelor sociale și economice au avansat cu prilejul instituirii graniței militare, a fost și școala „unită” de la Blaj, promovată de Roma. În 1754 episcopul unit Petra Pavel Aron a deschis o școală populară, o școală latină și un seminar.

Cei unsprezece călugări ai episcopului au fost dascăli și au trebuit să preia costurile pentru cei trei studenți români uniți care au primit permisiunea de a studia la Roma. După Petra Pavel Aron, primul român de la Blaj care a studiat la Roma, au urmat fondatorii „Școlii transilvane (latine)” Silvestra Caliani, Geronte Cotorea și Grigore Maior, apoi studenți ca Simeon Bămuțiu, Timoteiu Cipariu, August Treboniu Laurian, Alexandru Papiu Ilarian, Ioan Maiorescu etc. Ei au descoperit Roma și noua lume vestică și au devenit mijlocitori între concepțiile vestice și estice despre lume. Orientarea vestică a fost o idee austriacă, pentru că Viena promova din toate puterile legarea românilor uniți de normele vestice și de cultura vestică. Din 1775 pentru românii din întregul imperiu au fost rezervate 15 locuri de studiu la seminarul Sfintei Barbara din Viena. Noile cunoștințe despre religie, istorie, filologie etc., cu care s-au întors studenții, au format baza unei noi orientări a culturii lor naționale. Mândria originii romane a fost intenționat ocrotită și promovată de școala „latină”, astfel încât contribuția greacă și slavă din interiorul românității să fie scoasă din altar și marginalizată. În scriere - la sugestia școlii latine - literele latine le-au înlocuit pe cele chirilice.

Unirea Ardealului cu Patria-Mamă

1918-1928 ZECE ANI!

Popoarele fericite - s-a zis cu drept cuvânt - n-au istorie. Aceasta însemnează că popoarele fericite n-au adevărata mărire.

Numai trecuți prin greutăți învinse, prin suferințe îndurate și prin nenorociri biruite, un popor ajunge la glorie; și numai atunci viața lui dărză, după sdruncinări fără seamăn, poate sluji de pildă umanității și are dreptul istoriei.

Puține popoare - și desigur din cele mijlocii prea puține - au avut o viață mai frământată de necazuri și nevoi ca poporul român, care a luptat să rămână statornic pe pământul lui, să prefacă sângele strein în sângele lui și să subjuge și să mistuie în ființa lui, ființa neamurilor ce l-au cotoplit crezând că-l pot birui.

Limba noastră bogată și strălucitoare, energică și mlădioasă - putând exprima cu aceeași ușurință sublimitatea și grația, naivitatea și rafineria, întunericul adâncurilor sufletești și strălucirile înălțimilor cugetării - limba noastră veșnic primitoare de hrană streină dar veșnic suverană prin spiritul ce-o însufletește - este martora cea mai vie a luptei necurmăte pe care poporul românesc a dus-o de-a lungul veacurilor cu neamurile ce-au vrut să ne înece în valurile lor; e martora vexacității geniului creator al unei rase care, deabia slomnindu-i primele cuvinte ale misiunii ei istorice, îndreptățește pretențiunea de a fi pusă alături de neamurile alese ale lumii și de a-i împleti admirabila ei originalitate cu a lor, pentru desăvârșirea icoanei ideale viitoare a culturii umane.

Insulă de granit, legată puternic de inima pământului, în mijlocul valurilor ce au bătut-o și au căutat să o sfărâme, neamul nostru i-a lărgit temeliiile, din măcinăturile risipite și i-a făcut straturi roditoare, care, prin vegetația lor bogată înveselește ochiul călătorului venit din depărtări și-i fură inima, după ce le apropie. Așa s-a ținut, dărâmandu-se, dar prinzând din ce în ce mai mult viață proprie neamul românesc sădit de dârzul Traian în depărtate locuri, în izbeliștea năvălirilor din Răsărit. Suferința trecutului a trebuit însă să ne ducă la mărirea prezentului, la clipele pe care le trăim cu toții acum. Iar această suferință, fecundă și mărturisitoare de puteri dumnezeiești, mai mult decât toate mădularele neamului nostru, tu ai îndurat-o, Ardeal îngenuchiat și totuși nebiruit.

Cu tine mai mult decât cu toate celelalte cetăți sufletești române, s-au luptat mai aprig vremurile, și biruința cea mai mare, de care s-a bucurat toată ființa noastră, tu ai avut-o, tu o ai, Ardeal ce-ai fost chinuit de moarte și totuși nemuritor.

Si astăzi, când strânși aici, cu sufletele înălțate spre culmile luminoase ale viitorului nostru - luminători și doritori de lumină - sărbătorim a zecea aniversare dela desrobirea ta milenară - de suferințele tale și alor tăi - trebuie mai întâi să ne înduioșăm și cu ele trebuie să ne mândrim.

De suferințele voastre - martiri obscuri ai unor timpuri turburi și învrăjbite - care ai putut păstra, în mijlocul prigonirilor și înjosirilor odorul limbii voastre și l-ai împrumutat și stăpânilor voștri, pentru ca să-i faceți mărturie fără voce, a nobleței voastre necunoscute - de suferințele voastre trebuie mai întâi să ne amintim și să le sfințim în adorarea noastră.

De suferințele voastre - luptători avântați pe aripile unui prea timpuriu ideal - ai drepturilor neamului, care v-ați vărsat sângele în chinurile puse la cale de stăpânitorii voștri plini de furie, - de suferințele tale, cel ucis mișelește la Turda, de suferințele voastre cei schingiuiți pe roată la 1784, de suferințele voastre cei împușcați și spânzurați la 1848 și în 1916 - trebuie să ne amintim cu fior și să vă binecuvântăm în slăvirea noastră.

De suferințele voastre, o! Preoți și învățători ai românismului, care ai pățimit având curajul să puneți întregul neam să citească, cu inima palpitândă, documentele lui de noblețe, și care, în cremenea tainică a vitalității rasei, ai scăpărat scântee și ai aprins energia națională care ne-a dus la clipele de astăzi - de suferințele voastre, noi, luminătorii și doritorii de lumină de acum, trebuie să ne aducem aminte cu smerenie și să vă preamărim!

În avântul sufletului nostru către voi toți, v-am vrea aci între noi, ca să vă luați răsplata amarului vostru, gustând bucuria dumnezeiască a înfăptuirii idealului vostru, pe care ni l-ai lăsat moștenire! Drumul de greutăți și de suferințe ce ne-au adus până la această culme, - frământarea vieții neamului pentru cucerirea altei măriri ce i se cuvine, - nu s-a sfârșit.

Cu puteri încordate și având neconținut în față icoana trecutului, - pe care ocaziuni ca cea de astăzi ne-o străfulgeră în adâncul sufletelor, - să purcedem la noua luptă mare și grea, care va duce românismul la o nouă mărire: la lupta prin care vom desăvârși unitatea sufletească a neamului și prin care din adâncimile vieții lui unde dorm energii nebănuite, vom scoate frumusețea dumnezeiască, frumusețea negrăită a sufletului lui, pentru a o dăruia ca un odor nespus omenirii.

Mihail Dragomirescu

Maghiarizarea și Tripla Alianță

Pentru așa-numita Universitate a națiunii sașilor dualismul a fost o puternică lovitură, pentru că parlamentul maghiar a hotărât anularea dreptului existent din 1242 de „fundus regius”, a „pământului regal”, și tratarea sașilor ca minoritate „cu drepturi egale”. Dintr-o dată germanii nu au mai fost „națio” cu administrație proprie. Maghiarizarea a reușit însă numai la șvabii catolici din vestul Transilvaniei, la Satu Mare și în Banat. Protestanții (A.B. = Augsburger Bekenntniss) s-au putut opune înainte de 1848 maghiarizării prin biserica condusă de preotul Stephan Ludwig Roth. În sate, școlile și bisericile săsești au format conștiința tradițiilor prin datini, obiceiuri și port.

În orașe, s-au înființat uniuni economice cum ar fi cooperativa fierarilor, uniunile de consum sau băncile. Prin maghiarizare sașii și coloniștii austrieci, numiți landlerii, și-au pierdut încrederea în Viena și s-au simțit tot mai mult ca niște germani persecutați.

Cel puțin la fel de nemulțumiți ca și îmbătrânitul revoluționar Lajos Kossuth sau ca sașii, a resimțit și tabăra românilor ardeleni dualismul, pentru că magnații maghiari au anulat deodată toate cuceririle revoluției din 1848. Aproape paralizați politic, reprezentanții românilor s-au întrunit în martie 1868 la Miercurea Sibiului și au înființat „Partidul Național al Românilor din Transilvania”. încă fără orientare ei au hotărât la început să realizeze o rezistență pasivă - așa-numitul „pasivism” - și nu au trimis reprezentanți în parlamentul maghiar. Românii din Banat și din Ungaria pledau în schimb pentru „activism”, înființând în același an „Partidul Național al Românilor din Banat și Ungaria”. În 1869 au fost aleși 15 români în parlamentul de la Budapesta.

În mai 1868 adunarea populară de la Blaj a elaborat sub conducerea uniților un protest (Pronunciament) împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria și revenea asupra drepturilor egale pentru români. O mare experiență în rezistența pasivă avea biserica ortodoxă. Ea a hotărât în 1867 la inițiativa mitropolitului Andrei Șaguna prin „Statutul organic” că atât la alegerea dascălilor și demnitarilor bisericești cât și a conducerii administrative generale a bisericii să ia parte întregul popor. Astfel s-a creat o nouă solidaritate între biserica ortodoxă și obște. Românii vedeau acum ca loc al mântuirii lor naționale mai degrabă Bucureștiul decât Viena. Budapesta în cei 51 de ani de stăpânire nemijlocită în Transilvania nu a putut fi niciodată luată în discuție ca atare. Baza socială a elitei românești care era singura care avea pretenții

naționale, era slabă. Când a apărut dualismul abia dacă 15% din români știau să scrie și să citească. Este de presupus deci că partea din populația Transilvaniei care se declara pentru cererile Partidului Național Român era sub 5%. Majoritatea se lupta pentru simpla supraviețuire.

După terminarea războiului prusaco-francez în anul 1871 tensiunea dintre români și Austro-Ungari a crescut. Bucureștii lupta pentru independența sa dar și pentru influența în Transilvania și în Bucovina, care nu era sub control maghiar. Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, ales în 1866 ca domn de către boierii moldo-valahi, și care încă trebuia să plătească tribut sultanului, a încheiat o alianță cu intelectualii români întorși din Franța, care luptau pentru o Românie fără dominație otomană. Frantz Joseph I. era gata să recunoască România dacă aceasta renunța la eliberarea românilor din cadrul monarhiei - adică Ardealul și Bukovina. Rolul de mare putere al Franței aflat în scădere a făcut ca Bucureștii să devină acum deranjant pentru Rusia și pentru „Europa centrală” 11. În același an partidele naționale românești s-au unit cerând împreună restabilirea autonomiei Transilvaniei, alegeri generale sau cel puțin o lărgire a dreptului de vot cenzitar existent și a acceptării cu drepturi egale a limbii române în administrație și în fața legii. Zece ani mai târziu România a devenit regat sub Carol I. de Hohenzollern-Sigmaringen.

Importanța geopolitică a regatului românesc l-a făcut pe ministrul de externe al Austro-Ungariei, Gusztav Kalnoky, să declare în 1881: „După începuturi modeste statul românesc a știut să obțină recunoașterea independenței pentru ca apoi să atingă un rang internațional și o poziție internațională. Capacitatea dezvoltării moderne a culturii în sensul noilor idei despre un stat modern nu poate fi tăgăduită neamului românesc (...) Este inevitabil ca privirile românilor din Transilvania să se îndrepte spre frații lor de peste Carpați, spre statul înrudit ca popor, care s-a muncit să se afirme pe plan internațional ca un membru cu drepturi egale al familiei popoarelor europene, care își întărește forțele, capacitatea militară, subapreciată la început, și care evident a obținut putere și recunoaștere și în afară. El a oferit tuturor elementelor nemulțumite azil pentru prezent și speranță pentru viitor. Populația României își reunește pătimaș vocile cu plângerile împotriva asimilării și bunului plac. (...) Reprezentarea românilor în dieta maghiară a

fost întotdeauna minimală. Nici un român nu este și nici nu a fost vreodată într-o funcție oficială deosebită. Nici unui român capabil, căruia i s-a netezit drumul la București, nu i s-a deschis drumul spre funcțiile statale din capitala maghiară. „Pe la cumpăna veacurilor această discriminare națională a dus la un exod în masă a cca. 200.000 de români din Ardeal și Banat în SUA.

Prințul moștenitor Rudolf îi scria tatălui său despre conflictul ungaro-român: „Din păcate comportarea maghiarilor față de români este, pe cât de nepricepută, pe atât de neînțeleaptă; noi am fi mult mai interesați să rămânem în bune relații cu această națiune, să o câștigăm cât se poate pentru noi, și dacă se va continua tot așa, maghiarii ne vor crea în acele teritorii, din cadrul monarhiei și chiar și din afară, încă multe neplăceri. [Observația lui Franz Joseph I pe margine: „Foarte adevărat!“]

Consulatul imperialo-regal din București comunica în 1882 ministrului său Kalnoky: „În Brașov au avut loc consultări între reprezentanți din România și Ungaria, pentru pregătirea extinderii agitațiilor împotriva Ungariei. Parola acestei acțiuni era „Dacia a rezistat și va trebui mai devreme sau mai târziu să fie refăcută”. Teza nu era nemotivată, pentru că această problemă și-a pus-o asociația românească „Carpați”.

Bucureștii plănuiă inițierea de răscoale țărănești în Transilvania, și a descoperit chiar și posibilitatea unei acțiuni militare directe. La realizarea planurilor de destabilizare nu s-a ajuns însă pentru că în 1883 s-a semnat o convenție secretă între România și Austro-Ungaria. Statele se obligau să își ofere reciproc sprijin și declarau că nu vor încheia nici o alianță împotriva celuilalt. Dorința Vienei ca în caz de război să comande armata românească și să interzică toate activitățile din România îndreptate împotriva monarhiei dunărene, nu a fost menționată în convenție.

Din punct de vedere german era totuși un câștig, pentru că românii erau astfel obligați ca și italienii și sârbii să păstreze o oarecare distanță oficială față de mișcările de eliberare din monarhia dunăreană. Călcâiul lui Achile a acestei convenții a fost desigur păstrarea lui secretă, care a durat 30 de ani și pe care în caz de necesitate Bucureștii nu a putut-o respecta.

ARDEALUL de Octavian Goga

Sunt zece ani de când nu mai este, de când la Alba-Iulia în freamătul mulțimii s-a desființat, ca să se topească în marele tot.

De-atunci Ardealul reintegrat în unitatea națională, părtaș la bine și la rău cu soarta țării, merge înainte pe calea desăvârșirii unui proces firesc de unificare cu restul, că pe acest drum se întâlnesc asperități adevărate, că de după granițele dărâmate se ivesc adesea strigoi stăpânirii de demult, e fatal, dar destinul nostru s-a împlinit și carul istoriei nu-i mai întoarce oiștea înapoi.

De-aceia toți micii negustori ai frecărilor locale, care cred că pot înjgheba o doctrină din revendicările unei regiuni, nu sunt decât apariții trecătoare, menite să recadă în neant.

Unirea noastră e pecetluită definitiv și n-o mai desface nimeni.

Putem în viitor să îndurăm nenorociri, dar vom fi una și le vom suferi laolaltă.

Viitorul va zâmbi cu indulgență sau cu dispreț asupra tuturor care n-au înțeles încă acest adevăr și nu s-au conformat lui.

1 Decembrie 1928

OCTAVIAN GOGA

CUVÎNTARE ROSTITĂ LA PARIS

17.XI.1918

Problema unirii românilor din Transilvania și Ungaria cu cei din România, statornicirea poporului nostru într-un singur stat, potrivit principiului naționalităților e un act de justiție pe care istoria contemporană trebuie să-l înregistreze ca o consecință logică a victoriei dreptății asupra forței brutale.

La simpozionul luminos al libertății, menit să imprime o direcție nouă lumii, noi cerem un loc modest, noi, un popor de 4 milioane de suflete, care timp de secole ne-am luptat în întunecimile anacronice ale habsburgilor.

Si dacă fericirea omenească are nevoie, după evanghelist, să fie răscumpărată prin suferință, putem spune că triumful cauzei noastre are o perfectă justificare morală.

O mie de ani de amărăciune neîntreruptă ne-au răscumpărat această fericire pentru viitor.

Spiritul de orientare științifică superioară care prezidează această întrunire mă scutește de a reînvia trecutul nostru.

Dar e o axiomă istorică faptul că unitatea istorică a poporului nostru apare ca un singur corp național avînd Carpații drept coloană vertebrală; și oricare au fost de-a lungul secolelor puterile care ne-au guvernat, înrudirea sentimentelor noastre i-a păstrat impulsurile ei suverane.

Tăranul român de pe Mureș și acela de pe Argeș îi păstrează astăzi cum i-a păstrat odinioară, aceeași entitate sufletească, aceeași unitate de limbă, credință și aspirații politice. Robusta sănătate a poporului nostru a ieșit teafără dintr-un calvar milenar...

În urma noastră, domnilor, sînt rîuri de lacrimi și sînge. Si drumul nostru spre victoria de azi trece printr-un labirint de suferințe fără număr.

Dar de ce evocăm aceste ceasuri negre, destinate să dispară acum din viața noastră?

Ura va fi înlocuită prin dragoste de muncă, ce va da poporului nostru rangul ce i se cuvine în imensul laborator al spiritului uman.

Odată eliberarea lui îndeplinită, după crearea unui echilibru interior prin organizarea unei democrații sănătoase pe care o vom realiza, acordând libertăți politice și culturale tuturor minorităților care trăiesc pe teritoriul nostru, românii nu vor avea decât o dorință: să se atașeze la civilizația modernă pentru care ei simt o chemare deosebită.

Fără a mai insista asupra acestei unități politice, justă și sigură - eliberarea românilor din Transilvania constituie o importantă problemă de ordin cultural.

Patru milioane de oameni, a căror latinătate nu s-a desmințit niciodată, vor primi, odată cu certificatul lor de independență și binecuvîntarea unui patrimoniu strămoșesc.

**Din gazeta La Roumanie, Paris, 1918, nr.46
(28 XI), p.3-4 (Inedit în românește)**

Note.

Cuvîntarea lui Goga a fost rostită la recepția dată la Paris în cinstea delegației de profesori universitari români, care sprijineau activitatea Comitetului național român pentru eliberarea și unirea poporului român. Armistițiul se încheiase tocmai, dar lupta pentru constituirea Statului național român unitar era în toi; Goga și Lucaciu (Leul de la Siseti) erau fruntașii acelei lupte pentru unirea pentru eliberarea Transilvaniei. După cîteva zile, tot la Paris, Goga a participat la recepția dată de Societatea oamenilor de litere în onoarea grupului politic român; era a doua zi după marea Adunare de la Alba Iulia care la 1 decembrie 1918 a hotărît, cum se știe, unirea Transilvaniei cu România; de față era Paul Labbe, autorul excelentei cărți despre țara noastră: *La vivante Roumanie*, din 1913, cînd prezicea această unire și un viitor frumos poporului nostru; mai participau: Firmin Roz, H. Rozny romancier, Georges Lecomte, președintele Societății literaților francezi. Ei au elogiat lupta românilor și tenacitatea lor eroică în realizarea idealului național. În cuvintele tuturor vibrau umanismul latin, fraternitatea militanților pentru o lume a păcii, dreptății și progresului egal pentru toți.

Răscoala din 1784

Joseph II. dorea apropierea de Rusia pe seama Înaltei Porți, se temea însă totodată ca vecinul din est ce devenea tot mai puternic să nu rămână singur. Țarul se considera de mult ca fiind urmașul legitim a celei de „A Treia Romă“. În 1782 steagul său cu vulturul bicefal bizantin fusese ridicat la Iași și la București, ceea ce simboliza pretenția Moscovei la demnitatea imperială bizantină, a ajuns acum și în Țara Românească. Pentru contracararea pretențiilor celei de a „A Treia Romă“ Joseph II. a mobilizat la 31 ianuarie 1784 granița militară a Ardealului și a încercat

să mai câștige în plus câteva sate de grăniceri români voluntari. Țăranii au înțeles greșit intenția de mobilizare ca pe o ofertă către toate satele țării și s-au deplasat conduși de popi spre orașe, pentru a-și afirma disponibilitatea de a lupta pentru împărat. Totodată valul de protest al secuilor împotriva recrutării forțate a atins apogeul.

Într-o lună s-au prezentat la Alba Iulia 81 de sate ai căror țărani se simțeau acum „liberi“ și nu mai voiau să asculte ordinele moșierilor. S-a ajuns la disensiuni, până când în toamna triumviratului lui Horia (Nicula Ursu din Albac), Gheorghe Crișan și Cloșca a organizat o adunare populară în satul Mesteacăn. Din fiecare sat au venit patru sau cinci reprezentanți, în total cca. 600 de țărani. În ținutul Zarand s-a încercat împrăștierea țăranilor adunați. Acesta a fost începutul răscoalei țăranilor, căreia i s-au alăturat și niște mineri.

Răsculații au prezentat magnaților la 11 noiembrie 1784 un ultimatum, în care se spunea: „Nobili nu mai trebuie să existe, ci fiecare nobil trebuie să-și

caute un loc de muncă imperial, din a cărui răsplată el să-și întrețină traiul. Moșierii nobili trebuie să cedeze o dată pentru totdeauna moșiile. Și ei nobilii să plătească la fel ca și omul obișnuit impozite. Averile lor nobiliare să fie împărțite populației după indicațiile pe care le va da împăratul.” Aceasta era cu ceva mai mult decât obținuseră uniții de generații de la Viena mereu sub formă de înscrisuri, și chiar mai mult decât voia „bunul împărat“ Joseph II.

Să-i promită supusului său Horia; mai mult decât promisiunea de reprezentare în dietă, scutirea de impozite pentru popii uniți și dreptul de a se stabili în orașe. Așa cum a făcut-o mai înainte și episcopul Micu, și Horia s-a dus la Viena și a avut chiar mai multe întrevederi cu Joseph II. în timpul acestor șederi el s-a lăsat inspirat de ideea iluminismului.

Horia, Cloșca și Crișan au încercat să folosească ocazia ivită. Grănicerii români care au fost utilizați la înfrângerea răscoalei secuilor au trecut de partea rebelilor. Horia și oamenii lui nu au fost în stare să creeze o armată disciplinată formată din 20.000 de țărani valahi și secui și de mineri, și nici să împiedice crimele și prădările făcute de răsculați. Într-o săptămână au fost luate cu asalt 230 de curți nobiliare și prada împărțită între iobagi. Armata

austriacă până la acea dată în așteptare s-a pus imediat în mișcare împotriva țăranilor, în momentul în care revolta a luat dimensiuni social-revoluționare și nu a avut nici un fel de greutate în a pune stăpânire pe situație. Încă în decembrie răscoala a căzut însângerată. Horia a mai încercat să-și convingă semenii de inutilitatea unei lupte împotriva imperialilor. Inamicul său nu era Joseph II., ci dieta magnaților, care în mod ironic a ieșit victorioasă din conflict cu ajutorul curții de la Viena. Chiar și împăratul dornic de reforme împotriva stăpânirii magnaților s-a sprijinit în final pe sistemul feudal maghiar bazat pe iobăgie.

Au urmat obișnuitele măsuri sângeroase împotriva iobagilor. Nobilii, pentru a da un exemplu de temut, au pus să fie arestați și trași pe roată conducătorii Horia și Cloșca, pentru că Crișan s-a sinucis în timpul detenției. Procesul a fost condus de Anton Iancovici ca reprezentant al împăratului.

Lui i se datorează și portretele condamnaților. Sentința prevedea ca inimile și măruntaiele să fie

EROII LUPTEI SOCIALE SI NATIONALE

îngropate la locul supliciului. Cadavrele au fost împărțite în patru și expuse la diferite încrucișări de drumuri din țară. La execuție au fost obligați să asiste și 6.000 de țărani din 500 de sate, pentru ca apoi să împrăștie frica în întreaga țară. Cu toate acestea Horia a devenit simbol național în lupta împotriva magnaților maghiari. Pe lângă cei trei conducători au mai fost condamnați la pedepse crunte și alți douăzeci de rebeli: astfel preotului Gheorghe din Corbești i-a fost tăiată întâi o mână înainte de a fi decapitat. Un altul a fost decapitat iar cadavrul legat pe roată pentru a fi arătat lumii. Bilanțul victimelor dintre țărani a fost considerabil: 160 de morți și aproape 400 de sate pustiite.

La 22 august 1785 Joseph II. a dat un decret pentru desființarea iobăgiei. După înăbușirea răscoalei țăranilor, magnații maghiari nu au mai cutezat să se opună. Însă au rămas în opoziție pasivă, până când la fel ca toți opozanții reformelor au folosit slăbiciunea de mai târziu a lui Joseph II. și l-au făcut să-și retracteze majoritatea dintre hotărârile luate pentru modernizarea imperiului. Astfel și constituția Transilvaniei a fost stabilită prin decretul „revocatio ordinationum” din 18 ianuarie 1790 la stătu quo ante 1780.

Ambițiile ortodoxe panslaviste ale principelui Mihai Viteazul au eşuat în 1600 în fața Curții de la Viena și a magnaților maghiari. Proiectul lui Joseph II. - ca peste tot - nu a putut prinde rădăcini în Transilvania pentru că punerea pe picior de egalitate a privilegiaților cu populația majoritară ar fi desființat orânduirea feudală. Din această cauză numărul adeptilor modelului austriac în Transilvania a scăzut mereu; a la longue a câștigat și aici proiectul germano-prusac: un stat, un popor, o limbă, a început la naționalii maghiari, apoi la cei români.

În scrierea istoriei se discuta unde a reușit conștiința națională românească să se impună întâi, în Transilvania sau în Țara Românească și Moldova. „Conștiința națională românească ca forță pozitivă a venit din Ardealul austriac¹¹, scria Charly W. Crawly, un specialist în problemele orientale, în anul 1969. „Romanitatea românilor”, cum și-a intitulat istoricul ardelean Adolf Armbruster opera sa, este până la sfârșitul secolului al 18-lea mai mult o problemă filozofică și religioasă.

Acest „popor fără istorie” a dezvoltat începând cu eşuata răscoală a țăranilor din 1784 o mișcare națională, care în 1791 a primit și un program politic „Supplex Libellus Valachorum”.

Într-o conferință rostită la radio, profesorul Iorga arăta ce înțelege el prin „erou” și, mai ales, se ocupa de eroismul cel adevărat, al oamenilor simpli, al oamenilor muncii, care se jertfesc, fără cârtire, pentru idealurile cele mai înalte: dreptate, libertate socială, independență și unitate națională.

Erou - și ce rău îmi pare că ne servim de un nume de împrumut la un popor care nu are cuvânt pentru eroism, fiindcă eroismul a fost veacuri întregi felul de a fi al unui popor întreg, bătut din veac în veac de toate furtunile! - erou e oricine care fără gând la el însuși a dat tot ce avea României; cu atât mai erou, cu cât a jertfit mai mult și cu cât a cerut mai puțin, cu cât i-a fost mai puțin recomandat sau a poruncit să fie așa, cu cât a tras mai puțin din cărți și din exemple străine și cu cât mai mult i-a venit să facă așa din adâncul, neîntrebat și necercetat de nimeni, al firii moștenite din strămoși.

Eroi, săracii lăsați fără pâine la vatră, eroi cei ce au răbdat și au plîns, au ateptat și au sperat, eroi cei ce au crezut în minunea care i prin rugăciunile lor s-a căpătat.

Eroism a fost acela al medicilor care i-au dat ultima suflare lângă agonia răniților, al femeilor, și cu numele cele mai mari, care fără scribă s-au plecat asupra tuturor mizeriilor umane și i-au pus tinerețea și frumusețea lor prinos pentru pământul năvălit al nașterii lor, eroismul acela al sătencelor, „mironosițele femei”, cum le-a spus unul din cei mai de frunte poeți ai noștri, care au înfrînt suspinele lor la patul cel stropit de sînge și au aprins în sătucul lor lumînări, ca pentru cel veșnic pierdut; eroism al tuturor, al celor care s-au împărțit de marea hărăzire de dureri pentru nație, și mai mare eroism al celor nevăzuți, iar cel mai mare: al acelora cari nici n-au știut ce lucru sublim au făcut în ceasul supremei lor suferințe.

Note:

N. Iorga, „Sfaturi pe întunec”, conferințe la radio, Fundația pentru literatură și artă, 1936.

HOREA, CLOSCA SI CRISAN

În drumurile prin Munții Apuseni, spre Brad, Iorga s-a întâlnit cu amintiri despre Horia și despre cum plitele represalii împotriva țăranilor moi, care nu voiau alta decât o viață omenească, întemeiată pe dreptate socială și libertate națională.

În dreapta, foarte departe, culmi înalte se înfățiează în mari pete albastre. Iar în față satul Soimu scoate la iveală vechea biserică a calvinilor.

Aceasta e ca un fel de poartă de intrare spre strămtorile românilor din Munții Apuseni, ale căror cătune și sate se ascund în acele văi înguste, în acele păduri rare ce cuprind zările.

Aici, iarăși muntele, și toate adâncurile, toate adăposturile, taințele și locurile lui de pîndă vorbesc despre o înverșunată luptă pentru viața și libertatea unui neam nenorocit.

Si aici stîncile au fost înroșite de sînge, și aici apele au spălat trupurile celor căzuți, și aici din freamătul pădurii se deslușește o veche poveste de jale, plîngerea necurmată, duioasa chemare a morilor care n-au fost răzbuțați.

E încă unul din locurile noastre de muceniecie glorioasă. Ca Decebal din pragul Carpaților, Horea, craiul fioros al țăranilor scoși din minți de suferințele iobăgiei la străini, a luptat îndărătnic și nemilos, pînă ce arma i s-a frînt în mîna și cununa de spini a morii silnice și s-a coborît pe fruntea brăzdată de osteneli și nenorociri. Se arată chiar în marginea Devei, din jos de cetate, moinoaietele scunde sub care zac cîțiva dintre ai lui, culeși din grămadă pentru a fi tăiați și aruncați în anul călăului.

În ce privește aspectul lor fizic, soarta a făcut ca noi să cunoaștem foarte bine acest aspect, din două motive. Întîi pentru că asupra lor, pentru a fi descoperiți și prinși, s-a aruncat din partea guvernului, în mai multe limbi, poate și în românește, dar avem texte germane și avem texte ungurești, o caracterizare a aspectului. Am tipărit eu însumi această semnalare a figurii pentru doi dintre șefi.

Iată această descriere făcută de unul din ofițerii imperiali trimiși ca să potolească această micare, von Sturm. Pentru Horea: patruzeci de ani, mic de talie, fața rotundă, oacheș, părul negru, nasul cîrn, mustața roșiatică, ciolănos, călare

pe un cal de munte, purtînd cojoc pe dos, cu căciulă, itari și un ciacou cu guler de aur.

Un amănunt ca acesta, care merită să fie reținut pentru că se încadrează între alte semne care ne ajută să cunoaștem adevăratul caracter al acestor neobișnuite fiinte.

Cloșca, după mărturiile țăranilor și ofițerilor care în trecut l-au zărit în 1784, era așa:

Patruzeci și opt la cincizeci de ani, statură mijlocie, mai mult sprinten, părul castaniu-roșietic, mustața scurtă, fața prelungă, nasul foarte mic și ascuțit, pistruiat, pleoape roșii, cojoc, cu lînă înăuntru, suman albastru, berneveci, cizme. Cum era Crișan nu putem ști. Avem siluetele lor.

Cine a citit biografiile lui Schiller și Goethe știe că pe vremea aceea era o adevărată manie de a-i face cineva siluete, adică de a se reda în negru conturul. Este desigur un portret, dar unul cu totul insuficient. Stim ceva despre familia lui Horea, care avea trei, patru nume.

În ce privește rosturile lor de acasă gîcim ceva, foarte puțin, mult mai puțin decât ceea ce am dori. Iar, în ceea ce privește ideile călăuzitoare, pe acestea le prinde pe dibuite din anumite declarații, care în mare parte nici nu vin de la dînșii direct, ci prin alții.

Există un testament la Horea, dar testamentul acesta este foarte scurt: „Iert pe cei care m-au părăsit, care m-au dat în mîna dușmanilor.” Si ca să nu se înșele nimeni, îi arată cu amîndouă mîinile. Atîta nu e nimic mai mult. Pe Horea l-a întrebat, la proces, dacă a făcut ceea ce făcuse, și el a spus că n-a făcut nimic din ceea ce i se atribuie, deși e foarte sigur că lucrurile acestea au fost făcute, însă, iarăși, nu știm bine care este partea lui și care partea celorlalți.

Între dînșii n-a existat nici o înțelegere: nici un fel de conspirație, n-a fost într-un loc unde să fi stat împreună. Influența la care vom veni și care formează miezul acestei conferințe, a ideilor habsburgice de libertate, de ridicare a claselor de jos, de dărîmarea privilegiilor, de desființare a Ungurilor, nu în calitatea lor de Unguri, ci de privilegiați, acestea sînt lucruri pe care le știm...

Mișcarea aceasta de la 1784 a stîmrit un foarte mare răsunset pretutindeni. Si pentru ce? 1784 înseamnă doar cinci ani înainte de adunarea Statelor generale devenite *Assemblée nationale la Versailles*.

Toată lumea era, în acest mediu, însuflețită de spiritul „filosofic” de la Paris.

Si nu numai lumea de la Paris, ci și cea din cea mai mare parte a vestului și chiar a răsăritului Europei aștepta ceva care trebuia să se petreacă și, pînă să se petreacă lucrul cel mare, care a avut o adîncă influență asupra societăților europene, se mulțumea și cu aceste încercări care s-au făcut în Ardeal.

Așa încît a fost un fel de „filosofare” a conducătorilor țărănești ai noștri, o înțelegere care,

după dorințele, după speranțele, după felul cum erau cercurile reformiste, reprezintă o traducere occidentalistă a unor oameni care nu aveau astfel de idei și multe din ele nici nu le puteau înțelege.

Am zice chiar că frumusețea acestei mișcări stă tocmai în faptul că nu e nimic din lectura de imitație, că nu e nici un program, ci un grup de oameni simpli, într-un moment, realizează ceea ce oameni învățați n-ar fi putut realiza.

Desigur titlul de rege al Daciei nu ar fi îndrăznit niciodată Horea să i-l eie.

Dar, de la sine, amintirea Daciei răsărea din fundul mormîntului regelui eroid de odinioară și din locurile depărtate unde s-a amestecat pămîntul cu cenușa lui Traian.

Aceasta este un lucru care stătea în necesitatea lucrurilor, cum era și ceva care nu putea să moară niciodată în mintea oamenilor.

Si, atunci, ori cu armată și un domn, ori cu niște bieți țărani, care nu știau pe ce lume sînt, lucrul acesta trebuia să fie cerut și apărut.

În felul acesta este o legătură între Mihai Viteazul... între căpeteniile mișcării de la 1784.

Un sas iubit de Dumnezeu și mai ales de Maria Theresa

S-a născut într-un sat din apropierea Sibiului, la Nocrich dintr-o familie de țărani sași mai răsăriți. Bunicul său era jude, tatăl la fel.

S-a născut sub o stea favorabilă, în 1721.

Cu 22 de ani înainte, prin pacea de la Karlowitz, Ardealul (împreună cu Partium-Maramureș, Satu-Mare, Bihor, Zarand, Arad) ajung sub administrație habsburgică. Să tot fii sas.

Între 1703-1711 Franz Rakoczi II a deschis lupta pentru autonomia Ardealului. Acesta s-a declarat „cavaler al crucii” și lupta în numele națiunii ungare, cu sprijinul regelui Ludovic XIV al Franței, a lui Petru cel mare al Rusiei și al Sultanului.

Ungurii erau protestanți. Judele regal Breckner, tatăl lui Samuel, a fost alături de austrieicii catolici. A fost răsplătit în 1724 cu înnobilarea și a ajuns „de Brukenthal”. Samuel, fiul său a făcut gimnaziul evanghelic la Sibiu și colegiul unitarian la Târgu-Mureș. Studii universitare face la Viena și la Halle.

În 1743, la vârsta de 22 de ani este primit în loja francmasonică vieneză Aux Trois Canons.

La Halle întemeiază și conduce propria lojă masonică Aux Trois Clefs d’Or susținută de loja masonică din Berlin, din Prusia, condusă de însuși Frederic al II-lea.

Francomasoneria l-a luat pe tărâmul ambițios în palma sa generoasă și omnipotentă. În 1753 Samuel de Brukenthal este primit în audiență de împărăteasa austriacă Maria Theresa.

Peste un an este numit guvernator interimar al Transilvaniei. S-a însurat și cu cine trebuie, cu fata primarului din Sibiu. În felul acesta a devenit precece bogat și orășean (drept restricționat). Deși era sas luteran într-o Austrie catolică Mama masonerie a făcut ca acest lucru să fie mai puțin important.

Devine, cu derogare religioasă, secretar al guvernului, în 1759, delegat plenipotențiar al sașilor peste un an consilier al guvernului Transilvaniei.

În 1761 Maria Theresa îl face comite al sașilor și baron. Nu de alta, dar prea erau „umflați” ungarii cu titluri nobiliare! Devine și consilier „intim” al suveranei. Cât de intim?

Se zvonea că baronul era amant al împărătesei care l-a și îmbogățit.

Zvonurile despre desfrânată împărăteasă care ar fi fost și zoofilă, iubitoare a împerecherii cu armăsarii de unde i s-ar fi tras și moartea au fost în mare parte datorate țiganilor pe care împărăteasa ar fi căutat să îi „civilizeze” și să îi sedentarizeze.

A făcut demersuri similare cu mareșalul Antonescu și Nicolae Ceaușescu (ultimele mai puțin cunoscute dar reale).

Pe vremea Mariei Theresa țiganii erau obligați, chiar cei sedentari din sate ca în timpul slujbelor religioase să părăsească limitele localității ca să nu intre în case să prade. Zvonurile lansate ar fi o replică la politica dură a suveranei.

Oricum oficial Maria Theresa combătea prostituția și infidelitatea.

Prostituatele erau închise sau ajungeau în Timișoara de astăzi, zonă mlăștinoasă și malarică, loc de exil al prostituatelor, precum Australia pentru imperiul englez. Chiar dacă nu era legat carnal de împărăteasă, baronul a primit sprijinul necondiționat al acesteia. Avea dreptul de a comunica în scris cu aceasta un fel de „telefonul roșu” al vremurilor noastre. În 1769 a aplicat la ordinul împărătesei reforma fiscală în Transilvania. A fost perpetuu decorat cu cele mai înalte ordine ale imperiului. În 1777 este numit guvernator al Transilvaniei. Deși reformat avea ordin să susțină catolicismul. Totodată este împuternicit să modernizeze provincia. Dar împărăteasa mai are doar trei ani de trăit.

Între Brukenthal și fiul acesteia care i-a succedat Iosif al II-lea au existat contradicții puternice privind modul de a administra Transilvania.

Totuși împăratul îl va menține încă șapte ani guvernator și la destituire îi va acorda cea mai mare decorație a imperiului și pensie.

În 1784 Brukenthal va gestiona răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan.

Răscoala își păstrează și astăzi aspecte misterioase. Horia era militar și mason.

A fost primit de împărat de trei ori în audiență.

Împărat era și el mason.

A vrut el oare să zdrobească via români pe unguri chit că apoi a lovit în răsculați?

Oricum ungurii au fost exterminați în mod îngrozitor (căci prin excese generaseră ură), represiunea a fost atent calibrată și nu excesivă, iar iobăgia după răscoală desființată. Răscoala s-a produs în 1784.

Masonul Brukenthal a fost implicat și în înăbușirea revoltei și în amnistie.

Oare a fost instrumentul de încredere al împăratului în acest joc complex chit că cei doi nu se agreau?

Va fi menținut guvernator încă trei ani.

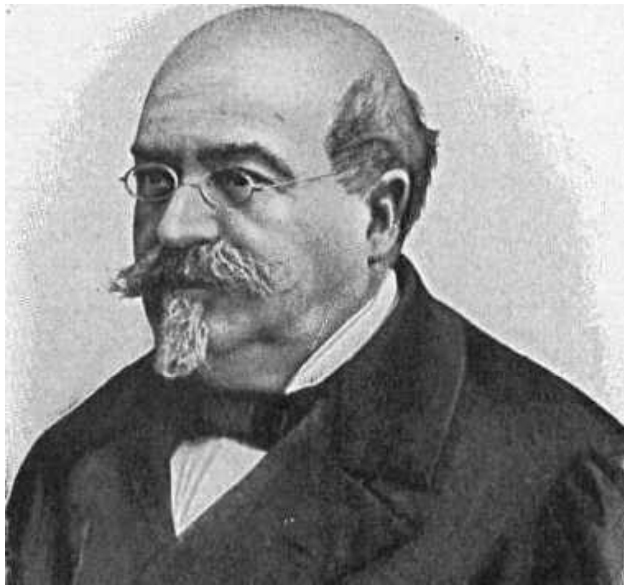
Niciodată nu i s-au pus întrebări privind uluitoarea sa îmbogățire.

De această îmbogățire profităm astăzi cu toții întrucât baronul a fost un împătimit și competent colecționar de artă.

Neavând urmași direcți colecțiile sale au rămas colectivității.

MIHAIL KOGĂLNICEANU

La 20 iunie 1891, Mihail Kogălniceanu, unul din cei mai mari factori ai culturii politicii românești

din veacul trecut, s-a stins în mijlocul durerii unanime a întregului neam românesc.

Cu toate acestea, figura lui Kogălniceanu strălucește încă luminos pentru călăuzirea generației actuale spre ținta idealurilor naționale.

Kogălniceanu a fost un adevărat geniu național. Om de o putere de muncă extraordinară, spirit larg, înzestrat cu o vastă și temeinică cultură, suflet capabil de avânturile cele mai patriotice, minte adânc pătrunzătoare a nevoilor obștești și inimă înțelegătoare a suferințelor celor mulți și săraci, Kogălniceanu a avut toată pregătirea și toate însușirile necesare ca să fie unul din eroii vremurilor de prefacere politică și socială dintre anii 1848 și 1881.

Două au fost idealurile mari care au făcut să vibreze atât de profund nobilul său suflet: închegarea României libere și dezrobirea țăranilor. Pentru ajungerea acestor idealuri și-a jertfit Kogălniceanu cu o dezinteresare vrednică de pildă, toată puterea de muncă, toată energia necesară a voinței sale de fier, toate posibilitățile de bunăstare și mulțumire personală. Acestor mari idealuri, Kogălniceanu a jertfit chiar tronul Moldovei ce i se oferea la 1857.

Mulțumită în mare parte lui Kogălniceanu, că s-a putut face Unirea Principatelor române. Și tot mulțumită lui Kogălniceanu că domnia lui Cuza a avut strălucirea pe care azi nimeni nu i-o mai poate contesta. Această constatare nu micșorează întru nimic, bineînțeles, meritele marelui domnitor al Unirii. Cuza a fost desigur un suveran democrat cu milă față de

continuare in pag 46

Marele anonim de I. Agârbiceanu

Sunt fapte în viața popoarelor cari nu pot fi legate de numele singuraticilor. În zadar am căuta un om anume pe care să-l proclamăm autorul lor. Chiar dacă unul, doi, ori mai mulți dintre fiii unui popor se ridică peste marea mulțime anonimă la pomnirea și desăvârșirea unei astfel de fapte, zadarnic am încerca să o înțelegem, să o explicăm, numai prin ei, numai prin ..inteligenta, prin sufletul, prin simțirea arzătoare și prin voința și jertfa lor. La cea mai sumară cercetare a raportului dintre fața celor aleși și proporțiile evenimentului, suntem siliți să batem în retragere, ori cât am vrea unii să fim adepții teoriei rolului oamenilor mari în viața popoarelor. Vom descoperi, la fiecare pas, o voință și energie covârșitoare până la distrugere pentru un singur om, vom întâmpina adâncuri de simțire, de elan, de jertfă cari nu pot încapa nici în sufletul celui mai mare om pe care l-ar putea naște un popor.

Înfiorați de minunea, de marea faptă ce ne stă în față și se cere explicată, nu vom putea face altceva decât să îngenunchem pe pământul Patriei și să ne închinăm, cu zmerenie, marelui erou necunoscut, adevăratului făuritor al tuturor faptelor cu adevărat mari, poporului, în totalitatea lui Națiunii.

Faptele cu adevărat mari, cari constituie nu evenimente trecătoare, ori cât de luminoase, ci realități naționale menite să dăinuiască, să crească zestrea sufletului național pentru câtă vreme va trăi însuși poporul, faptele menite să deschidă epoci nouă în viața unui neam, sunt anonime. Ele covârșesc puterea unui om, a unui erou, a unui sfânt, și nu pot naște decât prin efortul și jertfa tuturor dintr-o generație, care, la rândul său pune la bătaie tot ce au câștigat, tot ce au acumulat, ca energie și ideal, pentru noua epocă ce se deschide, generațiile trecute.

O astfel de mare faptă în trecut, care a deschis o epocă nouă în istoria neamului românesc, este încreștinarea lui. Nu un apostol ori un sfânt a putut săvârși marea schimbare, ci însuși poporul, cu toate aptitudinile lui sufletești, cu întregul lui fond de misticism și de năzuință spre ideal.

Tot o mare faptă anonimă a trecutului nostru este lupta de rezistență a românismului împotriva Islamului cuceritor. Ori cât de străluciți voievozi și-au legat numele de apărarea, prin noi, a creștinismului, Mircea, Ștefan, Mihai, - ei nu sunt decât stâlpii de foc aprinși pe culmi, în frunte, de universală simțire românească, de universală dragoste de moșie și de

lege, dragoste ce robise pe strămoșii noștri dela o extremitate a românismului la alta. Națiunea întregă s'a cutremurat, națiunea întregă s'a sculat, națiunea întregă a sângerat, luând în piept primejdia.

Și tot așa anonimă rămâne ultima mare faptă din istoria poporului românesc: unirea. Autorul realității :are a deschis o nouă epocă în istoria noastră este însuși poporul românesc dintre fruntariile etnice străvechi, cu tot ce-a adunat în suflet în veacurile dinainte, cu întreaga comoară de inteligență, simțire, voință, conștiință națională, ideal, în tot ceea ce a fost sămănat în sufletul lui, în tot ce a fermentat.

În această interpretare, singură pe care o credem justă în marele anonim, poporul, în totalitatea energiei naționale, își are partea cuvenită, toți acei fii ai neamului, cari mai înzestrați dela fire, au îmbogățit și au fructificat energia națională. În această moștenire devenită comoară, în această comoară adunată veac de veac, se cuprinde rodul oricărei sămânțe bune aruncate în sufletul național. De la cele mai vechi vestiri de bine, de la întâia slovă, de la întâia carte românească, până la cuvintele de foc ale marilor răscolitori de neam, ale poezilor, ale oratorilor, ale animatorilor pro; roci, ale bărbați lor politici.

O nație săvârșește marea faptă prin jertfa unei generații care a adunat tot aurul simțirii și al voinții lăsat de strămoși, îmbogățit, sau pus să lumineze în toată strălucirea lui, de cei mai distinși fii ai unui neam, în fața poporului întreg. Meritele singuraticilor nime nu-l poate contesta, dar adevărul rămâne întreg : autorul marei fapte rămâne totalitatea unui popor. Dacă la, un moment dat, se spune că «bate ceasul», aceasta însemnează că o nație, în marea ei majoritate, e pregătită pentru o faptă în acel moment. Ceasul, altfel, ar bate fără să fie auzit. Sau dacă l-ar auzi numai puțini, ar fi în zadar, căci ei n'ar putea porni la luptă ca cei mulți, cari neauzin-du-l, n'ar fi putere pe lume să-i miște.

Iată pentru ce, în jurul actului unirii, de-o latură și de alta a Carpaților, vor fi pomenite în istoric câteva nume, dar autorul adevărat va rămâne mereu anonim, fiind însuși poporul românesc în totalitatea lui, cu toate energiile lui din trecut, cu toți sămănătorii de prin veacuri, cu toți dascălii și apostolii de eri, cu întreaga jertfă a uneia din generațiile sale.

Am cunoscut bătrâni din Ardeal cari vorbeau cu lacrimi în ochi de zilele mari ale războiului independenței. Cunoaștem cu toții înfrigurarea românismului din Ardeal din 1913 când România a hotărât să intervie în războiul balcanic: toată lumea - în masele mari populare - nutrea credința că după trecerea Dunării va urma trecerea Carpaților.

Iar când a izbucnit războiul mondial, cine se mai îndoia aici că a «bătut ceasul»? Toți l-am auzit bătând. Zile, luni și ani, românismul din Ardeal a privit arzând de nerăbdare, Carpații.

Sufletul ardelenesc? Dar, cu excepția câtorva nuanțe, nu există de cât un singur suflet național, de amândouă laturile Carpaților. Dacă nu era în temeiul lui constitutiv același, n'am avea azi România mare. Căci ea s'a putut naște numai din încordarea și jertfa unui suflet unitar.

Am văzut soldați din toate regiunile Ardealului ca și din România veche și Basarabia, am cunoscut țărănimea română de pretutindenea în vremea războiului. Marele anonim gândea la fel, nădăjduia la fel. Până și românii moldoveni din Ucraina, după ce au petrecut la ei vr'o două luni, români ardeleni refugiați doreau să vie în țara românească Dincoace de Carpați a putut f mai arzătoare dorința unirii, fiindcă ea era în același timp, dorința mântuirii, dorința libertății naționale.

Dârza luptă de rezistență, din ultimele două veacuri, dar mai ales din al XIX, presimțirea unei primejdii tot mai mari, cu cât creștea ofensiva culturală ungurească,- au trebuit să se resimtă în sufletul ardelenesc, făcându-l să fie mai pătruns decât în 1848 de adevărul imnului național: «acum ori niciodată».

Întrezărirea, presentimentul, dorința marei fapte ardea însă în totalitatea neamului; unirea era acum în sânge. Ardea în sângele trupului, după ce arsese veacuri de-a rândul în acela al inimei, hrănit tot mai bogat de unitatea culturală ce desvăluia același ideal pentru toți românii.

Cu ce intensitate a dorit sufletul românesc de dincoace de Carpați unirea, se poate vedea din cele două mari mărturii istorice: Adunarea de unire de la Alba Iulia, și primirea cu adevărat împărătească pe care populația de aici a făcut'o Suveranilor în primul lor drum în Ardeal și Banat.

Caracteristica sufletului ardelenesc care a dat aceste două episoade din unirea Românilor ?

Voiu pomeni unele nuanțe la sfârșit. Dar a-l caracteriza pe țăranul român ardelen, este a caracteriza întreaga noastră țărănime, neamul de baștină cel adevărat. Și nu pot afla un mai potrivit prilej de-a reaminti caracterizarea unuia care l-a privit până în fundul sufletului, și l-a cunoscut până în strămoșii cei mai bătrâni. Cuvintele adevărate ale lui Vasile Pârvan din «Parentalia».

«În alcătuirea sufletului națiunilor», spunea marele dispărut» prin topiri de suflete diverse spre a forma un aliaj nou, ca înfățișare și ca putere, femeia e ca picătura de fosfor aruncată în bronzul topit.

Bărbatule, înainte de orice, fiul femeii. Fiii oamenilor sunt aceea ce sunt femeile lor: discrete, credincioase, cu suflet adânc, supuse, devotate până la moarte; sau: greoaie, brutale, sensuale, banale, loquace. Prin alinarea femeii se afinează rasa. Și femeile noastre au fost afinare de suferință, răbdare, credință, muncă, tăcere, închinare. Și fiii, țăranilor au fost: suferitori, răbdători, credincioși, muncitori, tăcuți, închinați datoriei dintru străvechi timpuri, și până în zilele de întemeiere a țării celei nouă de azi.

«La nașterea sufletului rasei biruitoare de azi stă femeia Dacă. Tăria bărbătească a femeii spartane,- marele foc de nebună închinare zeu-îndumnezeirii noastre aici pe pământ, Dionysos inspiratorul, care ardea în femeile trace, - măreața tovărășie în luptă și suferință alături cu bărbatul, în sfātuire cuminte, maestrasă maternitate, a femeilor romane,- erau în femeia Dacă....

...Priviți pe fiul femeii Dace: țăranul : cu baiul drept, cu figura rezervată, cu ochii sfredelitori, cu glasul crescut ca pentru vorba dela distantă mare, cu mișcările rare, potolite, pentru a ținea mult la oboseală, cu sufletul senin intru așteptarea ca ceva firesc nu numai a binelui, ci mai ales a răului, cu legea cuvântului dat, ca legătură până dincolo de moarte cu delicata ascundere a durerii ori a bucuriei prea mari, cu domneasca ospitalitate de la egal la egal, cu bunăvoință

continuare țin pag. 51

Evocări din viața Blajului

AUGUSTIN BUNEA

De Augustin Bunea

Pe noi clericii vestea morții canonicului Bunea ne-a aflat când ieșeam dela masă.

Cea dintâiu clipă nu ne-a sgudivit. Am făcut ochi mari și am rămas așa uluiți, fără răsufare. Apoi ne-am desfăcut de gândul a-cesta grozav, cu o undă de teamă totuș în inimile răcite.

Dar când am văzut fața palidă și ochii umezi ai părintelui spiritual și graba rătăcită a celorlalți superiori, durerea ne-a fulgerat cu toată greutatea ei nemărginită..

Și totuș nu ne venea să credem.

Un alt gest al părintelui spiritual însă ne-a sgudivit de nou și ne-a adus pe toți jos, în curtea largă, cu ochii întrebători și cu fetele împietrite.

— Ce clipe grele apoi, când cu capetele plecate, în cea mai jalnică și ruri tăcute, trecem preste larga piață pustie, să dăm, noi cei dintâi, tributul nesfârșitei dureri, la patul, cald încă, pe care zace, cu ochii închiși pe vecie, părintele nostru, neasămănatul nostru părinte, Augustin Bunea!

...Venise în mijlocul nostru ca un vis frumos, ca o arătare de noroc. Frumseța particulară a figurii, rara frumseță din fața desfăcută și caldă, bunii ochi expresivi, vorba răspicată cu accente de apostol, marea dragoste de părinte, cu care ne învăluia, deplina încredere ce o vărsa în inimile noastre, - ne-au făcut să-l ridicăm, cu dreptate, la mărimea unei imagini de vis. Și simțiam, că avem în mijlocul nostru, un om extraordinar, care, mai aproape, pentru noi și seminarul nostru, e omul trimis de Dumnezeu să ne ridice, să ne înalțe, orânduindu-ne întâiu viața de toate zilele, cu micile ei mizerii și trebuințe, apoi să ne desfacă adevăratele tărâmurii largi, pe cari înaintând, să răspundem cu adevărat mării meniri ce ne așteaptă ca clerici români, viitori apostoli...

Vor rămânea pururea neuitate cuvintele, ce ni-le-a rostit cu prilejul introducerii sale în slujba de rector. - Uite, îi simt par' că căutătura aprinsă, îi văd gesturile hotărâte, mă stăpânesc și acum ochii aceia fără pereche, luminoșii lui ochi.

„Să vă iubiți limba strămoșească, mal presu de orice pe lumea asta. Și, pe lângă îndeletnicirile voastre cu ceaslovul și cu trebile bisericii, să aveți necurmat lângă voi istoria neamului nostru românesc, ca să vă umpleți sufletele cu mândrie și încredere în viitorul poporului pe care aveți să-l păstoriți... Acest neam cere dela noi preoții, să fim, și pe mai departe, tradiționali lui îndrumători și, deci, noi trebuie să lucrăm cu toții pentru interesele mari ale acestui popor românesc, dar să lucrăm cu chibzuială, încet și sigur, fără sgomot, fără dorul măririi deșarte, adânc convinși însă, că facem operă de mântuire, că facem apostolie”. Cine dintre noi va putea uita clipele când avea să stea de vorbă cu acest adevărat părinte? Casa lui era plină de căldură bună și primirea ce ți-o făcea, ție elevul lui, te îndatora pentru viața întregă. Lăsa acolo groasele lui cărți de studiu și se ridica, cu ochi senini, să te întâmpine, să te primească dela ușă. Îți punea apoi, părintește, mâna pe umăr și te ducea lângă masă și te asculta cu toată inima Acest om a lui Dumnezeu nu cunoștea gesturile nervoase, de sus, umilitoare pentru cei mai mici... Ci te simțea și tu prețuit, văzut cu drag, de un om care stăpânea, cu mărimea de stejar uriaș a culturii și minții lui, pe toți cei din jur.

Se poate, în sfârșit, prinde în cuvinte dragostea și admirația ce ne lega de noul nostru părinte? Mâna mea tremură și condeiul se împiedecă..! Câtă sguuire deci, când stăm amuțiți lângă trupul întins al bunului Bunea.

Și eram cei mai nefericiți oameni de pe lume, că în clipa aceea nu puteam plânge, înghețase și izvorul lacrimilor noastre...!

Seminarul nostru s'a făcut după aceasta o mare casă mută, o casă de tăcere sguuitoare, o casă de jale năbușită, care nu află încă uși pe unde să izbucnească.

Când apoi limba clopotului celui mare, dela mănăstirea din vecini, a lovit întâiașdată, profund și sfâșietor, în arama răsunătoare, și a pornit să trimită, în valuri largi, grăbite, svonul de necrezut preste lume, iar la cer jalea duioasă a unui neam întreg, care se cutremură, noi am rămas o clipă înfiorați și, făcându-ne semnul sfintei cruci al resignării creștinești, a desfăcut Dumnezeu izvoarele lacrimilor noastre. Și am putut plânge.

Am putut plânge și am plâns mult.

Și vedeai pretutindeni plâns și hohot, cum nu se va mai fi pomenit vre-odată între cernitele ziduri bătrâne.

Societatea de lectură „Inocențiu Micu Clain”, s'a întrunit numai decât în ședință extraordinară. Și nu avea cuvinte îndureratului ei președinte, să spună și aici groaznică nenorocire și nu aveam puteri, noi membrii ei, să ne dăm seamă de pierderea nea-sămănată, ce am îndurat-o prin moartea aceluia, pe care îl alesesem pildă vie, ideal a-propiat — alături de „Clain”- al societății noastre.

Tot ce am putut face a fost, că s'a rostit cu glas tare un „Tatăl nostru” pentru odihna răposatului părinte, în care s'a vărsat toată jalea și toată durerea sufletelor noastre.

Și curgea așa de lin, așa de potolitor sfânta rugăciune.

„Tatăl nostru, carele ești în cer,
Sfînțească-se numele tău,
Vie împărăția ta, fie voia ta”...

Stau cu capu în palme, cu fruntea înfierbântată, și-mi trec prin suflet răslețe, rupte, clipele ce-au mai urmat.

Blajul întreg e așa de zdrobit sub povara acestei lovituri fără pereche. Mari flamuri negre își

clatină faldurile sombre, de pe fruntea tuturor școlilor și institutelor noastre..

La casa umilită din fața pieții, se pornește adevărat pelerinaj. Vine toată lumea și întră pe poarta strâmtă- atât de largă, totuș, pentru un oaspe așa de crud ca moartea- să steie o clipă lângă sicriul proaspăt al celui, care luase proporții de nemuritor în toate inimile.

Vin foști tovarăș de slujbă bisericească, părinți canonici, cu cinstite bărbi albe, admiratori mai tineri, profesori în vigoarea bărbăției, cunoscuți de aproape și de departe, - și rămân toți cu inimile strivite, în vreme ce luminile dela căpătâiu sfârâie prelung în muțenia grea ce stăpânește aici.

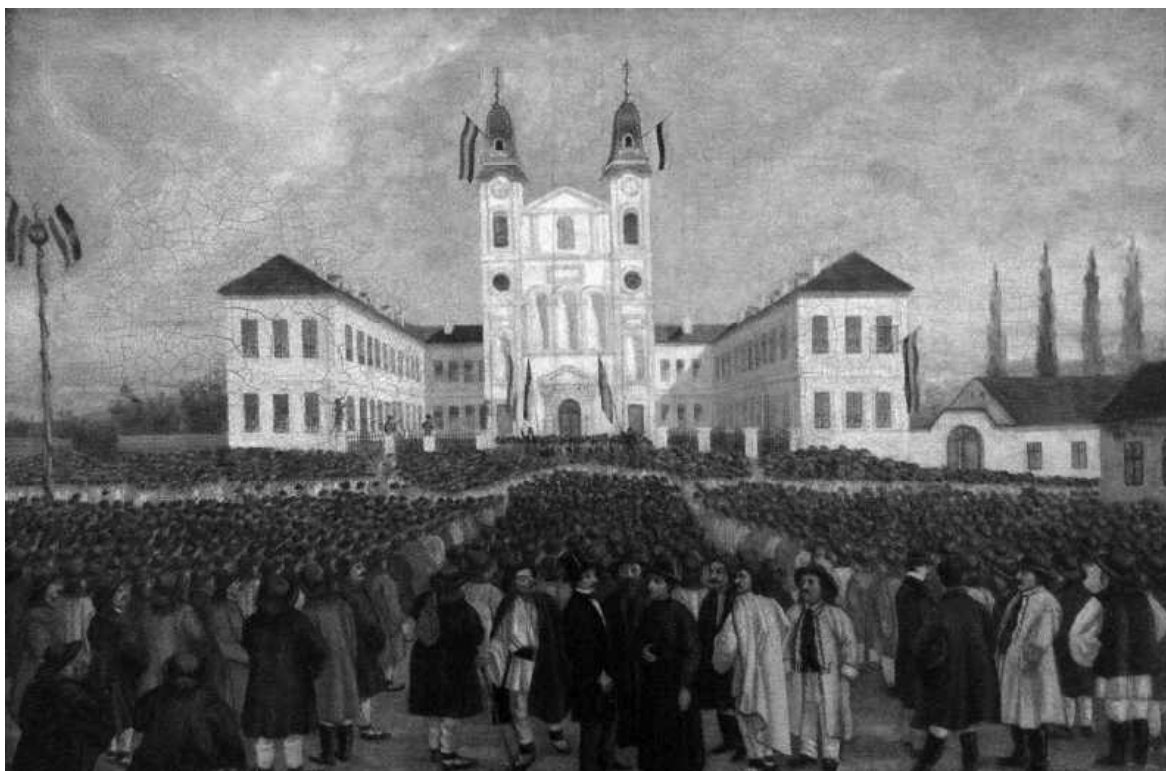
Și nu se mai isprăvesc valurile celor cari vin. Și taina morții înfioară toate sufletele. Rari oftate adânci și lacrimi înghețate pretutindeni. Apoi seara se coboară mohorâtă și jalnică, mărind greutatea durerii, care plutește în toate părțile. Felinarele de pe uliți clipesc bolnave în lupta cu întunerecul negru. Porțile se încuie pe rând și abia ceasul turnului dela catedrală măsură vremea, care curge greu, huruind în răstimpuri și trimițând rari bătăi prelungi, preste Blajul adurmit.

Câțiva clerici doar, au mai rămas în jurul catafalcului. Smeriți tineri, cu fete blânde, cari priveghează pe iubitul lor părinte Trei dintr'înșii stau în chilia de alături, în jurul unei mese lungi, și vreme multă nu pot lega o vorbă. Trec cu ochii preste vrafal de telegrame venite din toate părțile și inimile lor se luminează, așa ca de-o suflare blândă, cetind atâtea nume ilustre, cari își trimit fărăma durerii lor sincere.

În sala cu draperii negre, la picioarele mortului, al patrălea cleric, cu trupul subțirel prins în haină albă, citește rar, cadențat, sfintele evanghelii ale patimilor. Glasul lui singuratic răsună duios între pereții pustii. Și în jurul sicriului plutește o taină mare, o taină care te pătrunde, taina care plutește lângă pragul veșniciei... un aer înfiripat din sunetul adânc al cuvintelor evanghelistului și din priveliștea tragică a catafalcului, pe care știi, că zace cineva, zace un om, care nu-i de rând... dar e totuș om și totuși zace..!

Iată, s'au potrivit acum aici doi clerici: unul cetește, cu fruntea plecată spre cartea mare, altul s'a oprit la căpătâiu, cu mâinile împreunate.

Buzele acestuia din urmă tremură o vreme, rostind o rugăciune, apoi rămâne cu ochii ia fața învălită cu zăbranicul morții a fostului său părinte. Nu știi ce gânduri frământă fruntea lui înegurată, însă văd cum se aprind, o clipă, ochii tineri, ca sub adierea unei revelații, și, uite, c'un gest duios, de copil naiv, care cere un lucru mare, zice:

- „Măria ta, hai acasă!”

Apoi trece pe ușă bocindu-se, cu mâinile la ochi.

Ziua de Joi a venit tot ca un vis.

Și a trecut și ea ca o arătare, care te sguđuie câteva clipe, apoi te lasă cu sufletul plin de impresii în neorânduială, cu inima aprinsă.

...Blajul plin de atâta lume aleasă. Pretutindeni fețe îndurerate și pe uliți grupuri de oaspeți cerniți.

A venit Academia prin doi trimiși ai săi, cu o cunună din frunze de stejar și de lauri, Asociația, cu altă cunună și cu cuvântarea de-o desăvârșită frumseță a secretului ei literar, și toate celelalte asocieri și așezăminte de cultură ale noastre, să se închine înaintea învățatului și omului de inimă.

A venit Ardealul tot-cu sufletul.

A venit toată Româניה, din tot cuprinsul hotarelor ei- cu inima.

Și prind acum, în revărsarea mulțimii, care se adună de pretutindeni, să plângă iarăși clopotele celea mari dela mănăstire, cel mai jalnic plâns pe care l-a auzit vre-odată Blajul. Apoi vechile bolti ale sfântului lăcaș răsună tremurat, în cântările prelungi ale prohodului. Însuș Arhiepiscopul stă alături, în ornate sfinte, cetind evanghelia. În jur două șiruri lungi de preoți, cu chipurile învăluite de fumul tămâiei din cădelniți.

...Și se ridică domol, deasupra sicriului îngropat în îngrămădirea de coroane, în vari nevăzute, prinosul

unei biserici și al unui neam întreg, prinosul de durere, de închinăciune și de admirare jalnică.

Apoi un nesfârșit cortegiu, în după-amiaza mohorîtă de toamnă. Flamurile negre deschid tristul alai, în dese șiruri urmează toți școlarii Blajului, ceata țăranilor cu ochii umezi țăranii satelor din jur, marea mulțime de oaspeți, preoții pe urma crucii și carul, care duce, fără îndoială, cea mai scumpă comoară a istoricei noastre metropole, osemintele reci ale lui Bunea.

Și cerul își împreună par`că jalea lui cu jalea noastră. Norii negri, grei, cari au împânzit văzduhul, iată, își picură lacrimile, în rari picuri mari. De pe de laturi torțele își tremură flăcările însângerate în vâlul de fum întunecat. Și o liniște solemnă pe toată marea de fete, o durere lipsită de tot ce se chiamă vulgar, o durere nobilă! E atâta măreție princiară în acest cortegiu, atâta sublimitate! Cu adevărat deamnă de un Bunea și deamnă de un neam. Pe urmă, în jurul gropii, în întunerecul ce se lasă deplin, se rostește ultimul adio și preste sicriul marelui Bunea se ridică o mică movilă de pământ și se înfige o umilă cruce de lemn, la căpătâiu, spre soare-apune,- și un nou altar ia ființă pe pământul Blajului nostru. Cea dintâiu jertfă de admirație și de recunoștință, iată, este vâlvătaia măreață, superbă, ce se înaltă din grămada faclelor, ce-au luminat calea cea din urmă a neuitatului om: „răposata noastră fală”...!

Alexandru Lupeanu -1937

„UN BĂTRÎN EROU: AXENTE SEVER”

Un revoluționar transilvănean de la 1848, prieten și colaborator al lui Avram Iancu, al lui Ion Buteanu și al întregii pleiade care a făcut ca Blajul să aibă o Cîmpie a Libertății, iar Munii Apuseni să se dovedească o adevărată cetate a rezistenței și a mîndriei națiunii romîne, rîvnitoare de dreptate, egalitate și frățietate cu toate naționalitățile conlocuitoare în vatra transilvană.

Acesta a fost Axente Sever, căruia N. Iorga i-a dedicat o emoționantă evocare.

În spitalul săsesc din Braov, foarte sărac și cam uitat de toată lumea, a murit frumosul bătrîn ce a fost Axente Sever, una din căpeteniile românilor în mișcarea de la 1848.

Ioan Axente Sever era un fiu de țaran din Frîna.

A învățat la Blaj începînd a da încă de pe băncile școlii dovezi de puternica-i simțire pentru neam și de marea lui energie în sprijinirea ideilor, sentimentelor sale.

În „patruzeci și opt” era un tînăr de douăzeci și șapte de ani.

La izbucnirea agitației revoluționare nu se afla în Ardeal, ci în țară, unde Treboniu Laurian îl făcuse profesor de latină și română la Colegiul Sf. Sava, cred. Era de înaintea cîștigat pentru cauza națională.

În împrejurimile Bucureștilor, ca și în Oltenia, el merse prin sate propovăduind robilor noua evanghelie de libertate pe care el o va fi înțeles altfel decît domnișorii franțuzi de la București.

Silit a se întoarce în Ardeal după neizbînda Republicii de vară a României muntene, el s-a dovedit aici, unde mediul era altul și se găseau săteni cu inima tare și cugetul îndrăzneț, om de faptă.

A fost printre cei ce s-au luptat în munții Apuseni.

Si, cînd valurile tulburate se potoliră, a fost iarăși printre aceia cari au respins orice răsplată personală din partea Împăratului, cerînd numai pentru toți ai săi, frații de sînge și ostașii săi în luptă pentru drepturi și demnitate, o stare de lucruri nouă și despăgubiri pentru toate cele îndurate.

Astfel, i-a păstrat toată credința către Împărat, pe care, în același an 1852, îl primi în țara Motilor, la muntele Găina, ca unul din reprezentanții cei mai îndrituiți ai poporului românesc.

Împrejurările neașteptate de la 1867* îl smulseră din viața politică.

Deși nu era încă bătrîn, el se dădu la o parte, ciudos, amărît, neîmpăcat, zdrobindu-i ultimele nădejdi.

În jurul lui se organiza viața culturală românească, se dădeau lupte prin ziare pentru pasivismul de protestare sau activismul de înfruntare a dușmanului în instituțiile statului celui nou; pentru el toată această dezbateră, toată această mărunță muncă roditoare nu avea însemnătate. Era printre uriașii fulgerați cari nu vreau să se tîrască în brînci după ce străbătuseră biruitori pe culmi.

Ca o umbră albă trecea pe cărările singuratece ale plimbărilor bătrînului Brașov chipul lui puternic, de învins al soartei care nu se dă biruit de oameni.

Pînă ce la urmă energicul corp eroic se culcă pe perna spitalului străin și boala trase lacătul odăitei sale.

Note

*Anul în care s-a format statul dualist Austro-Ungar; de la această dată persecuțiile împotriva fruntașilor români din Transilvania s-au întetit.

Pagini de istorie transilvană

Blajul, „leagăn al românismului”*

Strămoșii noștri romani aveau un dicton: „Homo non sibi sed patriae natus est” - Omul nu se naște pentru sine, ci pentru Patrie. Cu alte cuvinte, totul trebuie jertfit pentru țară. Dacă e nevoie trebuie jertfită însăși propria viață. Exemplul celor trei frați Horatius este edificator. Tatăl lor nu plânge pentru cei doi fii omorâți în luptă, ci plânge pentru al treilea care nu a acceptat moartea și a fugit.

Tatăl spune: mai bine mort decât lașitate sau trădare! Cu acest principiu, romanii au cutreierat cu legiunile lor țările și mărire lumii cunoscute atunci. Au cheltuit sume fabuloase. Au jertfit, an de an, zeci de mii de vieți omenești, cucerind mare parte din lumea cunoscută atunci. Datorită vitejiei lor, au creat cel mai mare imperiu din istoria omenirii. Au cunoscut și s-au bucurat de toate măririle acestei lumi.

Alături de iubirea de patrie, au pus la temelie imperiului religia și justiția.

Datorită eroismului și dreptății, imperiul roman s-a extins și a devenit imaginea universului creat.

Aceștia au fost și sunt strămoșii noștri.

Pe această linie de cuceriri s-a angajat și împăratul Traian și a biruit pe regele Decebal, cel viteaz, și a ocupat Dacia, la începutul secolului al II-lea (d.Cr.).

Înrudindu-se cele două popoare, roman și dac, au dat naștere poporului român. Filonul roman a

înving pe cel dac, așa încât poporul nou născut, neo-latin, se numește român de la mama noastră Roma - de la fiul acesteia, Romulus.

Încet-încet, românii în formare s-au înmulțit și din generație în generație s-au întărit și maturizat.

Din nenorocire, vitregia vremurilor nu i-a favorizat.

Au început a năvăli asupra lor tot felul de invadatori barbari: goții, vizigoții, hunii, avarii, slavii și mai pe urmă ungurii.

Din acest motiv, românii n-au putut să se organizeze într-un stat bine încheiat. Deseori se refugiau în vale unde îi cultivau pământul, în munții împăduriți.

Când au năvălit ungurii, în secolul al IX-lea, Transilvania era deja constituită în trei voievodate, al lui Gelu, Menumorut și al lui Glad.

Toți trei au căzut în lupte-eroi ai neamului românesc.

„Să ție potrivnicii minte

Că-s vii, când e vorba de țară

și morți-n morminte.” (G. Coșbuc, Moartea lui Gelu)

Așa a ajuns Transilvania sub stăpânirea străină.

Zi de zi și an de an viața era tot mai grea.

Poporul român devenise numai „tolerat”, „suferit” în țara în care, după drept, el trebuia să fie stăpân. Devenind iobag, nu avea dreptul de proprietate, dreptul de a alege și de a fi ales, dreptul de a avea școli și de a învăța. Datorită acestei situații, neștiind scrie și citi, nu avem documente.

Toată istoria ardeleană s-a păstrat prin tradiție, legende și cântece populare. Totul se transmitea din tată în fiu, prin viu grai. Această stare de plâns nu mai putea fi tolerată. De aceea mitropolitul Teofil, după aceea Atanasie, de la Alba Iulia, au făcut în 1700, Unirea religioasă cu Roma.

Transilvania s-a deschis prin acest act Apusului.

Din această unire s-a revărsat apoi lumina peste întunericul ce domnea peste întreaga Transilvanie.

Providențial, apare neînfricatul episcop Inocențiu Micu Clain, care în mai 1737 a descălecat la Blaj.

Imediat face planul, cu un inginer vienez, de clădire a catedralei, seminarului, mănăstirii, a liceului, cu perspectiva de deschidere de școli la sate-toate institute de luminare a poporului. Dar cine să-i lumineze, căci n-avea oameni învățați, n-avea dascăli?!

A obținut însă burse să trimită tineri la Viena și mai ales la Propaganda Fide din Roma. Așa a devenit Blajul „Cetatea de Scaun” a lui Inocențiu Micu Clain și a românismului transilvan.

De la Blaj au fost trimiși mulți tineri la studii în străinătate. Amintim doar pe Samuil Micu, nepotul lui Inocențiu, pe Gheorghe Sincai și pe Petru Maior. Aceștia au studiat teologia, dar au dovedit o pasiune deosebită și pentru studiul istoriei și al limbii noastre.

La Roma au aflat ei că noi suntem de origine romană, că părintele nostru este împăratul Traian cel drept, iar mama limbii noastre este limba latină.

Reîntorși acasă, culți și documentai, au scris în românește, nu în slavonă.

Au scris apoi și în latinește, ca să ne poată citi străinii, să știe cine suntem, unde locuim, ce limbă vorbim și ce tristă istorie avem, fiind sclavi pe pământul nostru strămoșesc.

Arată că noi suntem aici de la Traian, că n-am plecat nicăieri, ci am continuat să locuim și să muncim pe acest teritoriu, râvnit de atâția dușmani.

Cât privește limba noastră, ea trebuie purificată, trebuie romanizată căci prea s-a slavonizat.

Trebuie îmbrăcată cu haina ei naturală, cu alfabetul latin, iar cel chirilic alungat, căci este o profanare a limbii noastre.

E o haină străină adusă la noi de episcopii sârbi și greci. Noi avem haina noastră cu care să ne îmbrăcăm limba, n-avem nevoie de haine străine.

Tinerii noștri întorși de la Roma și Viena n-au adus bogății materiale, dar au adus comoara cea mai scumpă, necunoscută până atunci: adevărul originii noastre latine.

Acest adevăr l-au răspândit pretutindeni, fără preget: prin predicile de pe amvon, prin lecțiile din școli, prin cărțile publicate.

Astfel ei au adus lumină poporului român, cum aduce lumină luceafărul de pe cer, în întunericul nopții. De aceea ei au fost numiți, fără nici o exagerare, „luceferi” sau stele strălucitoare pe firmamentul întunecos al istoriei noastre naționale. „Lucifer in firmamento romenae litteraturae”. Așa a luat naștere, prin acești luceferi, un curent nou, numit Școala Ardeleană (sau Latinistă) de la Blaj.

Nicolae Iorga, supranumit ”Dascălul neamului”, aduce un omagiu extraordinar latiniștilor, cum numai dânsul putea s-o facă.

Corifeii Scolii Ardelene „au căzut în genunchi și au adorat o viață întreagă această glorie a originii neamului nostru...”

Aici e pământul sfânt al Blajului, în locul unde au scris cu sângele inimii lor și au învățat pe alții cu toată căldura credinței ce stătea într-înșii, acei înaintemergători ai culturii naționale românești care au fost:

blândul călugăr Samuil Micu, aspru muncitor fanatic Sincai și cumintele alcătuitoare de teorii Petru Maior.” Acești învățați ardeleni nu scriu la porunca domnitorilor ca vechii cronicari moldoveni. Ei scriu din impulsul inimii lor, din dragoste de țară și de popor.

Ei fac discipoli care răspândesc adevărul nostru istoric. și val după val, cresc generații după generații, în spiritul dragostei pentru rădăcinile noastre etnice.

În întreaga operă filologică și istorică a Scolii Ardelene, predomină mândria originii noastre romane și dragostea de țară. Aceste coordonate reprezintă esența românismului transilvan.

Samuil Micu (1745-1806) ridică în slavă pe strămoșii noștri romani ca să dea încredere poporului și să fie mândri de originea noastră romană.

Nu uitați că împăratul Traian e părintele nostru.

El a fost bun, drept și viteaz. Datorită acestor virtuți, genialul scriitor italian Dante Alighieri îl așază pe Traian în rai. E rușine să nu ne cunoaștem istoria și să știi că „mare lucru este să te naști român”.

Si blândul Samuil suspină și iar suspină: ah, durere și iar durere. Cât au fost de mari strămoșii noștri, de viteji, că au stăpânit pământul și mărire cunoscute atunci. Iar noi urmașii lor, am ajuns servitori, sclavi, săraci și neștiutori, fără țară și fără de adăpost.

Să învățăm deci să ne cunoaștem istoria și se va naște în noi iubirea de țară și dorul de a deveni stăpâni.

Gheorghe Sincai (1754-1816), un alt corifeu al Scolii Ardelene, este mult mai impetuos, mai dinamic, mai războinic decât blândul Samuil.

El strigă sus și tare că noi nu trebuie să uităm mesajul transmis nouă de strămoșii glorioasei Rome a lui August. Noi nu trebuie să mai suferim să fim considerați „tolerați”, ci să fim „cetățeni” și „stăpâni” pe pământul nostru, moștenit de la strămoși (cf. Hronica).

Si continuă Sincai cu aceeași vervă: „Ah, popor român și iar ah, că uitând rădăcina ta romană, acum gemi supt jug străin. Trezește-te deci iubitul meu popor. Scoală, trezete-te din letargia ta seculară și fii mândru de noblețea strămoșilor tăi.”

Se spune că cenzorul maghiar Martonffy, citind cronică la Sincai, a declarat „Opus igne, autor patibulo dignus”, opera în foc, iar autorul la spânzurațoare. Nu e de mirare, fiindcă, toate satele și orașele transilvănene aveau un deal al „Furcilor” unde erau spânzurați românii nesupuși stăpânirii maghiare.

Petru Maior (1756-1821), al treilea corifeu al Scolii Ardelene, pune la zid pe dușmanii noștri.

Egoiști și vanitoși, „făuritori de fabule”. Noi suntem de la Traian aici. Trebuie să fim viteji ca dacii și romanii, și vom deveni stăpâni pe acest pământ românesc.

Toți acești trei mari români, care au scris și apărat interesele tuturor românilor, n-au fost învredniciți de soartă, să fie îngropați pe pământ românesc.

Toți au sfârșit în pământ străin, unde i-au chemat interesele culturale românești. Natural că astfel de scriitori și oratori au entuziasmat nu numai tineretul, ci și poporul.

Glasul lor a fost auzit și pătruns de sus până jos și de jos până sus. De la opincă, cum se spune, până la vlădică. Treptat-treptat, lumea a început să se trezească, să se miște și să ceară drepturi.

Lupta dusă pe teren istoric și cultural a dus la lupta politică. Inima a început să bată mai tare, a început să clocotească de nemulțumire.

Așa se explică revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan din 1784. Horea și Avram Iancu, din munții Apuseni, sunt alte simboluri, în planul revoluției, ale românismului transilvan. Poetul Goga îi numește „pumnul Ardealului”. Corifeii Scolii Ardelene au adresat în 1791 o Suplică (Supplex Libellus Valachorum) împăratului Leopold II, în care au expus situația grea a românilor. De la acea dată revendicările românilor cresc, ca o reacție în lanț.

Episcopul Blajului, Grigore Maior, a fost obligat să demisioneze datorită patriotismului său. A fost închis la Sibiu. Nu i-a fost frică de moarte și a spus: „Poterit quidam occidit sed nunquam vincit” (Un preot poate fi ucis, dar niciodată învins).

În 3/15 mai 1848 a avut loc Marea Adunare de pe Câmpia Libertății din Blaj. Afară de ardelenii care au organizat-o: Simion Bărnuțiu, Timotei Cipariu și Avram Iancu, au participat cele mai proeminente personalități române din Muntenia și Moldova: Alecu Russo, Nicolae Bălcescu, Alexandru Ioan Cuza, Vasile Alecsandri, Dumitru Brătianu, Costache Negri, Petre Carp etc. Acolo s-a luat hotărârea cea mare.

Simion Bărnuțiu, în cuvântarea sa, a spus: nu vă nemții, nu vă rușii, nu vă ungurii.

Rămâneți fideli numelui și limbii noastre de români. Luptați și le apărați, ca lumina ochilor și biruința va fi a noastră.

În 1866, în urma dualismului austro-ungar, Blajul în frunte cu canonicul Ion Micu Moldovan a publicat un document numit Pronunciamentum, contra acestui dualism.

Între altele se spune: Noi n-avem dreptul să dăm Ardealul, nici acum și niciodată străinilor.

În 1894, un alt Memorandum a fost înaintat Curții din Viena. Autorii au fost dați în judecată la Cluj.

Părintele greco-catolic Vasile Lucaciu a primit cea mai mare pedeapsă, 5 ani. Soția lui s-a dus și l-a îmbrățișat și i-a spus: Te sărut, dragul meu, că tu ai primit cea mai mare pedeapsă.

Marele poet Octavian Goga spune: Părintele Lucaciu era mândru ca un senator roman și frumos ca un cardinal.

În 1913, a sosit de la Budapesta ministrul Instrucțiunii Publice, Jankovici Bela, să impună scoaterea limbii române din școli și introducerea limbii maghiare.

Mitropolitul Blajului s-a consultat cu sfetnicii săi și au căzut de acord ca Mitropolitul să toasteze în limba latină și nu în maghiară. Ministrul a vorbit în ungurește.

La urmă s-a ridicat canonicul Moldovănu și a cerut să i se permită și dânsului să spună câteva cuvinte.

Si a spus: D-le Ministru, Preasfințitul Mitropolit a vorbit în latinește. D-voastră în ungurește. Eu am să vorbesc în românește, ca să auziti cât de frumos sună limba noastră românească... Îndrăznesc să vă mai spun ceva. Nemții au fost aici stăpâni și s-au dus. Acum sunteți Dumneavoastră ungurii.

Veți pleca și Dumneavoastră căci noi avem o vorbă din bătrâni care zice: apa trece, pietrele rămân.

Atitudinea canonicului Moldovănu sub stăpânire străină este o expresie a curajului și românismului transilvan. Luptele românilor de două mii de ani au fost încununare de victoria cea mare din 1 decembrie 1918, la Alba Iulia.

Toate aceste lupte au fost susținute și de scrisul poezilor ardeleni, mai ales de George Cobuc și Octavian Goga. „Leagănul românismului” a fost și a rămas Transilvania cu centrul la Blaj.

Un istoric a afirmat că din Transilvania s-au făcut nu două, ci trei descălecări: prima, în secolul al XIII-lea de către Negru Vodă de la Făgăraș spre Muntenia; a doua descălecare în secolul al XIV-lea, a lui Bogdan, din nordul Ardealului în Moldova și a treia, Unirea cu Roma din 1700, prin care am luat legăturile cu Apusul, salvatoare pentru neamul românesc din Transilvania.

După 1944, știm cu toții ce a urmat, pentru întreaga țară. Dar întreg episcopatul român unit cu Roma a mers pe continuitatea unei tradiții a Blajului, de iubire de neam și de apărare a valorilor credinței și ale neamului. Mulți au fost uciși, dar nici unul învins! (Un credincios al Bisericii noastre, Ion Gavrilă Ogoranu, încă a mers pe acest drum și a opus rezistență celor fără Dumnezeu în munții Făgărașului, așa cum povestește în cartea sa „Brazilii se frâng dar nu se îndoiesc”).

Au urmat ani de suferință în care ne-am văzut spulberate aspirațiile noastre de libertate.

Voi evoca o întâlnire istorică a două personalități excepționale, în ajunul crizei grave a înrobirii noastre din 1944. Una este ardeleană și alta este din Vechiul Regat. Este vorba de Iuliu Maniu și de mareșalul Ion Antonescu.

Amândouă aceste personalități, una politică și cealaltă militară, erau înfrățite de dragostea României întregite. Ambii sunt eroi și martiri ai acestui ideal. Ei s-au născut nu pentru sine, ci pentru Patrie, așa cum v-am spus la începutul acestei cuvântări, conform vechiului dicton roman : „Homo non sibi sed patriae natus est”.

În luna mai 1944 s-au întâlnit în secret, noaptea, la Snagov, ca să nu poată fi descoperiți de dușmanii noștri.

Întâlnirea lor, în condițiile știute, este asemănătoare cu cea a eroilor din antichitate Scipio Africanul cu Hanibal, în 202 a.Chr., la Cartagina.

Neajungând să încheie pace, au făcut război și Hanibal a fost înfrânt.

Cei doi români încă au discutat despre soarta României, în acel moment crucial pentru viitorul țării noastre.

La Snagov, Mareșalul a spus lui Maniu: Eu știu ca și D-ta că războiul este pierdut. Eu voi face tot ce-mi vei spune, cu condiția ca să nu fim ocupați de ruși. Eu sunt militar și nu mi-e frică de moarte. Eu voi fi primul spânzurat. După mine vine rândul D-tale.

Iată ce a răspuns Iuliu Maniu, în acea clipă atât de tulburătoare: eu nu sunt militar, ci jurist, dar nici mie nu mi-e frică de moarte.

Sub un păr bătrân din grădina noastră din Bădăcin, m-am logodit cu cauza românească. Nu m-am căsătorit. Tara a fost mireasa și dragostea mea. Toată viața am luptat pentru dezrobirea și unirea Transilvaniei cu țara-mamă.

Discuția a luat sfârșit și cei doi s-au despărțit, foarte probabil cu lacrimi în ochi, datorită neputinței de a salva țara.

Singura soluție care le-a rămas a fost: acceptarea morții pentru reînvierea României (Mareșalul a fost executat pe Valea Plângerii la Jilava, iar Iuliu Maniu a decedat la închisoarea din Sighet, în 5 februarie 1953).

*Cuvântare rostită la Misiunea Bisericii Române Unite cu Roma din Paris, sâmbătă 25 noiembrie 1995, la invitația ce i s-a făcut de Asociația „Pro Basarabia”, Uniunea pentru Regele Mihai, Asociația Liberală a Românilor din Franța și Casa Românească.

Oameni politici - Iuliu Maniu

Iuliu Maniu

DIN SIHĂSTRIA lui de la Bădăcin continuă să se mențină pe primul plan al vieții noastre politice. Presa îi înregistrează și îi comentează fiecare cuvânt și fiecare gest. Persoana lui Maniu preocupă atât cercurile politice cât și opinia publică. Partidul Național-Țărănesc nu înțelege să facă un pas în mișcările sale fără avizul prealabil al șefului mazilit. Și toate aceste lucruri numai după câteva luni de zile de la debarcarea sa de la conducerea partidului. S-a crezut atunci că Maniu e decapitat politic. Cu surle și tobe a fost trâmbițată înfrângerea sa. Cei interesați își frecău palmele de bucurie; era doborât cel mai neînduplecat și destoinic adversar. Partidul care a pretins cândva că reprezintă democrația integrală a acceptat să-l sacrifice fără murmur pe șeful său care n-avea altă vină decât aceea că rămăsese credincios ideologiei și practicii constituționale. N-a dispus de răgazul nici unei singure clipe să-și amintească măcar în parte ceea ce partidul îi datora lui Iuliu Maniu. A uitat că-i datora însăși existența. Fără Iuliu Maniu, nu știm dacă s-ar fi înfăptuit fuziunea național-țărănistă.

După toate probabilitățile, Partidul Național, cu tot trecutul lui glorios, ar fi sfârșit prin a trece cu arme și bagaje în lagărul liberal. Când aproape în unanimitate fruntașii ardeleni stăruiau din răspuțeri pentru fuziunea cu liberalii, formă deghizată a unei înregimentări, singur Iuliu Maniu a fost acela care a zădărnicit-o, declarând categoric intimilor săi că nu înțelege decât o singură fuziune, aceea cu țărăniștii. În opoziție cu majoritatea fruntașilor partidului care gravitau spre liberali și cu prețul rupturii de Iorga și Argetoianu, înfăptuiește fuziunea Partidului Național cu cel țărănist. Iată însă că, din interese lăaturalnice și din motive străine de ideologia partidului, Iuliu Maniu a fost mazilit de la conducere, fără pic de șovăială și remușcare. A fost unul dintre cele mai lamentabile spectacole pe care le-a oferit democrația română. În loc să se facă front în jurul lui, în lupta pe care o angajase pentru respectarea regimului constituțional care înțelege să lase cabinetului ce poartă întreaga răspundere inițiativa tuturor actelor de guvernământ, el e lăsat la voia întâmplării. Nici o acțiune de solidarizare cu campionul legalității.

Prieteni și admiratorii se mulțumesc să fie simpli „suflețiști”. O campanie dintre cele mai violente se dezlănțuie împotriva solitarului de la Bădăcin. Lucru ciudat e că tocmai partidele politice sunt acelea care dau tonul. Era de datoria acestor partide să-l secondeze pe Maniu care a înțeles să apere cu toată energia exercitarea puterii în litera și spiritul Constituției. Înfrângerea lui Maniu pe această temă trebuia să fie pentru partide prilej de temeinică îngrijorare. Prin demiterea lui Maniu din fruntea guvernului și a partidului, șefii celorlalte grupări nu-și dădeau seama că se zdruncină propria lor situație? Și nu-i deloc vorba aici de periclitarea unei situații de ordin personal, ci de aceea a autorității conducerii. Iată de ce nu înțelegem furia cu care partidele cu răspundere și diferite alte persoane îl atacau pe fostul premier și președinte al Partidului Național-Țărănesc. Este una din ciudăteniile politicii românești.

Furia cu care unele persoane îl atacă pe Iuliu Maniu nu cunoaște margini. Așa sunt de pildă atacurile lui N. Iorga și O. Goga. Potrivit firii sale, Iorga pune

În aceste atacuri toată patima de care e capabil, într-o cuvântare ținută la Ploiești, O. Goga găsește cu cale să tăgăduiască capacitatea politică a lui Iuliu Maniu. Știți care este argumentul hotărâtor cu care bardul Ardealului vrea să-l nimicească pe fostul președinte al Consiliului Dirigent? Pur și simplu motivul că Iuliu Maniu nu reprezintă o valoare științifică sau artistică. Uită Goga că oameni politici consacrați, ca Bismarck, Cavour, Ion și Ionel Brătianu, Lascăr Catargiu, ca și atâția alții, n-au la activul lor opere literare sau de știință. Actualul dictator al Rusiei, ca și Mustafa Kemal nu reprezintă absolut nici un fel de însemnătate științifică sau artistică. Și nimănui nu-i trece prin gând să le tăgăduiască capacitatea politică.

Este un criteriu cu totul fals să se judece capacitatea politică a cuiva după activitatea sa de ordin științific sau artistic. Volumele de poezii sau romane ca și tomurile de știință nu constituie pentru autorii lor o carte de vizită în materie de aptitudini politice. Se prea poate ca unii oameni de știință sau de litere să fie în același timp și oameni politici capabili; exemple avem destule. Nu urmează de aici însă că aceste noțiuni sunt identice, sunt numai concordante. Cum a putut Goga să uite lucruri așa de elementare? Așa se întâmplă când vorbește patima. Or, între Goga și Maniu sunt răfuieli vechi. Temperamente cu totul opuse, simt unul față de altul o repulsie organică. Noi, însă, în calitate de spectatori care avem o altă perspectivă, vedem și judecăm altfel evenimentele și oamenii. Din această perspectivă de a spectatorului, persoana lui Maniu ne apare într-un cadru luminos. În țara românească în care alții n-au nici un scrupul în alegerea mijloacelor ca s-ajungă la șefie și să obțină puterea, Iuliu Maniu e omul politic care, de dragul unor principii, demisionează din fruntea guvernului și părăsește conducerea partidului. Maniu a arătat astfel că nu e omul care să facă tranzacții. Decât calea concesiilor și abdicărilor continue, el a preferat să ia drumul Bădăcinilor. În izolarea pe care și-a creat-o prin atitudinea sa, ostracizat de la Bădăcin s-a găsit în ipostaza eroilor ibsenieni. Asemenea doctorului Stokman din „Un dușman al poporului”, Iuliu Maniu ar fi putut să spună: „acum sunt tare, fiindcă sunt singur”.

Tare, fiindcă a înțeles să-și apere cu îndârjire drepturile ce i le conferă Constituția și n-a acceptat să fie omul de paravan; tare, fiindcă s-a îndărătnicit să rămână credincios unor principii și, de dragul lor,

să părăsească puterea și șefia. În pustiul vieții politice a țării românești, cu atmosfera viciată de miasmele bizantinismului și turpitudinilor fără număr, Iuliu Maniu apare ca o oază luminoasă, menită să învioreze sufletele dezolate, să galvanizeze energiile decepționate. Înconjurat de aureola de martir pe care i-a creat-o situația de ostracizat, Maniu e pe cale de a polariza simpatiile mulțimii, devenind pentru ea o speranță și un simbol. Imaginația populară favorizată de atmosfera tănuitoare a vieții noastre politice, unde tot ceea ce e mai de seamă se plămădește în umbră și unghere, a început să brodeze în jurul solitarului de la Bădăcin fel de fel de legende. I s-au atribuit vorbe, intenții și gesturi care, fără să poarte pecetea autenticității, găsesc totuși crezare, provoacă comentarii și recoltează aprobări. Adversarii lipsiți de tact și pătrundere psihologică alimentează și ei la rândul lor legenda. Ea se încheagă pe îndelete și face din Maniu un erou.

S-au înșelat amarnic toți cei care au avut naivitatea să-l considere pe Maniu decapitat politic. Au comis greșeala că au luat drept luptă decisivă ceea ce nu era decât o fază a marii bătălii care se angajase pe frontul politicii românești. Demisia lui Maniu din îndoita lui demnitate de șef de guvern și de partid a fost de fapt o manevră tactică, o retragere strategică. Primul efect al acestei demisii, date fiind condițiile în care s-a produs, a fost de natură să-i sporească în chip considerabil prestigiul. Într-adevăr, care prim-ministru conștient de rolul pe care-l deține și răspunderea pe care o poartă ar continua să guverneze când i se limitează atribuțiile și i se refuză până și îndepărtarea unui subaltern care se face vinovat de acte de indisciplină? Ar fi însemnat o totală abdicare a rolului de premier, într-un regim constituțional. Era o datorie elementară pentru un șef de guvern și un șef de partid să apere cu toată energia exercitarea puterii în litera sa și spiritul constituției.

De asemenea, era de datorie lui să demisioneze din fruntea unui partid care refuza să-i urmeze directivele. În aceste împrejurări, Maniu a arătat că el este adevăratul depozitar al ideologiei partidului și că știe să acționeze ca un adevărat om de stat și nicidecum ca politicianul de răspântie. Nu va trece mult și partidul va trebui să recunoască greșeala mare pe care a făcut-o când n-a urmat indicațiile lui Maniu. Vaida va mărturisi fără înconjur că a dat greș metoda persuasiunii, metodă puțin

recomandabilă pentru un partid pretins democrat. Rămânând la guvern, în condiții umiltoare pentru el și incompatibile cu regimul constituțional, a comis rând pe rând greșeli peste greșeli. Reducerea salariilor, împărțirea funcționarilor pe categorii, cadrul disponibil, legea conversiunii, acordul de la Geneva, afacerea Skoda, masacrul de la Grivița, starea de asediu, ca să nu le înșirăm decât pe cele mai însemnate, sunt fapte care s-au petrecut numai în intervalul celor câtorva luni de zile de la plecarea lui Maniu. Nu mai vorbim de convulsiile partidului și ale guvernului.

În special felul cum a fost expedit acestă din urmă, a fost de natură să-i dezarmeze până și pe cei mai îndărătnici adversari ai lui Maniu. Timpul s-a însărcinat să lucreze în favoarea fostului președinte al Consiliului dirigent. E una din însușirile sale; socotește timpul ca pe cel mai prețios aliat al său; de aceea se mulțumește să prevadă și să pândescă. Știe să aștepte momentul prielnic, când poate interveni cu maximum de succes. Până atunci se mărginește să-și fixeze atitudinea și se ferește să comită greșeli. Prin demisia sa, Maniu și-a precizat atitudinea sa față de partid și de factorul constituțional. Pe de altă parte, a știut să evite greșeala în care au căzut mulți dintre oamenii politici cei mai capabili, aceea a disidenței. Dacă partidul a putut suporta cu succes defectiunile Lupu, Iunian, Stere, ruptura Maniu ar fi expus partidul la mari frământări, dacă nu chiar la dezmembrarea lui. În cazul cel mai bun, Maniu ar fi înregistrat un număr însemnat de adeziuni; am fi avut astfel o nouă grupare politică, prin scindarea Partidului Național-Țărănesc, la a cărui înfăptuire Maniu contribuise în cea mai mare parte. În aceste condiții, el trebuia să-și piardă timpul și energia în lupte fratricide. A avut însă tactul să evite asemenea greșeli cu urmări din cele mai funeste. În loc de ruptură și disidență, Maniu a preferat să aștepte momentul când întreg partidul are să-i fie la dispoziție. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor vine să-i adeverească temeinicia calculului său. Iată de ce Iorga avea perfectă dreptate când spunea că „nici dracul nu-i vine de hac egumenului de la Bădăcin”. Într-adevăr, egumenului de la Bădăcin nu i-a venit de hac nici Viena cu iscusita ei diplomație, nici Budapesta cu pumnul de fier al lui Tisza.

După unire, Maniu și-a măsurat forțele cu cel mai abil, mai puternic și mai norocos om politic al țării: Ionel Brătianu. Omul politic care a dat peste cap o mulțime de bărbați de seamă ca: Maiorescu,

Ionel Brătianu

Carp, Lascăr, Take Ionescu, Marghiloman, Toma Stelian, Nicolae Iorga, generalul Averescu, Stere, Argetoianu, dr. Lupu, precum și pe însuși prințul moștenitor, n-a reușit să-l răpună pe Iuliu Maniu. Pentru doborârea sau aservirea lui, Ionel Brătianu a utilizat toate mijloacele de care dispunea puternica sa personalitate. Totul însă a fost zadarnic; Maniu a rezistat cu succes. Numai moartea timpurie a lui Brătianu a pus capăt acestei rivalități și a uriașei lupte care se angajase între acești doi adversari de rasă. Cât de naivi au fost, prin urmare, toți cei care s-au grăbit să anunțe cu surle și tobe decapitarea lui Maniu. Nu s-a dat încă lupta decisivă ca să se poată vorbi de învinși și învingători. E numai o fază a bătăliei. Cu toate că pentru doborârea lui Maniu au mers până acolo încât să-l implice în faimoasa afacere Skoda, totuși el se menține dârz pe poziție. Situația lui, care la un moment dat era grav periclitată, e pe cale de a fi serios consolidată. Oricare ar fi însă rezultatul luptei în care s-a angajat Iuliu Maniu, el nu va putea să-i știrbească cu nimic meritele și valoarea lui. Chiar învins, el va continua să reprezinte la noi cea mai proeminentă figură politică actuală.

„Revoluționarul“ episcop Ioan Micu/ Innozenz Klein

Episcopul Athanasius a murit în 1713 în rezidența ctitorită de Mihai Viteazul bineînțeles în afara zidurilor cetății Alba Iulia. În oraș ortodoxii „tolerați” nu aveau drepturi cetățenești și de rezidență. Urmașul lui s-a mutat la Făgăraș și al treilea episcop unit Ioan Micu (cu numele de călugăr Inocențiu, iar ca demnitar austriac Baron Klein) la Blaj. Curtea imperială a dat bisericii unite o moșie cu un castel la Blaj și zece sate pentru întreținerea călugărilor, a școlii și administrației. Era planificată întreținerea a unsprezece călugări precum și trimiterea a trei tineri la studii la Roma. Prin aceasta valahii au ieșit o mică pătrundere spre vest iar Blajul ca noua „Mică Romă” a devenit centrul „renașterii” națiunii române.

Episcopul Micu era cult și hotărât să lupte pentru biserica și neamul său. El a făcut mai multe plângeri la împăratul Karl VI., pentru a depăși cu ajutorul Vienei statutul valahilor de simpli tolerați. Argumentele sale au fost a tot cuprinzătoare. Valahii constituiau majoritatea populației și suportau dublul poverilor sociale decât națiunile privilegiate împreună, fără a se bucura de drepturile politice deja promise. În afară de aceasta ar fi partea mai veche, „romană”, a populației țării. Dieta însă a respins atât toate argumentele cât și cererile lui Micu ca fiind „absurde și inacceptabile”, pentru că ortodocșii uniți, dacă vor să primească drepturi egale, vor trebui să-și schimbe credința și mai ales „națiunea”, adică să se maghiarizeze.

Și sub stăpânirea Mariei Theresia (1740-1780) a înaintat Micu cereri scrise și a fost chiar personal la Viena pentru a realiza „ad litteram” drepturile promise, pentru că starea credincioșilor săi,

asa cum s-a exprimat el, este mai rea decât a evreilor. Pentru Maria Theresia însă recrutarea fără probleme de soldați maghiari era mai importantă decât restabilirea dreptății pentru valahii uniți, și astfel a trimis plângerea lui Micu spre rezolvare dietei transilvănene. Acesta a fost un refuz indirect dar clar, deși ca membru regalist (numit de împărat) în dietă, Micu s-a luptat fără odihnă pentru dreptatea bisericii și poporului său.

Stăpânii feudali maghiari și-au motivat în dietă refuzul cu cuvintele: „Valahii sunt nomazi, ... sunt doar țărani și iobagi, ... sunt bandiți și hoți, ... sunt leneși”. În afară de

aceasta ei nu ar fi „uniți din inimă”. Episcopul Micu replica că „nu pot fi altfel, pentru că sunt exploatați până la sânge, ... nu este adevărat [că toți valahii ar fi țărani sau iobagi], pentru că noi în districtul Făgăraș avem nobili valahi și țărani liberi în Fundus Regius, ... nu trebuie să vă mirați, [că sunt hoți și bandiți] pentru că acestor oameni nu le rămâne nimic altceva decât pielea de pe ei și nu au nimic pentru a se hrăni, ... [valahii nu sunt leneși] pentru că numai valahii lucrează în minele voastre de sare, fier și aur, în care unora dintre ei li se ia și pielea de pe ei.” Despre unire Micu concluziona că „despre ceea ce este în inimile oamenilor numai Dumnezeu poate judeca”.

Între timp magnații maghiari au găsit o nouă cale de a deturna dorința de emancipare religioasă a valahilor și a o îngropa. Ei au redeschis vechea biserică ortodoxă din Transilvania cu ajutorul călugărului sârb Visarion Sarai. Călugărul ortodox venit cu aprobarea mitropolitului său din Banat, a iscat neliniște în sudul Ardealului susținând că valahii nu au voie nici să fie botezați și nici îngropați de uniți. Se știa de desfințirea de la Viena a episcopului Athanasius, iar sârbul Sarai

a folosit în scop propagandistic slăbiciunile celei „de-a doua uniri”, cu ajutorul guvernului și a unui traducător (el nu vorbea românește).

Ultima dietă care s-a întrunit la Brașov a respins toate cererile uniților, din nou pe baza argumentelor celui de-al 4-lea Conciliu de la Lateranum: „Pentru că episcopul unit și clerul cer lucruri, care nu le-a cerut nimeni de la strămoșii noștri și nu le va cere nimeni de la urmașii noștri... Ei cer ceva care poate dăuna sancțiunii pragmatice a imperiului... Ei cer ceva ce va schimba din temelii drepturile și libertățile de care națiunile patriei s-au bucurat în pace până acum. Ei cer ceva ce în fapt va zguduî întregul sistem al țării acesteia și îl va răscoli, un sistem care până acum a fost păstrat în bună ordine, atât în domeniul religios, cât și în cel politic și economic. În sfârșit ei cer ceva ce nu i se va cuveni vreodată nici clerului și nici plebei, ținând cont de prea bine cunoscutul lor fel de-a fi”.

Nu a lipsit mult și revoluționarul episcop și baron Micu/Klein ar fi fost aruncat de către magnații prezenți pe fereastra dietei. Misiunea lui Micu a fost de la început sortită eșecului. El a luptat împotriva spiritului evului mediu fără a avea aliați în dietă, la Curtea Vienei sau la papa și a murit în exil la Roma. În ochii poporului român el a devenit erou.

Figuri ardelene George Coșbuc

L'am cunoscut de aproape pe George Coșbuc. O bucată bună din viața mea am trăit-o alături de el, împreună cu el. Zile multe, nopți multe l'am auzit vorbind, i-am ascultat gândul și păsul, l'am văzut muncind și mi s'a întipărit adânc în minte făptura-i din afară, toată ființa-i lăuntrică. Îl văd și acum întreg înaintea ochilor mei: înfățișare cu totul simpatcă și originală. Fața lui era încondeiată cu trăsături viguros semnificative. Bătea la ochi fruntea înaltă, senină, boltită: scaun larg, deplin încăpător pentru sălășluirea lumii lui bogate de gânduri și închipuiri. Ochiul lui plin de blândețe și clipitori, scânteiau de inteligență fină și ironie inofensivă. Nările-i dilatate păreau că veșnic aspiră și ard după bunuri nălucite. Buzele moi, prelungi și pline vesteau nesfârșita-i bunătate și dragoste pentru viață și oameni, comunicativitate caldă din graiu a unui

suflet încrezător și expansiv, nebiruit de adversitățile soartei ca și sufletul poporului din care făcea parte.

Venise din Ardeal, din satul Hor-don, după ce petrecuse câțiva ani la Cluj ca student și la Sibiu colaborând la «Tribuna». Cele câteva poezii tipărite în foiletonul acestei foi atrăseseră luarea aminte a câtorva iubitori de literatură din preajma «Convorbirilor literare», (Slavici, Maiorescu) și ca

urmare poetul a fost adus la București. Aici i s'a găsit un locșor la Ministerul Învățământului. Dar spiritul lui de independență și de bonhemism l-a desprins din cătușele biurocrației și l-a aruncat în vârtoarea vieții libere.

Nepractic cum era, dezinteresat și idealist, până la lepădarea de sine și deci nepregătit în destul, dezarmat în fața greutăților ce întâmpina mai ales acum treizeci de ani un scriitor, el din greu își câștiga pâinea din toate zilele și a fost o vreme când a cunoscut din belșug amarul mizeriei.

Doi oameni i-au întins o mână de ajutor și i-au dat cel mai mare sprijin. Muncitorul om al școalei, generosul Spiru Haret, care, ca ministru, i-a creiat pe lângă Casa Școalelor o situație care l-a scăpat de grija materiala și soția sa proprie, o femeie nobilă și bună, care, în momentul cel mai critic al zilelor lui, i s'al arătat în cale ca un înger mântuitori și a știut prin hărnicia-i neobosită, prin tactul, răbdare și devotamentul ei neclintit de peste două decenii, să-i întemeieze un cămin cald și binecuvântat și să-i dea îndemnul sufletesc și tihna ce-i trebuia ca să desfășoare acea muncă spornică și neîntreruptă, care a făcut din poet una din gloriile noastre literare. Dar soarta pismașă nu ia dat răgaz să-și îndelunge prea mult zilele; o lovitură neașteptată, pieirea năprasnică a singurului său fiu, în care își pusese nădejdea viitorului, i-a sfâșiat inima, l-a făcut să-și târască anii din urmă până ce moarte i-a curmat suflarea și eu ea o activitate încă rodnică și îmbelșugată.

*Dati tot înainte, Români!
Să nu se naște nici unul,
Și nimeni să năstă aminte
Decât să-și cumpere nunte
Lăcrămă ce-o fulgeră tutul,
Și sfârșita să purcă din mână!*
George Coșbuc

AUREL VLAICU

Dacă George Coșbuc ca om în genere poate sluji drept pildă de cinste și bunătate, ca Român și patriot nu e mai puțin vrednic de laudă. Deși original din Transilvania, el poate fi socotit ca reprezentant al poporului român de pretutindeni.

Activitatea lui în scris, ca și din viu graiu, a îmbrățișat deopotrivă interesele generale ale Neamului ca și cele specifice ale Ardealului. El s`a asimilat în țară și n`avea nimic regional. Coșbuc e o strălucită protestare împotriva acelor miopi care își mărginesc patria în hotarele înguste ale provinciei lor de naștere. Ei a fost unul din apostolii contopirii sufletești a Neamului. Propaganda lui scrisă și orală a avut multă vreme misiunea specială pe la sate ca luminător al conștiinței populare, — poezia lui cu caracter eminent național, fac parte din marii factori culturali ai poporului român de înainte de războiu.

Cuvântul lui patriotic, sănătos, direct și energic a pătruns ca o trâmbiță de deșteptare în masa mulțimii, a întărit și a ținut trează conștiința națională, cu deosebire în Ardeal.

În pregătirea noastră pentru înfăptuirea unității, Coșbuc are partea lui de frunte
Dar artistul n`a fost inferior naționalistului.

Între puzderia de creațiuni poetice lăsate în urmă de Coșbuc, mai toate inspirate din trecutul nostru istoric, din viața actuală ca și din legendele și basmele poporului nostru, se disting bucăți cu caracter epic și liric, care înseamnă o culminație în poezia română. Ele, din primul moment al apariției lor, au relevat într`ânsul un poet de mare talent. Entusiaștii, literatorii, cu Vlăhuță în frunte, îl salutau ca pe a-tare. «Convorbiri literare» jubilaiu. Și publicul a fost rând pe rând surprins și uimit citind «Nunta Zamfirii», «Moartea lui Fulger», «La Oglindă», «Mama» și altele, tot atâtea minunății, isvorâte din pana măiastră a lui George Coșbuc. Întrânsele căuta poporul nostru devenit poet, căutau drumurile și năzuințele celor mulți și obijduiți, căuta sufletul bărbat și războinic, oțelet de vremuri și nevoi, căuta energia eroică, optimismul neabătut al Romanului, care a știut înfrânge viforul unor veacuri de neasemuită bejenie și restriște.

Și acest copil al Ardealului venia cu mijloace noi în poezie. Factura era adecuată caracterului său original, crescută într`un mediu de înrâurire maghiaro-germană, ea aducea concentrarea și vigoarea, concesiunea și nervozitatea locală.

Înrâurirea streină a fost însă externă. Coșbuc a rămas tot așa Român prin formă ca și prin fond.

George Murnu

Istoria unui popor e istoria oamenilor lui mari, așa zicea odată profetul Carlyle. Și pe oamenii mari îi nasc necesitățile vremurilor. Ei vin mai totdeauna când ordinea socială e zguduită, când neamurile se opresc la răscruce, vin, căci îi cer necesitățile.

Spiritul lor se aprinde ca o flacără magică și uriașă, menită să ardă tot ce e putred în viața popoarelor. Ei vin mândri, căci trebuie să vină, îi urnesc forțele multiple ale miilor ce trec pe pământ. Vin mândri și adese sînt întîmpinați cu pietre, pentru ca la urma urmei să li se încunune frunțile cu laur verde ori să li se ridice statui în piețe.

Istoria cuprinde atîtea cazuri, care ne vorbesc cum un erou sau altul a ridicat la înălțimi fabuloase prestigiul și bunăstarea neamului său. Popoare mici și neînsemnate au fost împinse puternic în fruntea altora, prin eroii lor. Și un erou, un tînăr erou, cu ochii iluminați de o modestie plină de încredere, ne-a trimis satul Binținți să ne treacă pe aripile pajurei lui, să ne treacă numele din țară-n țară prin bătrîna Europă și prin lumea întreagă. Vlaicu e azi o celebritate.

La Aspern lumea l-a aplaudat frenetic și nu era numai el singur. Ce are Europa mai bun îi sta în față : francezii îndrăzneți și plini de mîndrie, italienii și alții se băteau cu aerul și alergau neasfîmpărați, alergau după victorii, ca vulturii după pradă. Lumea aplauda înebunită voința de fier, în secolul lipsei de voință.

Acolo era și Aurel Vlaicu și cu el emblema geniului nostru. Și credem că ropotele de aplauze ale Vienei și ale Europei se vor auzi pînă la București. Credem și nădăjduim și greu ne-ar durea, dacă nădejtile ne vor fi deșerte. Lui Vlaicu îi trebuieșc împrejurări favorabile și împrejurările trebuieșc create pentru el, căci cei puși în frunte pot. Vlaicu e azi un om mare și îi trebuieșc numai împrejurări bune pentru a deveni gigant. Cei care pot să-i dea vreme fără nori și furtuni, să-i dea pînă nu ni-l va fura vreun vînt aspru ori altă poruncă a destinului, căci pînă azi prea puțin s-au interesat de el. Lumea românească s-a mulțumit să vadă în Vlaicu un magic, dar inutil foc de artificii și nu pe omul mare. Presa din regat a păstrat pînă la triumf o tăcere condamnată.

Dacă lumea românească s-ar fi interesat mai mult de el, poate că ar fi fost înzecit de strălucitoarea victorie de pe cîmpiile de la Aspern și lumea ar fi fost silită să înțeleagă ce vrem, căci Vlaicu e menit să ne mîne cu cîteva veacuri înainte. El a muncit și muncește fără reclamă și noi nu vrem să-l înțelegem. Nu vrem, ori sîntem blestemați să recunoaștem meteorii numai în cădere ? !

ROMÂNUL (Arad), II, 1912, nr. 139 (24 iunie/7 iulie), p. 1. Nesemnat.

POTENTIALITATEA ILIMITĂRII

Octavian MIHALCEA

Întâlnim în volumul Niculinei Oprea, *Viețile noastre i viețile altora* (Brumar, Timioara, 2008), formulări ce presupun o ideatică foarte complexă, aseriuni abstractizante având capacitatea de a deschide orizonturi ilimitate. Valorile telurice ale vieii realizează o sinteză fecundă cu transmudaneitatea. Incompletitudinile terestre sunt lesne detectabile. Repunerile în discuție au dimensiuni foarte dezirabile. Perspectiva obscurității amenință constant din proximitate. În poezia Niculinei Oprea, depășirea factorilor supliciani poate constitui un nivel existențial de atins. Temporalitatea devine glisantă, exteriorizând ipostaze emblematice pentru esena versurilor. Introspețiile poartă cu ele fora depășirii contingentului care, adeseori, rănete: “Realitatea nu mai poartă inută de gală, // tresare la fiecare oglindire. // Îi astupă urechile/ în faa rostirilor altădată refuzate/ de auzul ei hotărât ca lama cuitului, // Vederea îi e segmentată/ de osemintele aducerii aminte -/ ele dansează pe blana de urs/ întinsă în faa ei de mâini doar bănuite -// Tot ce rămâne din întreg/ este o profundă naivitate/ respinsă de umbrele gândurilor/ răsfrânte peste contururi.” (*Tot ce rămâne din întreg*). Treptat se instalează o particulară pasiune a solitudinii, totui influențată de natura flagelantă proprie unor anumite fragmente existențiale. Ne întâmpină numeroase accepiuni enigmatice. Chiar dacă se doresc a fi sublimate, semnele traumelor persistă: “Dorine sălbătice/ dansând pe buze bolnave/ pun capcane multelor virtui. // Să-i fie gura fierbinte/ i să nu poi alunga de sub tigvă/ jurământul conjugal. -// De simetriile dinilor de lup/ va trece doar spaîma/ celui care nu tie/ pe a cui blană se tolănește. (*De simetriile dinilor de lup*). La răstimpuri, ecouri pedepsitoare încarcă atmosfera. Fiorul destructurării este din ce în ce mai penetrant. Delimitările salvatoare se realizează cu dificultate, după multiple tribulatii interne. Sunt imediat recognoscibile paradoxurile fiinării. Pe parcurs intervin i particulare gesturi extravagante, parcă pentru a sublinia voluptatea potențialelor descoperiri. Sentinele estetice ale Niculinei Oprea valorizează un lirism predispus esențializării, ce folosește asocieri inedite de imagini, semne ale poeziei pure. Anvergura meditațiilor accesează imagini tuante ce consonează cu valorile

unei viei care încă mai e receptivă la fecunditate. Turbionul amintirii poartă cu el potențialităi făcute să impresioneze. Abstractizările presupun accepiuni diverse. Se disting semnele inconfundabile caracteristice magicului, odată cu arborescena nuanelor nocturne. Marea majoritate a pulsaiilor lirice conduc la ambientări crepusculare: “Curând/ umbra nu va însoi trupul. // Va locui în sângele tău. // Va împări spaiul cu moartea/ despre care tocmai crezusem că a murit. // Prin carnea mea trece uneori/ fără să-mi frângă inima, // După ce-mi privete chipul, / rămâne o tresărire ca atunci/ când ai număra cercurile/ din adâncul fântânii. // Curând/ i eu voi rămâne fără umbră. // Strălucirea va deveni o pulbere/ despre care/ nimeni nu-i va mai aminti. (*După atâtea căderi*). Despre impactul acestui fel de a scrie, cunoscutul romancier Dan Stanca apreciază: “Poeta vine spre poezie cu mâinile goale, în sensul în care nu depune în poeme o obositoare zestre livrescă. Patosul regăsit aproape în fiecare poezie are intensitatea i frumuseea unor flori de munte pe care vremea vitregă nu le-a distrus (...).”

ETERNA MIRARE A POETULUI

Scriitorul Coriolan Păunescu a lepădat hainele reporterului, ale prozatorului, ale criticului literar i ale universitarului, pentru a se învământa din nou în straiului „de purpură i aur peste ărâna cea grea” (Mihai Eminescu).

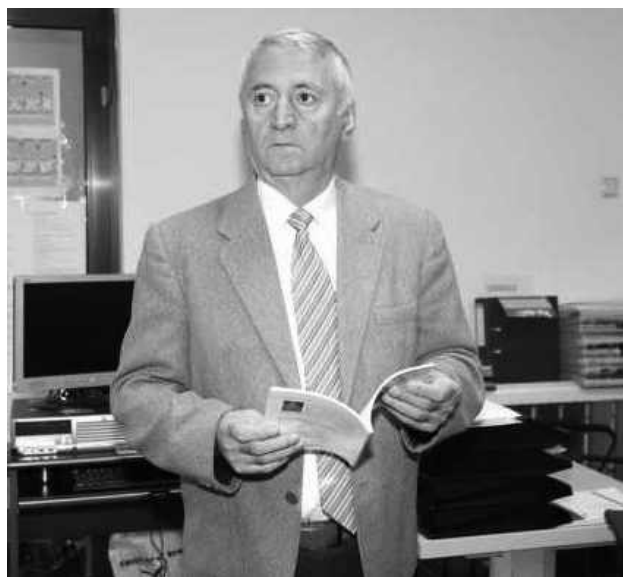
În haina poeziei, aadar, ne dă încă o carte de poeme, în ediie bilingvă, ruso-română, „Eterna mirare”, Editura „Lucas”, Brăila, 2019. Poetul, de regulă singur în singurătatea sa, este însoit de două iubitoare de poezie, doamnele Alina Beatrice Checă i Virginia Chiriac.

Prezent în zeci de dicționare i antologii, unele în limbi străine, autor de proze i reportaje, Coriolan Păunescu este, prin cele douăzeci i ase de volume în versuri, un poet consacrat, membru al U.S.R., bucurându-se de aprecieri din partea unor condeieri profesioniști, dintre care menionăm pe Laurențiu Ulici, Daniel Cristea Enache, subsemnatul, Ioan Baban, Marian Popa, Boris Crăciun, Gruia Novac, Nicolae Busuioc, Livia Ciupercă, Ilie Zamfir, Constantin Marinescu, Cezarina Adamescu, Aurel tefanache, Ghiă Nazare, Dumitru Anghel, Virginica Chiriac...

Noua carte de poezii reflectă „Eterna mirare” a poetului în faa vieii, în faa naturii umane, în faa propriului suflet i în faa lumii contemporane. Vă mai amintii de Titu Maiorescu, părintele criticii literare românești? În „O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867” – „Condiuina materială a poeziei” criticul cerea poetului să detepte prin cuvintele sale „imagini sensibile în fantazia auditoriului” iar poezia să exprime „un simământ sau o pasiune i niciodată o cugetare exclusiv intelectuală.”

Citind frumoasa carte a poetului Coriolan Păunescu m-am convins de actualitatea clasicilor. Poeziile sale exprimă frumosul „care cuprinde idei manifestate în materie sensibilă.” Coriolan Păunescu este un poet de talent rarisim, ce i-a câtigat, pentru eternitate, un loc special în galeria marilor poezi români i nu numai.” (Conf. univ. dr. Alina Beatrice Checă); „Asemenea regelui Midas, care transforma totul în aur, scriitorul reconvertește datele de referință ale concretului, în retortele imaginariului, pe care-l investete în chip sugestiv cu însemnele divinului.” (Virginica Chiriac – „Cuvânt înainte”, p. 7).

Cele două aprecieri ale distinselor doamne sunt susinute de creațiile din volumul recent. Poezia care dă titlul volumului fixează coordonatele discursului poetic. Scrisă în dulcele stil clasic, poezia, cu parfum

labiiian, definește poetul în raport cu lumea i cu arta. Harul i darul poetului îl scoate din rândul lumii obișnuite, comune: *Eu nu mai sunt demult/ din lumea voastră.* El este dintre acei alei pentru că deasupra sa strălucete *o rece stea albastră/ legându-mă cu cerul de pământ.* Este o confesiune emoionantă: *Poetul venind aievea/ dintr-un singur loc/ ca un parfum dintr-un alt timp/ i e prea frumoasă desfătare se simte atras de-o sfântă sărbătoare, aceea a creaiei demiurgice: E încă o taină, un mister/ ce vine din necunoscut/ sau dintr-o mare depărtare/ pe drumul de la mine către zare/ pe unde timpul s-a pierdut/ în lumea noastră călătoare.* („Eterna mirare”).

Sentimentul dominant este cel al contiinei de sine, de harul poetic cu care a fost înzestrat i de menirea sa de a înfrumusea lumea *în care azi trăim însingurai.* Poetul este cel care *merge cu tălpile goale pe cer, de parcă nici n-ar fi pământean/ într-o locuină comună/ i nu s-ar trezi înfrigurat/ de cu noapte/ să-i prindă rândul/ la o sticlă cu lapte,* amintind de triste timpuri, din fericire apuse; din destinul său *noaptea fuge ca un apucat/ cu spaima lumii în suflet.* Poetul trăiește în singurătate, o singurătate bacoviană, dar atât de necesară creaiei: „Lasă-mă singur”, „Iată-mă singur”, „Singur, sufletul meu”.

Unele figuri de stil stăruie mult în mintea cititorului, ca această comparaie, de pildă: *i-au prins culegătorii/ ciorchini la ureche,/ câte puin/ furând ochii fetelor/ cu părul ca apele/ ce trec pe lângă sâni/ cutremurându-le.* („Singur, sufletul meu”). Iubirea poetului, poezia, desigur, primete din partea

acestui dovezi de iubire ideală: *Tu eti mereu deasupra-mi*, într-o lume imaginară: *unde te duci, iubito, mai eti regină/ iar eu – prinul mereu fără minte* dar cu inima fierbinte, adăugăm noi, stricându-i poeziei tot farmecul, în favoarea adevărului.

Unele poeme sunt de inspirație biblică, poezia cu accente religioase beneficiind de un întreg volum („Iar tu stai blând i drept”). „arpele cu aripi („Primul Iuda”) are o simbolistică atât de bogată, încât nu putem trece peste ea. „arpele, arhetip al sufletului omenesc, întruchipează psihismul inferior, libidoul”; după „Dicționarul de simboluri” (Editura „Artemis”, București, 1994), el este „însufleitorul, inspiratorul, arpele magic i ghicitorul”; poate simboliza fecunditatea, neruinarea i desfrânarea, dar domină simbolismul care-i dă dreptul de a fi prezent în poezie i în medicină.” Sunt i multe alte simboluri în poezia lui Coriolan Păunescu (râul alb, cocorul cenuiu...) asupra cărora nu mai insistăm.

Dintre multele poezii remarcabile ale acestui volum, am ales „Romană pentru doi”, care conține ceva din inefabilul bacovian: *Deschide fereastra, iubito/ când scriu, flori de cire să mă ningă/spre tine/ ca într-o grădină în care nu tiu/ ce-i drept, ce-i frumos/ i ce-i bine./ Ca un rege mă aez în jilul meu/ de argint./ Când scriu toi pomii sunt în floare/ iar rodul se leagă într-un singur cais/ pe care îl atinge ca în vis/ marmura braelor tale./ Deschide fereastra, iubito,/ când scriu lumina din cer se prăvale:/ e semn de iubire i semn de atri/ sclipindu-mi în cale./ Deschide fereastra, iubito,/ când scriu privirea a vrea să-mi anin/ de albul catarg/ când ipățul trist de cocor cenuiu/ zvâcnete în pieptul oceanului larg*

Poetul Coriolan Păunescu poartă cu sine buchete de metafore, comparaii, epitete pe care le aază, cu un fel de evlavie, acolo unde li-i locul: *în patria necuvintelor/ ca o cohortă de fluturi/ izvorând/ din fierbinteza zăpadă a luminii. Strunind vișorosul său cal*, poetul trece *Prin crudul verde al ierbii pentru a renate oriunde/ din lume spre lumea de vis* („Mitul static”) pentru că *lumea toată e o amplă i, / în realitate, / teribilă mahala*.

Observând că *Această toamnă aruncă iar/ cu păsări galbene/ în creanga de aramă/ a copacului verde*, ne încălzim la *focul cel viu din cuibul de dor* i ascultăm *Poemul tenorului* care trece peste *timpul abia dezbrăcat de imagini*.

„Eterna mirare” a poetului Coriolan Păunescu o simim ca pe a noastră. Ce-i mai poate dori mai mult un poet al cărui nume a devenit renume?

Petru ANDREI

(urmare din pagina 27)

țărani și cu dor de bine pentru neamul românesc. Era înconjurat însă de atîta reavoință și corupțiune, încît dacă n-ar fi avut în jurul său și oameni cum a fost Kogălniceanu, n-ar fi putut să realizeze tot binele ce l-a făcut.

Și tot lui Kogălniceanu i se datorește izbînda deplină a energicei lovituri de sfat de la 2 mai 1864, grație căreia s-au putut seculariza averile mănăstirești, desființa claca și a face împrumutarea țăranilor.

De altfel, este incontestabil că fără Kogălniceanu, Cuza n-ar fi putut săvîrși împrumutarea țăranilor. Dovadă: toate guvernele ce le-a avut pînă la 1863 au fost ostile acestei reforme de la care atîrna viitorul României ca stat.

Însuși Kogălniceanu a trebuit să lupte, cîtă vreme la putere au fost conservatorii, cu Barbu Catargiu etc., pentru rezolvarea în mod echitabil a problemei agrare. Cu acest prilej, ilustrul om de stat a ținut două strălucite discursuri care sînt citate ca model de elocvență clasică. Cu cît entuziasm pentru viitorul țării și cu cîtă durere pentru nedreptățile de care țăranul suferea vorbea marele Kogălniceanu se poate vedea din următorul pasaj reprodus din celebrul lui discurs de la 25 mai 1862: „De s-ar face aceasta (reforma agrară - n.r.) ce mare și frumoasă zi ar fi pentru România, ce glorie ar fi pentru clasele bogate și inteligente ale țării, ce renume pentru adunarea legislativă și cît de sus am ridica națiunea noastră în ochii Europei! Și din contră, ce rușine, ce decadentă pentru noi, cînd am dovedi străinilor că nu avem putință de a fi, de a ne ridica la înălțimea misiunii noastre, că în mîinile noastre era să întărim România și că noi am îngropat-o de vie; căci nenorocind trei milioane de țărani, nenorocită va fi și țara noastră; și moartă va fi România, cînd în o asemenea chestiune, noi, legiuitorii ei, am de pilda strîmbătății și a nelegiuirii.

Și să nu credem, domnilor, că printr-un vot al nostru am înecat pe veci dreptul țăranilor. „Nu, domnilor, dreptatea nu pierе”.

Așa era Kogălniceanu: energic și neînduplecat față de adversarii idealurilor sale, hotărît și neîngenunchiat în momentele decisive, cele mai dificile, nedîndu-se în lături de la nici o jertfă și de la nici o sfortare eroică, bun și îndurător față de cei ce suferе (...). Erou și apostol, abil mînuitor al vorbeii și neînfricat om de acțiune, mare proprietar și iubitor al țăranimii, în posibilitatea de a ajunge domnul Moldovei și totuși preferind să moară sărac, politician și artist, bărbat de înaltă cultură și bun creștin, Kogălniceanu a pus, în tot cursul îndelungatei sale vieți, cele mai înalte sentimente de dreptate, dragoste pentru cei mici, și dor de binele țării în serviciul prosperării patriei lui iubite. Și nu i-a fost în zadar nici entuziasmul, nici jertfele, nici luminata sa cultură.

DICTIONAR

ARTIȘTI PLASTICI GĂLĂȚENI 149

Corneliu STOICA

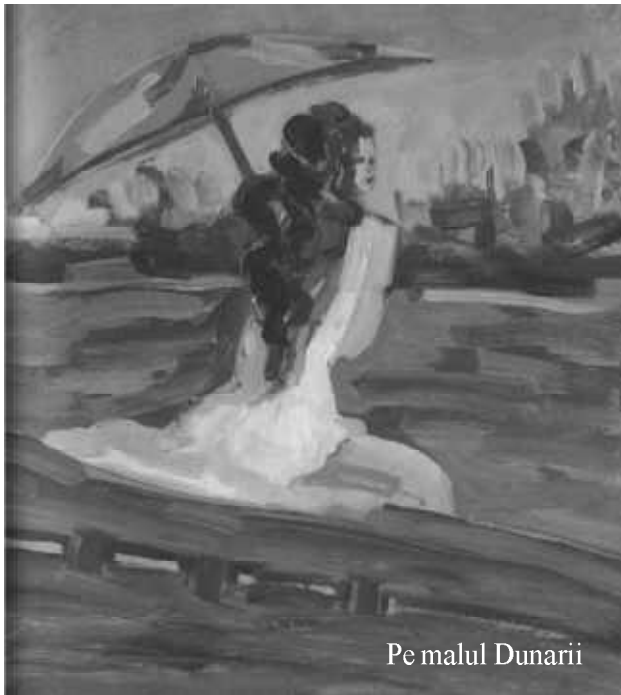
AVRAM, Teodosia - pictor.

S-a născut la 8 iulie 1961 în comuna Cudalbi, județul Galați. A urmat doi ani la Liceul de Muzică și Arte Plastice din Galați, după care s-a transferat la Liceul de Filologie - Istorie. În paralel a studiat la Școala Populară de Artă Galați, secția regie - actorie, continuându-și apoi studiile la Facultatea de Drept și Psihologie din București. A debutat în 1977 într-o expoziție de grup deschisă la Universitatea din Galați. Din 1990 este membră a Asociației Artiștilor Plastici din București. Din 2003 este președinte fondator al Organizației Neguvernamentale Asociația Artiștilor și Artizanilor Plastici România-Japonia. Și-a organizat peste 16 expoziții personale în țară și două în Franța și în Ungaria. Dintre acestea amintim pe cele de la Galeria „Avanpost”, Banca Românească, București (1993), Primăria sector 4 București (1994), Bursa de Mărfuri București (1994), Muzeul Marinei Române Constanța (1995, 1999), Cercul Militar Național București (1995, 1997, 2002). „Secvențe și vibrații”, Holul Primăriei Sectorului 4 București (2010), „Din nou acasă”, Sala de lectură „Mihai Eminescu”, Biblioteca „V. A. Urechia”, Galai (2016). A participat de asemenea la numeroase expoziții de grup organizate la Galați, București și Constanța. Lucrări ale ei se află în colecții de stat și particulare din România, Austria, Belgia, Canada, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, India, Israel, Japonia, Nicaragua, S.U.A., Turcia, Ungaria. În 2007 a publicat albumul de autor „Culoare și poeme”.

Artistă cu un bogat palmares expozițional, Teodosia Avram s-a manifestat cu dărnicie în toate genurile picturii, peisaj, natură statică, portret, nud, compoziție, flori. A abordat în același timp grafica în acuarelă, tehnici mixte, tuș, cărbune, creioane, precum și arta decorativă, realizând vase din sticlă stratificată prin metoda francezului Emile Gallé, renumit sticlă, ceramist și ebenist, cel care a întemeiat Școala de la Nancy, în cadrul căreia cei mai de seamă artiști și artizani au promovat în creația lor idealurile mișcării Art Nouveau. Călătorind mult prin țară, îndrăgostită de natură, în tablourile sale reprezentând peisaje, pictorița a surprins aspecte ale frumuseților neasemuite ale Deltei Dunării, atmosfera porturilor dunărene, farmecul plajelor marine, dar și imagini din zona

Sucevei, din Argeș, de pe Valea Prahovei, din parcurile Bucureștiului sau din Cudalbiul natal. Sunt peisaje pictate în culori calde, vii, cu o pensulație generoasă. Lumina este încorporată în însăși materia picturală. Adesea ele sunt însuflețite de prezența omului. Artista are un mod original de a picta, tablourile ei nu sunt încărcate, adesea compoziția lor este redusă doar la câteva elemente. Petele de culoare degajă un lirism tonic. Uneori tonurile sunt discrete și imaginile învăluite într-o notă de melancolie. Materia picturală este când consistentă, cu sonorități muzicale, când diluată, abia acoperind suprafața pânzei sau cartonului, întotdeauna însă sensibilă, evocatoare a unui suflet care trăiește la înalte combustii sentimentul frumosului, poezia unei naturi care încântă și relaxează („Casă din zona Sucevei”, „Primăvară timpurie la Dunăre-Galați”, „Peisaj tulcean”, „Pe malul Dunării”, „Pârția de la Clăbucet”, „Stabilopozi la Eforie Sud”, „În grădină”, „Peisaj din Cudalbi”, „Toamnă la Cudalbi”). Când pictează în tehnica acuarelă, artista este mai spontană, tușa este condusă cu siguranță, păstrând aceeași larghețe a gestului, vegetația este abundentă, arborii au forme gracile. Teodosia Avram este o foarte bună observatoare, sesizează esențialul într-un crâmpei de natură și creează o atmosferă de inefabilă poezie. Linia desenului ia și ea forme dintre cele mai diferite. Uneori ea este subțire și elegantă, alteori groasă, aproape

Pe malul Dunării

sculpturală. Pictorița este stăpână pe virtuțile desenului și dovedește o însușire temeinică a lecției unor maeștri ca Iser, Tonitza, Pallady, Ciucurencu sau Țuculescu. Portretele Teodosiei Avram sunt numeroase și reprezintă figuri de adulți sau de copii asupra cărora ea s-a oprit cu pasiune, i-a studiat și a căutat să le rețină unele trăsături care-i definesc („Cristi”, „Loredana”, „Domnul Rapotan”, „Mirel”, „Mirare”, „Notarul de la Costești de Argeș”, „Portretul lui Nicu Barba”, „Portretul sculptorului Bogdan Hosbota”, „Portretul lui Takashi Ono”). Sunt remarcabile portretul în creion „Îngândurata”, care o înfățișează pe Emilia Iacob, fosta profesoară a artistei de la Liceul de Muzică și Arte Plastice din Galați, ca și cele câteva „Autoportrete”, unul din anii adolescenței, iar celelalte din perioada maturității. Ceea ce este caracteristic pentru modul său de a compune portretele este simplitatea, uneori chipul personajului fiind configurat doar prin câteva linii. În schimb „autoportretele” sunt

Pisica

mai elaborate, artista insistă mai mult pe expresia feței, a ochilor, în care se citesc arderile interioare ale propriului eu. Compozițiile cu mai multe personaje, nudurile, naturile statice, florile și obiectele de artă decorativă din sticlă stratificată completează armonios registrul creației unei artiste care și-a făcut din artă un rost al propriei existențe și care, așa cum mărturisea într-o „auto-prezentare” online, în tot ce a creat și-a materializat „zbuciumul din copilărie până în prezent, lupta cu neliniștile și întâlnirea cu frumusețile vieții”, conștientă „că nu poți trece prin viață scuturându-te de întâmplări fără ca acestea să te marcheze, fără să înveți ce e rău și bine și nu poți face un pas înainte dacă nu există speranța”.

Bibl.: Valentin Ciucă, *Dicționarul ilustrat al artelor frumoase din Moldova 1800-2010*, Editura Art XXI, Iași, 2011; Corneliu Stoica, *Acorduri cromatice la Dunăre*, Editura „Sinteze”, Galați, 2011; Corneliu Stoica, *Dicționarul artiștilor plastici gălăeni*, Editura „Axis Libri”, Galați, 2013; Corneliu Stoica, *Feele imaginii*, Editura „Sinteze”, Galați, 2016; Corneliu Stoica, *Arta gălăeană feminină*, Editura Centrului Cultural „Dunărea de Jos”, Galați, 2018; Corneliu Stoica, *Parcursuri artistice*, Editura Centrului Cultural „Dunărea de Jos”m, Galați, 2019.

Presimțirile

Cersetoare la metrou

Lucian Jitariuc, la prima expoziție personală

Corneliu STOICA

Galeriile de Artă „Nicolae Măntu” găzduiesc expoziția personală de sculptură a plasticianului Lucian Jitariuc, artist care, deși numai de patru ani în Filiala Galați a U. A. P. R., s-a dovedit foarte activ, așa cum remarca președintele David Sava în seara vernisajului. El a participat la toate manifestările colective ale acesteia din localitate și din alte orașe, dar a avut o contribuție deosebită și la executarea lucrărilor de reabilitare a spațiului expozițional al galeriilor și al magazinului Fondului Plastic, precum și în organizarea expozițiilor de grup și personale ale unor colegi de breaslă.

Aflat la prima expoziție individuală, așa cum am procedat și în alte cazuri, din respect pentru cititori îi conturăm aici câteva coordonate biografice. S-a născut la 10 iulie 1964 în Galați. A manifestat aptitudini pentru desen și modelaj încă din anii adolescenței, drept pentru care a frecventat atelierul sculptorului, pictorului și graficianului Vasile Onu până la decesul pe neașteptate al acestuia, 24 iulie 1994. Cu el și cu pictorul Gheorghe Andreescu a studiat la Școala Populară de Artă, pe care a absolvit-o în 1983. Nu a avut posibilitatea să-și continue studiile în învățământul artistic superior, însă după înființarea la Galați a Facultății de Arte de la Universitatea „Dunărea de Jos” nu a ezitat să o urmeze. A absolvit-o în 2016, la clasa profesorului Ioan Tudor. De un real folos în pătrunderea tainelor și subtilităților profesiei pentru care a optat, despre care marele Brâncuși spunea că „meseria de sculptor este cea mai grea”, i-au fost învățătura, îndrumările și

experiența sculptorului Gheorghe Terescenco. Din 2016 a participat cu lucrări la toate Saloanele Filialei locale, ca și la Salonul Național de Plastică Mică de la Brăila (2018, 2019), Saloanele Moldovei Bacău – Chișinău (2018, 2019) și Bienala Internațională de Artă „Ion Andreescu” de la

Buzău (2018). În 2017 a fost primit în rândul membrilor Uniunii Artiștilor Plastici din România, secția Sculptură. Este și autorul unor importante monumente funerare realizate pentru diferiți comanditari.

Lucian Jitariuc cioplește în lemn, în marmură, în piatră, modelează lutul, înscrie în spațiu forme și volume armonioase, care emoționează și face ca sufletul să vibreze. Lucrările expuse sunt realizate în lemn de cais, marmură, marmură recompusă (artificială sau compozită, obținută din combinația marmurei naturale granulate cu rășini de poliester, ca aspect aproape identică cu marmura naturală) și piatră artificială. Adesea apelează și la culoare, imprimând rondbosse-urilor sale o mai mare atractivitate și contribuind astfel și la crearea unor ansambluri în care se simte din plin pulsul vieții, trăirile

Dans

Maternitate II

recompusă, singura din expoziție dezvoltată spațial pe orizontală, este cu totul aparte. Liniile curbe predomină, planurile se succed, se intersectează, alcătuiesc un întreg de un extraordinar dinamism, golurile circulare au un ritm al lor, iar sfera încununează ansamblul ca un simbol al armoniei și perfecțiunii universului. Dacă Vasile Onu ar fi trăit, ar fi fost încântat de creația fostului său discipol, de fantezia și tehnica de transpunere plastică.

Cu această primă expoziție personală, Lucian Jitariuc a confirmat ceea ce iubitorii de artă bănuiau când îi admirau lucrările expuse la Saloanele Filialei locale a U. A. P. R. Rămâne ca el să-și continue activitatea în același ritm, să-și îmbogățească repertoriul tematic și să găsească soluțiile plastice cele mai potrivite prin care să-și materializeze ideile, gândurile, trăirile, emoțiile și sentimentele. Îi urăm succes deplin în tot ce va întreprinde în folosul artei și a beneficiarilor acesteia!

personajelor. Compozițiile sale, care au în centrul lor figura umană, sunt concepute mai toate pe verticală. Fapt care dă privitorului senzația de înălțare și de ascensiune spre zonele eterate ale spiritului. Lucian Jitariuc se inspiră din mitologia universală („Venus”), din lumea legendelor românești („Ana lui Manole”, „Fata Dunăre”), transpune în marmură și în piatră artificială tema maternității („Maternitate I și II”, a cuplului („Cuplu I și II”, a dansului („Dans”), dă viață unor personaje feciorelnice („Neprihănită”). Stilistic, el este un realist cu apetit spre stilizare, însă se simt în lucrările lui și ecouri din arta cubistă și chiar din expresionismul mentorului său într-ale sculpturii, Vasile Onu. Există în compozițiile sale metafore multă mișcare, un dinamism deosebit, o aspirație profundă spre perfecțiune și înălțare. Artistul este atent la raportul dintre plinuri și goluri, dintre zonele luminoase și cele umbrite, linia sculpturilor sale este elegantă. Adesea, după obișnuința unor procedee foarte vechi, dar folosite și astăzi, recurge la amputarea unor fragmente ale corpului omenesc. De menționat și grija cu care își lucrează soclurile. Sculptura „Fluture”, de un remarcabil decorativism, realizată din marmură

Cuplu I

Marele anonim de I. Agârbiceanu

urmare din pag. 29

distinsă față de fețele luminate, dar și cu adâncă ironie și nobila închidere în sine, pentru cei ce nu-i simt cuviința lui (Sublinierile sunt ale noastre).

Iată sufletul țaranului din Ardeal ca și al celui din Moldova, Muntenia, Oltenia, Basarabia, Maramureș.

Acesta e țaranul român, poporul de baștină, în principalele elemente constitutive ale sufletului său. Credem a nu greși dacă vom adăuga câteva nuanțe, pe care nu le credem de altfel exclusive, pentru sufletul ardelenesc, socotind aici, la primul loc, țărănimea. Ea este un element disciplinat, ponderatul toate, iubitor de ordine. Anarhia e aproape sinonimă cu nebunia, în mentalitatea populară. Lăsată la dreapta ei judecată, Românismul nu se va putea teme nici odată de astfel de fapte anarhice din partea țărănimei care să primejduiască viitorul Țării. O nepotolită sete de omenie, de dreptate, arde în inimi. Un dispreț desăvârșit pentru cel necinstit.

Mai înceată la gând și la acțiune, în schimb neîntrecută în râvnă, în delăturarea piedicilor, în stăruință care răzbate, în dârzenie.

Dar câte din aceste calități nu le-am întâlnit și la țaranul moldovean, basarabean sau oltean?

Ar fi o mare greșală să creadă cineva că țărănimea ardelenă nu ar fi primitoare de frați din ori care regiune a României, că nu ar fi gata la înfrățire. Resistența și chiar neplăcerea, enervarea de după unire, a născut din alte motive; țărănimea n'a văzut adevărata, sincera frățietate, armonia și dreptatea românească la unii dintre cei veniți în mijlocul ei în numele românismului. Ea e refractară față de scăderile naționale, sau, mai adevărat, de cele împrumutate dela alte neamuri. Delăturate aceste piedeci, românismul din Ardeal constituie, - ba și în ele în spate, - o piatră de temelie la clădirea viitoare a Statului român.

Voiu pomeni unele nuanțe la sfârșit. Dar a-l caracteriza pe țaranul român ardelen, este a caracteriza întreaga noastră țărănime, neamul de baștină cel adevărat. Și nu pot afla un mai potrivit prilej de-a reaminti caracterizarea unuia care l-a privit până în fundul sufletului, și l-a cunoscut până în strămoșii cei mai bătrâni. Cuvintele adevărate ale lui Vasile Pârvan din «Parentalia».

«In alcătuirea sufletului națiunilor», spunea marele dispărut prin topiri de suflete diverse spre a forma un aliaj nou, ca înfățișate și ca putere, femeia e ca picătura de fosfor aruncată în bronzul topit.

Bărbatul, înainte de orice, fiul femeii. Fiii oamenilor sunt aceea ce sunt femeile lor: discrete, credincioase, cu suflet adânc, supuse, devotate până la moarte ; sau: greoaie, brutale, sensuale, banale, loquace. Prin alinarea femeii se afinează rasa. Și femeile noastre au fost afinare de suferință, răbdare, credință, muncă, tăcere, închinare. Și fiii, țărancilor au fost: suferitori, răbdători, credincioși, muncitori, tăcuți, închinați datoriei dintru străvechi timpuri, și până în zilele de întemeiere a țării celei nouă de azi.

«La nașterea sufletului rasei biruitoare de azi stă femeia Dacă. Tăria bărbătească a femeii spartane, - marele foc de nebună închinare zeului îndumnezeirii noastre aici pe pământ.

Dionysos inspiratorul care ardea în femeile trace, - măreața tovarășie în luptă și suferință alături cu bărbatul, în sfătuire cuminte, și maestoasă maternitate, a femeilor romane, - erau în femeia Dacă

...Priviți pe fiul femeii Dace: țaranul : cu baiul drept, cu figura rezervată, cu ochii sfredelitori, cu glasul crescut ca pentru vorba dela distanță mare, cu mișcările rare, potolite, pentru a ținea mult la oboseală, cu sufletul senin întru așteptarea ca ceva firesc nu numai a binelui ci mai ales a răului, cu legea cuvântului dat, ca legătură până dincolo de moarte cu delicata ascundere a durerii ori a bucuriei prea mari, cu domneasca ospitalitate de la egal la egal, cu bunăvoință distinsă față de fețele luminate, dar și cu adâncă ironie și nobila închidere în sine, pentru cei ce nu-i simt cuviința lui (Sublinierile sunt ale noastre).

Iată sufletul țaranului din Ardeal ca și al celui din Moldova, Muntenia, Oltenia, Basarabia, Maramureș.

Acesta e țaranul român, poporul de baștină, în principalele elemente constitutive ale sufletului său. Credem a nu greși dacă vom adăuga câteva nuanțe, pe care nu le credem de altfel exclusive, pentru sufletul ardelenesc, socotind aici, la primul loc, țărănimea. Ea este un element disciplinat, ponderat în toate, iubitor de ordine. Anarhia e aproape sinonimă cu nebunia, în mentalitatea populară. Lăsată la dreapta ei judecată, Românismul nu se va putea teme nici odată de astfel de fapte anarhice din partea țărănimei care să primejduiască viitorul Țării. O nepotolită sete de omenie, de dreptate.

Revista Dunărea de Jos
EDITOR: CONSILIUL JUDEȚEAN GALAȚI
Președinte: *COSTEL FOTEA*
CENTRUL CULTURAL „DUNĂREA DE JOS”
Manager: *Vali Viorel Sandu*

Culegere și corectură: Laura DUMITRACHE
Coperta 1: Statuia lui Avram Iancu, Cluj Napoca

Str. Domnească, nr. 61, Galați, cod. 800008
tel.: 0236 418400, fax: 415590, e-mail: office@ccdj.ro
ISSN: 1583 - 0225

Din sumar:

Imnul Unirii – Ion Băilă, p.5; Situația demografică a Transilvaniei, p.6;
Eforturi de deznaționalizare, p.9; Reuniunea femeilor române din Ardeal, p.11;
Granița militară, p.13; Ardealul – Valer Pop, p.14; cadrul fizic, așezarea, înfățișarea
și bogăția Transilvaniei, p.15; Unirea Ardealului cu Patria-Mamă, p.18;
Maghiarizarea și Tripla Alianță, p.19; Cuvântarea rostită la Paris – Octavian Goga,
p.21; Răscoala din 1784, p.22; Horea, Cloșca și Crișan, p.24; Un sas iubit de
Dumnezeu - Nicolae Bacalbașa, p.26; M.Kogălniceanu, p.27; Marele anonim,
p.28; Evocări din viața Blajului, p.30; Un bătrân erou: Axente Sever, p.33; Blajul,
leagăn al românismului, p.34; Oameni politici, Iuliu Maniu, p.38; Revoluționarul
episcop Ioan Micu, p.41; Aurel Vlaicu, p.43; Cronică: Potențialitatea ilimitării, p.
44; Cronică: Eterna mirare a poetului, p.45; Dicționar, Artiști plastici, Corneliu
Stoica, p.47; Morphochroma, Corneliu Stoica, p.49;

Responsabilitatea pentru grafie, conținutul opiniilor, argumentelor sau părerilor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Materialele primite, publicate sau nepublicate, nu se înapoiază. Redacția revistei nu împărtășește întotdeauna ideile conținute în textele publicate.

Alte detalii despre activitatea Centrului Cultural „Dunărea de Jos” Galați pot fi aflate pe pagina web a instituției (www.ccdj.ro) sau pe pagina de facebook *Centrul Cultural Dunărea de Jos Galati*. Arhiva parțială a revistei se găsește pe site-ul instituției.

Revista *Dunărea de Jos* este membră APLER (Asociația Publicațiilor Literare și a Editurilor din România).

Moisei, Maramureș

*„Noi nu voim să devenim din oprimați oprimatori,
din asuprași asuprașitori.*

*Noi voim să întronăm pe aceste plaiuri libertatea
tuturor neamurilor și a tuturor cetățenilor.*

*Noi nu vrem să verse nimeni lacrimile pe care
le-am vărsat noi atâtea veacuri.*

*Noi nu voim să răpim individualitatea etnică,
nici ființa națională a acestor neamuri.*

*Noi nu voim să răpim limba nimănui,
ci vrem ca fiecare om să aleagă liber
limba și credința în care vrea să trăiască.”*

IULIU MANIU

Alba Iulia, 1 Decembrie 1918

ARDEALUL

Galați, cod 800008, str. Domnească, nr. 61
Tel./Fax: 00-40-336-418400; 00-40-336-415580
E-mail: office@ccdj.ro; revista@unareadejos@ccdj.ro
www.ccdj.ro